

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 12 лютага 1988 г. № 7 (3417) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

УНУМАРЫ:

«ДАВАЙЦЕ БУДЗЕМ
ПАСЛЯДОЎНЫМІ!»

Нататкі А. МАЛЬДЗІСА

3—4

ЧЫТАЮЧЫ ЧАСОПІСЫ

5

«Літургія»

Апавяданне Я. СКРЫГАНА

Новыя вершы

я. ЯНІШЧЫЦ

8—9

Тэатр оперы і балета
ва ўмовах эксперыменту

10—11

Прысвячаецца

Каліноўскаму...

РЭПАРТАЖ
З ВЫСТАЎКІ

13

«Пад акном»

АПАВЯДАННЕ

М. РАКІТНАГА

14—15

Вікторыя ТЫЛЕЦ працуе ў
віцебскай кнігарні «Светач»,
актыўна прапагандуе беларус-
кую літаратуру. Летась Вікто-
рыя Мікалаеўна прызнана леп-
шай на рэспубліканскім кон-
курсе прадаўцоў кнігарняў.
Фота В. ПЯТРОВА.

- ПАМ'ЯЦЬ, НАДЗЕЯ І «ЦІХІЯ ПЕНСІЯНЕРЫ»
- РАКА — ЗАГІНЕ!
- РОЗДУМ ПАСЛЯ СВЯТА
- ЦІ ГАЛОСНАСЦЬ — ПУСТЫ ГУК?

НЕ ТАК ДАўНО ў Мінску, у Белдзяржуніверсітэце адбыліся традыцыйныя ўсесаюзныя Дні фізіка. Падзея як быццам не такая ўжо значная, але колькі радкоў пра яе з'явілася ў рэспубліканскім друку. У добрых старых традыцыях было намалявана «бесклапотнае студэнцкае свята». І ніхто з карэспандэнтаў не заўважыў, а мо не пажадаў заўважыць галоўнага, што вызначала гэтыя Дні — пранізлівага да болю адчування павязанасці сучаснасці і гісторыі, адчування таго, што як у нашым часе не мусяць быць лакун, гэтаксама іх не павінна быць і ў мінуўшчыне. Канечне, і раней (а для мяне асабіста, гэта былі ўжо сёмыя Дні фізіка) было падобнае адчуванне, але чаму сёлета ўсё ўспрымаецца гэтак абстрактна? Перш за ўсё, гэта адчуванне кожным з нас сябе, як аднаго з творцаў гісторыі. «Падымце рукі, хто супраць перабудовы! Усе за? Дык з чым жа мы змагаемся?» — прагучала на адным з пасяджэнняў. Смела? Ды не, зараз пачуць падобнае не дзіва. Але чаму тады мітынг і лістапада, у парку Янкі Купала, выклікаў спалох у афіцыйных улад і пагалоскі ў горадзе? Уся справа ў тым, я думаю, што на мітынгу закралі «ціхія пенсіянеры».

Ох, ужо гэтыя «ціхія пенсіянеры!» Жывуць яны, як кажуць, са спакойнай душой і чыстым сэрцам. Ходзяць па сваіх справах, вітаюцца пры сустрэчы адзін з адным.

Многія маюць баявыя ўзнагароды, але ніколі не бачылі зброю ў руках ворагаў. Ворагамі для іх былі... нашы салдаты — тыя, што вырваліся з палону з імкненнем хутчэй узняць у рукі зброю супраць невідавядомага фашыста, а атрымалі сумы вандоле, дзе каравульная рота здзяйсняла прысуд. Ворагамі былі людзі, што яшчэ ўчора самаахвярна будавалі новае жыццё, а сёння імем «правадыра ўсіх народаў» іх хавалі ад усёго свету за завейнымі сібірскамі і паўночнымі лясамі.

Нам зараз цяжка ўявіць усе дэталі тагачаснага жыцця, калі можна было прагнуцца, выйсці

на двор і не ўбачыць свайго суседа, сябра па школе, калегу па працы, прачытаць у газеце пра арышт нядаўняга «важдзя». Тады, у нетрах гіганцкага апарату пакарання, яны зусім не былі «ціхія, цяперашнія пенсіянеры». Яны былі спраўнымі выцікамі машыны, што перамолвала сотні тысяч ахвяр у год.

Яны пакінулі пасля сябе нядобраю спадчыну. Галоўнае ў тым, што нават зараз, калі прайшло столькі год, усё яшчэ мы ходзім пад прыгнётам таго, што старанна пецілася на працягу дзесяцігоддзяў — бюракратычнай машыны, мы ўдыхаем паветра, якое доўгія гады было насычана атрутнымі міязмамі ўсеагульнага жаху. Дарэмна спадзяюцца «ціхія пенсіянеры», што да іх на магільні прыйдучы унукі і пакладуць букет кветак. Яны панясучы — і ўжо нясуць! — букеты таму, каго звалі «палескі», бо як прыходзіла вясна, іх целы вытайвалі з-пад снегу.

Вы баіцеся памяці, «ціхія пенсіянеры!» Знішчаюць яе і вашы нашчадкі па духу. Бязлітасна, па-эзуіцкі. Пачынаецца ўсё здалёк — знікаюць школы на роднай мове — навошта, усё адно, мовы зліюцца, знікаюць храмы, дзе маліліся і марылі нашыя продкі (і вашы, дарэчы, таксама!), робіцца мёртвай зямля, дзе мы гадаліся, і атрутнай вада, якую мы п'ём.

Хіба не такая памяць будынак, дзе была пастаўлена «Сялянка»? Каму ён замінаў? Відаць, такому самаму «ціхаму пенсіянеру» — магчыма, не па ўзросту, але па спосабу мыслення. А калі театр спрабавалі абараніць, то, акрамя сутачнай адсідкі ў бліжэйшым аддзяленні міліцыі і лістоў з афіцыйным павадамленнем на працу ды па месцах вучобы, нічога абаронцы не атрымалі.

Чаму перабудову мы мусям пачынаць з кожнага асабіста? Таму, што ўсе мы гадаліся ў адчуванні свайго нікчэмнасці перад тварам усемагутнай бюракратыі. Нехта не пагодзіцца, маўляў, раней ніхто, на якім бы паверсе гэтай будыніны ні знаходзіўся, не мог лічыць сябе абароненым ад навету. Нездарма загады аб расстрэле най-

больш відных дзеячаў нашай дзяржавы, навукі, культуры прымушалі падпісваць членаў Палітбюро.

Як нам пазбавіцца адчування маленькай шрубкі, ад зямелі якой нічога не зменіцца? Калі ішла размова, напрыклад, аб ператварэнні кляштар у Бяроза ў свінарнік альбо будаўніцтва на тэрыторыі Гальшанскага замка чарговага кароўніка, — дзе мы ўсе былі? Як пазбавіцца прыкрага адчування поўнай бяссільнасці, калі бачыш брудныя рэкі, а чужы пра новыя ачышчальныя збудаванні, калі бачыш знішчаныя лясы, а чытаеш пра павелічэнне лесанасаджэнняў? Я асабіста магу згадаць толькі адзін прыклад, які сведчыць, што не ўсё яшчэ згублена ў свядомасці людзей. Даўгаўпільская ГЭС. На абарону Заходняй Дзвіны выступілі напачатку далёка не афіцыйныя ўлады (частка з іх яшчэ і зараз за будаўніцтва — сведчаннем таму артыкул «Смог», змешчаны ў «ЛіМе»). Быў праведзены нават марш пратэсту. Цяжка сказаць, ці вялікі быў плён гэтага маршу, але сімвалічны сам факт — людзі добраахвотна, без разнарадкі, ахвяравалі часам, грашыма, дзеля выратавання ракі.

Надзея немагчыма без памяці, бо трэба ведаць горшае, каб свядома імкнуцца да лепшага. Калі мы не жадаем, каб яшчэ дзе-небудзь, няхай у самай малой ступені, запанавала зло, мы не павінны хаваць пад крылом літасці тых, хто рабіў гэта зло. Ёсць злычынцы, для якіх не існуе тэрміну даўніны.

Ігар МІКЛАШЭВІЧ, інжынер, 24 гады.

НАПІСАЦЬ ГЭТЫ ЛІСТ мяне прымусіў артыкул «Неспаленая плянь Прыпяці». Яшчэ надта свежыя ў памяці падзеі, звязаныя з будаўніцтвам Даўгаўпільскай ГЭС. Дзвіне пашанцавала, а вось прыгажуні Прыпяці пакуль не шанцуе. Калі будзе рэалізаваны праект абвалавання, рака загіне. Я перакананы ў гэтым. Загіне, як загінулі сотні малых рэк Беларусі. Я не спецыяліст у гэтых галінах навукі, але не трэба быць спецыялістам, каб параўнаць стан рэчкі Лань ля Клецка (гэта каля вусця Лані) дваццаць гадоў назад і цяпер. З даволі шырокай і чыстай рэчкі яна ператварылася ў канаву, якая рэгулярна папаўняецца сцёкамі з мясцовага малочнага завода.

Мэта прыпяцкага праекта — павелічэнне пасяўных плошчаў, а значыць далейшая экстенсіфікацыя сельскагаспадарчай вытворчасці. Ці не лепш грошы, што павінны быць выдзелены на рэалізацыю праекта, выкарыстаць на мэты павелічэння ўраджаяў з ужо асвоеных зямель?

Уладзімір РАТОМСКІ, студэнт архітэктурнага факультэта БПІ.

АДШУМЕЛА-АДГУЛО і амаль забылася навагодняе свята. Але згадвацца не толькі вяселлю: песні, танцы, карагоды...

Згадвацца і тое, што ў гэтай святочнай атмасферы ў нас, у Гомелі, напрыклад, нельга было пачуць ніводнай беларускай песні, загадкі, верша, жарту, кажання не толькі ў дзіцячых садзіках, але і ў школах. А на гэтыя ж жанры (асабліва на загадкі і прымаўкі) багаты наш фальклор. Шмат цікавых зімовых і навагодніх вершаў ёсць не толькі ў класікаў айчынай літаратуры Янкі Купала, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Аркадзя Куляшова, але і ў іншых паэтаў — нашых сучаснікаў, такіх, як Максім Танк, Пімен Панчанка. Няма падставы вініць у тым, што гэтых твораў не чуваць, ні акцёраў, запрошаных на сустрэчы з дзецьмі, ні выхавальцаў садоў, настаўнікаў школ, бо, па сутнасці, сёння ў нас няма цікавых, арыгінальна складзеных зборнікаў з твораў для дзяцей.

А чаму б, напрыклад, нашаму шанунаму выдавецтву «Юнацтва» не выдаць зборнік пад назвай «Святочныя песні, вершы і загадкі для дзяцей» з улікам узроставага асаблівасцей дзяцей, з улікам святаў розных пор года?

Думаецца, што ў гэтай важнай справе маглі б аказаць добрую дапамогу і рэспубліканскае Міністэрства асветы, і Інстытут педагогікі, і абласныя аддзелы народнай асветы. Пакуль жа такі зборнік не з'явіцца — у нас і далей будуць паўтарацца адны і тыя ж мелодыі, вершы і загадкі, якія не даюць неабходнага адчування той зямлі, на якой растуць нашы дзеці. А колькі ж шматфарбнай, багатай, разнастайнай былі б гэтыя свята, калі б поруч, у добрым суладдзі-суседстве з чароўным і вялікім, любімым усімі намі рускім словам, гучала б і адметная музыка беларускага слова, з яго паўнагучнай, густою і звонкай сілаю...

В. ЯРАЦ, дацэнт Гомельскага дзяржуніверсітэта.

ВАЙСКОВЫЯ МОГІЛКІ, пра якія пойдзе гаворка, былі заснаваны ў Мінску ў другой палове XIX ст. У 1898 г. у гонар перамогі ў руска-турэцкай вайне ў 1877—1878 гг. на гэтых могілках быў узведзены храм-помнік — царква Аляксандра Неўскага. Побач з храмам знаходзіцца захаванні вайнаў-беларусаў, якія загінулі за свабоду балгарскага народа. Тут пахаваны відныя рэвалюцыянеры, савецкія, партыйныя і дзяржаўныя дзеячы. Акрамя гэтага, на могілках — 547 захаваных савецкіх воінаў і партызан Вялікай Айчынай вайны.

І вось у пачатку гэтага года на могілках пачаліся нейкія работы. Перш за ўсё знікла іх каваная агароджа, потым былі высечаны дрэвы, а смецце звалена... на магільні воінаў, што загінулі за вызваленне Мінска. І, нарэшце, з'явілася будаўніча агароджа, якая аддзяляе тэрыторыю ад цікаўных вачэй. Усё гэта выклікала справядлівае абурэнне мінчан. Ва ўсе інстанцыі пасыпаліся лісты, тэлефонныя званкі: «Што робіцца на могілках па вуліцы Казлова?»

У газеце «Вячэрні Мінск» (23.1.1988 г.) была апублікавана нататка, у якой начальнік спецкабінета камунальна-бытавога абслугоўвання горада В. Жаголін заявіў: «Тут пачаты работы па добраўпарадкаванні ўчастка ваенных захаванняў. Мы падрыхтавалі пляцоўку, і кіраўніцтва дарожна-маставога будаўніцтва і добраўпарадкавання ўжо прынялося за справу. Тут будзе створаны мемарыял. Тэрмін заканчэння работ — трэці квартал гэтага года... Справа ў тым, што тут, на могілках па вуліцы Казлова, пачата будоўля. Так, так, гэта будоўля. Таму трэба разумець, што нейкія страты непазбежны...»

Але ж давайце памяркуем. Па-першае, на вайсковых могілках ёсць мемарыяльны ансамбль, дзе пахаваны народныя песняры Беларусі Янка Купала і Якуб Колас. Побач — магільні выдатнага пісьменніка Кузьмы Чорнага, кампазітара Нестара Сакалоўскага, многіх іншых вядомых дзеячаў культуры рэспублікі. Дык ці не будзе новы мемарыял, з-за якога да таго ж трэба ліквідаваць захаванні герояў Вялікай Айчынай вайны, выглядаць як нейкае штучнае асяроддзе? Нельга забывацца і на тое, што брацкага пахавання на ўчастку могілак, дзе задумалі будаваць мемарыял, няма: усе магільні — паімённым, на іх пазначаны даты нараджэння і смерці радавых салдат і афіцэраў, якія загінулі ў час вызвалення Мінска. А ці спыталі дазволу на эксгумацыю ў родных і блізкіх герояў? І яшчэ адна прычына, чаму мемарыял не патрэбен. За колькі соцень метраў ад вайсковых могілак — плошча Перамогі, на якой стаіць абеліск з Вечным агнём. Гэта — помнік савецкім воінам і партызанам.

І апошняе. Аказваецца, што такое паняцце, як галоснасць, яшчэ і сёння для многіх чыноўнікаў застаецца пустым гукам. Дазвольце спытаць: чаму праект мемарыяльнага комплексу, пра які ведаюць бадай што толькі аўтары, не быў вынесены на шырокае грамадскае абмеркаванне? А вайсковыя могілкі, дарэчы, — помнік гісторыі і культуры рэспубліканскага значэння. Дык што, гэтая важная акцыя так і застаецца прэрагатывай аднаго гарвыканкома?

У. ДЗЯНІСАЎ, гісторык, В. КУКУНЯ, мастацтвазнавец, А. МАЛАХОЎСКІ, мастак, Л. ІВАНОВА, архітэктар.

СВЯТА ЧАСОПІСА «БЕЛАРУСЬ»

Шмат цікавых задум у планах рэдакцыі часопіса «Беларусь» з'явілася і здзейснена з дапамогай членаў рэдакцыі Адама Мальдэса, Уладзіміра Конана, Арлена Кашкурэвіча і іншых. Вось і вечар часопіса ў Салігорскім Палацы культуры гарнякоў, збор ад якога будзе перададзены ў адзін з дзіцячых дамоў рэспублікі, адбыўся па ініцыятыве і пры самым актыўным удзеле члена рэдакцыі Веры Вярбы.

Дзіцячы фонд, створаны ў краіне, работа, якую ён праводзіць, прыцягвае ўвагу мільёнаў людзей да становішча дзіцячых дамоў, да жыцця дзяцей-сірат, якім змалку нестася цяплыні, пяшчоты, бацькоўскай увагі і любові. Таму і намер супрацоўнікаў і аўтараў «Беларусі» — правесці вечар і за сабраныя за канцэрт грошы набыць для дзяцей аднаго з дзіцячых дамоў пучэўкі ў піянерскі лагер «Артэн» — салігорцы падтрымалі горада, Зала Палаца культуры на тысячу месцаў была перапоўнена.

Адкрыла вечар намеснік галоўнага рэдактара часопіса «Беларусь» Таіса Бондар. Цёпла, удзячна прымалі салігорцы Веру Вярбу. Яе змянілі на сцэне кампазітар Эдуард Зарыцкі і народны артыст БССР Яраслаў Еўдакімаў.

На здымку: удзельнікі вечара Т. Бондар, В. Вярба, Э.Зарыцкі, Я. Еўдакімаў і дырэктар Палаца культуры гарнякоў А. Грынцэвіч. Фота З. БАНАСЭВІЧ.

Больш за гадзіну спяваў для салігорцаў Яраслаў Еўдакімаў, а яго ўсё не адпускалі са сцэны. Свята адбылося, і салігорцы шчыра запрашалі ўсіх яго ўдзельнікаў прыехаць на трыццацігоддзе горада, якое мае адбыцца ў жніўні.

У сакратарыяце праўлення Саюза пісьменнікаў БССР

На чарговым пасяджэнні сакратарыята праўлення СП БССР, якое адбылося пад старшынствам Максіма Танка, было разгледжана пытанне аб нядаўніх публікацыях у газеце «Літаратура і мастацтва» «Оркін патрабуе аднаго, або Асцярожна: графамані!» (8.1.88 г.) і «Бойцеся спрыяць графамані» (29.1.). Сакратарыят праўлення лі-

чыць указаныя выступленні газеты своечасовымі і слухнымі, ацэнкі, дадзеныя ў артыкулах, — правільнымі. Яны, занадта ў пастанове сакратарыята, супадаюць з тымі ацэнкамі так званай «творчасці» С. Оркіна і Т. Пяркоўскай, якія не раз ужо даваліся часопісамі, газетамі, выдавецтвамі і літаратурнай кансультацыяй СП БССР.

Як і трэба было чакаць, паняццены вышэй «аўтары» павольна зрагавалі на лімаўскія публікацыі і з падвоенай энергіяй кінуліся ў бойку са сваімі «ворагамі»: паслалі ў інстанцыі і ў рэдакцыю газеты разнамананых пад напірну водгукі. Іжонкі ў сваім стылі: С. Оркін — у крыўдліва-сучасна-журналісцкім, Т. Пяркоўская — у сілчым, паняцценым (чарніць усіх і ўсё). Нечага дабі-

ваюцца, патрабуюць «сатысфакцыі». Таму мусям даць, у дэдатах да надрукаванага раней, наступнае тлумачэнне. Паколькі гора-пісьменнікі выявілі адсутнасць літаратурных здольнасцей і маральна скампраметавалі сябе, іх «творы» рэдакцыя «ЛіМа» надалей разглядаць не будзе і не будзе даваць ніякіх адказаў.

ВІНШУЕМ!

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР за заслугі ў развіцці беларускага савецкага выяўленчага мастацтва і актыўны ўдзел у грамадскім жыцці старшынні праўлення Саюза мастакоў рэспублікі Уладзіміру Іванавічу **СТАЛЬМАШОНКУ** прысвоена ганаровае званне народнага мастака Беларускай ССР.

Супрацоўнікі «Літаратуры і мастацтва» шчыра віншуюць члена рэдакцыйнай калегіі штоднёвіка і даўняга аўтара з шасцідзесяцігадовым юбілеем і наданнем яму высокага звання.

ПА СЛЯДАХ ВЫСТУПЛЕННЯЎ «ЛіМа»

«ТОЛЬКІ НА АДНЫМ ПРЫПЫНКУ»

У надрукаваным пад такой назвай лісце («ЛіМа» за 18 снежня 1987 г.) студэнтаў Беларускага тэхналагічнага інстытута гаварылася аб «фрагментарным» выкарыстанні роднай мовы ў Мінскім метрапалітэне.

Мы далёкія ад думкі, што пасля гэтага выступлення «ЛіМа» беларуская мова загучала на ўсіх станцыях нашага метро. Але, будзем спадзявацца, што і гэты ліст меў нейкую вагу.

Тым не менш, рэдакцыя працягвае атрымліваць пісьмы чытачоў, якія выказваюць незадавальненне тым, як робяцца аб'явы не толькі ў метро, але на ўсіх іншых відах транспарту.

Так чытачка А. Хромчанка піша: «Мне часта даводзіцца карыстацца вельмі зручным транспартам — метро. А калі аднойчы па ўсёй лініі загучала родная мова, падумалася, што падых перабудова дайшоў і да нашых транспартнікаў. Але радасць прайшла хутка, бо вынікі сумныя».

Па-першае, не на ўсіх станцыях машыністы ўключаюць поўны беларускі тэкст. Па-другое, пасля 21 гадзіны, калі пасажыраў становіцца менш, шанцаў пачуць роднае слова таксама робіцца менш». Затым Хромчанка зазначае, што беларуская мова павінна гучаць ва ўсім гарадскім і прыгарадным транспарце, а маршрутным надпісам на аўтобусах, тралейбусах і трамваях не шкодзіла б змяніць на новыя — з беларускім тэкстам.

Падтрымліваюць яе і пісьменнік Аляксей Асташонак, і чытач М. Воранаў.

Калі нашы чытачы памятаюць, летась на вокладцы «ЛіМа» быў змешчаны здымак пчалара Міколы Палекі з

вёскі Лінова, што на Брэстчыне. Ён таксама даслаў нам ліст: «Пішу вам з нагоды абвестак у метро. Прыехаў у Мінск і зрабіў ганаровае кола ў метро. Быў прыемна ўражаны тым, што пачуў родную мову. Але заўважыў несумяшчальнасць паміж словам і дзеяннем, адчуў, што неадрэгуляваны запіс на магнітнай стужцы».

А чытач В. Александровіч піша, што прыпынкі нашага метро непрацягла і словы «Асцярожна, дзверы зачыняюцца. Наступная станцыя...» гучаць падчас тады, калі цягнік ужо даўно скрануўся з месца, і як вынік, успрымаюцца як каларытныя дэтэлі інтэр'ера. В. Александровіч, як і М. Палека, лічыць, што аб'ява: «Паважаныя пасажыры, у нас належыць саступаць месца жанчынам, пасажырам сталага веку і з дзецьмі» была вельмі дарэчы. І шкада, што яна знікла.

Атрымалі мы і адказ з Мінскага метрапалітэна за подпісам намесніка начальніка А. І. Канашыка: Вось што ён піша: «З 25 снежня 87 г. радыёінфарматыры ўсіх электрацягнікоў у метро робяць аб'явы на двох мовах».

За два тыдні машыністы электрацягнікоў, работнікі станцый атрымалі шмат недаўменных пытанняў з прычыны такіх аб'яў ад пасажыраў (жыхароў і гасцей сталіцы).

Акрамя таго, такое «новаўвядзенне» адмоўна ўплывае на культуру абслугоўвання пасажыраў, бяспекі: павялічыліся стаянкі на станцыях, збоі графіка руху, мы вымушаны зняць усю дадатковую інфармацыю для пасажыраў, неабходную, у першую чаргу, для дзяцей і гасцей сталіцы аб правілах карыстання эскалатарам, правілах бяспекі для пасажыраў,

што карыстаюцца метро, павялічыўся расход электраэнергіі на цягу цягнікоў з-за неабходнасці захоўвання графіка руху пры павелічэнні часу стаянкі на станцыях, машыністы электрацягнікоў вымушаны больш увагі ўдзяляць кантролю за работай радыёінфарматыраў, адцягваючы сваю ўвагу ад кантролю за пасадкай-высадкай, атрыманням інфармацыі ад інтэрвальных гадзіннікаў і дыспетчара і г. д.

Аб'явы на двох мовах у тым выглядзе, як нам прапанавана і зроблена зараз, лічым неэфектыўнымі, бо беларуская і руская мовы падобныя і зразумелыя для ўсіх.

Лічым магчымым прыняць прапанову пасажыраў, жыхароў горада: аб'явы аб закрыцці дзвярэй і адпраўленні рабіць на беларускай мове, а прыбыццё на станцыю — на рускай, як гэта зроблена ў Кіеве».

Наколькі нам вядома, апошнім часам аб'явы ў метро так і робіцца. Што ж, можа быць, гэта і ёсць аптымальны варыянт. І, думаецца, калі ён усталяецца, дык нашы чытачы не будуць прысылаць нам лісты, накіштат тых, якія мы прывялі вышэй.

А што датычыцца ліста-адказу з Мінскага метрапалітэна, дык, пры ўсёй яго дзелавітасці, сім-тым ён усё ж здзіўляе. Найперш — залішняй раздражнёнасцю, нежаданнем зразумець, што пытанне, паднятае нашымі чытачамі, зусім не дробязнае, што моўная культура аб'яў — важная частка культуры абслугоўвання ў метро пасажыраў — мінчан і гасцей нашай сталіцы.

АДЗЕЛ ПІСЬМАЎ
«ЛіМа».

МАШЫНКІ БУДУЦЬ

Нашы чытачы неаднойчы звярталіся ў рэдакцыю з просьбай дапамагчы вырашыць праблему пішучых машынак з беларускім шрыфтам. Усяго дзве літары не хапае ў клавіатуры: «і» і «ў», а колькі клопатаў прыносіць... Пра гэта пісалі, у прыватнасці, І. Сянчук («ЛіМа», 17 студзеня 1987 г.) і Р. Родчанка («ЛіМа», 23 настрычніка 1987 г.). Чытацкія лісты мы накіравалі ў Міністэрства гандлю БССР. Вось які адказ мы атрымалі:

«Спецыяльнае канструктарскае тэхналагічнае бюро Кіраваградскага ВА «Пішмаш» вя-

дзе распрацоўку варыянтаў нацыянальных саракавасьміклавійных клавіатур для саюзных рэспублік СССР па перспектыўных мадэлях электронных канцылярскіх пішучых машынак з п'яльстнава-дыскавымі літараносьбітамі на сто знакаў (4 знакі будуць размешчаны на дадатковым рэгістры).

У верасні 1987 года Міністэрствам гандлю БССР разам з рэдакцыяй газеты «Звязда» было вывучана пытанне аб неабходнасці засваення канцылярскіх пішучых машынак з беларускімі ці руска-беларускімі алфавітнымі

сімваламі.

Па заключэнні спецыялістаў газеты «Звязда» для работы ў беларускіх газетах з двух прапанаваных варыянтаў больш зручна пішучая машынка з руска-беларускімі алфавітнымі сімваламі, на вытворчасць якой дадзена заяўка спецыяльнаму канструктарска-тэхналагічнаму бюро Кіраваградскага ВА «Пішмаш» на 1988 год колькасцю 1000 штук.

Начальнік упраўлення
«Культбытгасгандаль»
Р. Н. ЛЯТУН.

Апошні нумар газеты «Літаратура і мастацтва» за мінулы год выклікаў у мяне сумны роздум. Тры яго аўтары, якія жывуць у суседніх рэспубліках, павучаюць нас у самых розных пытаннях. К. Новікаў з Вільнюса, віншуючы работнікаў і чытачоў газеты з Новым годам, перасылае некалькі лі-

кай вартасцю. У канцы гаворкі параіла пашукаць па кніжных магазінах.

Ідучы за гэтай парадай, я аб'ездзіў некалькі кнігарняў і ў адной з іх, ля Камсамольскага возера, сапраўды знайшоў дзве беларускія віншавальныя карткі. Але якія! Тое, што аформлена мастаком В.

НА ТЭМУ ДНЯ

Адам МАЛЬДЗІС

Давайце будзем паслядоўнымі!

тоўскіх паштовак і жадае нам, каб у нас былі такія ж беларускія. П. Капчык з Украіны рэзка крытыкуе наш кнігагандаль за няўменне і нежаданне прапагандаваць беларускую кнігу. А літоўскую пісьменніцу і перакладчыцу Э. Легутэ засмуціла тое, што ў старажытнай Гародні, дзе яна спадзявалася сустрэць рэалізаванае на практыцы двухмоўе, амаль нідзе не пачуеш мовы беларускай. Больш таго, на «улице Ожешко», ля помніка Купалу, гродзенскай школьніца так і не змогла прачытаць гэці чатырохрадкоўе нашага класіка... Горкая праўда. І тым больш сумная, што выказваюць яе людзі нібы «збоку», якім, па логіцы, павінна балець меней, чым нам самім.

Зрэшты, можа якраз «збоку» больш відаць наша аномальнасць. Больш кідаецца ў вочы тое, да чаго мы неяк прывычаліся за гады застою і не дужа спынаем «адрабляць» назад. Не дужа ўсведамляем, што гэта ёсць усяго толькі выпраўленне ранейшых памылак.

Пачнём з лягчэйшага — з паштовак. Хаця паштоўкі — гэта таксама сур'ёзна. Бо яны — нашы візітныя карткі, наша люстэрка, калі хочаце. Памятаецца, калі я не раз вымушана пасылаў у іншыя рэспублікі або краіны віншаванні з неабаручым тэкстам, у адказ мне ляцелі папрокі: вось вы спрабуеце зрабіць выгляд, што ў вас усё нармальна, а нават сваіх паштовак не маеце. Дарэчы, такі ж папрок прагучаў «авансам» і ў канцы мінулага года. Вільнюскі інжынер В. Стэх прыслаў мне віншаванне на літоўскай паштоўцы і ў літоўскім канверце, выдадзеным на Пермскай фабрыцы Дзяржзнака, і таксама пажадаў, каб аналагічныя мажлівасці з'явіліся і ў нас.

Навучаны горкім вопытам, у снежні мінулага года я загадаў пачаць абыходзіць кіёскі і магазіны «Саюздруку», рабіў там папярэднія заказы. У адказ мне нязменна чулася: «Няма! Нават на баз».

Тады я паехаў на Галоўпаштамт. Там былі дзесяткі самых розных віншаванняў — нават з тэкстамі на англійскай, французскай і іспанскай мовах. Не было толькі беларускіх. Калі я пісаў пра гэта ў кнізе скаргаў, мне абурана казалі:

— Зразумейце: Міністэрства сувязі СССР не можа ў Дзяржзнаку друкаваць паштоўкі на нацыянальных мовах!

Урэшце я знецярпліўлена павярнуў у Мінскае гарадское агенцтва «Саюздруку», намесніку начальніка Ларысе Кузьмінічэ Шаблоўскай. Яна доўга тлумачыла, што беларускія паштоўкі не бяруць (контрагумент: за тыдзень да Новага года ў кіёсках «Саюздруку» не было ўжо ніякіх!), што сёлетня выдавецтва «Беларусь» увогуле зняло дзве адпаведныя пазіцыі, прадугледжаныя ў папярэднім тэмплане, што прадукцыя таго ж выдавецтва не вызначаецца высокай маста-

рагалевічам, выдадзена тыражом у... 5 тысяч экзэмпляраў і каштуе 16 капеек. А паштоўка, зробленая С. Бартовай, невыразная, безгустоўная. Так што ў адным я магу пагадзіцца з Ларысай Кузьмінічэ: якасць беларускай віншавальнай паштоўкі з кожным годам сапраўды зніжаецца. Былі калісьці арыгінальныя і яркія — у 50-я, 60-я гады. Потым сталі пераважаць безаблічныя. Таму, хто ў гэтым засумняваецца, магу прадставіць свае зборы за некалькі дзесяцігоддзяў.

І ўжо напярэдадні самага Новага года сустрэў у адным з кіёскаў віншавальныя канверты, выдадзеныя Дзяржзнакам на... латышскай мове. Тут у галаву прыйшла зусім недарэчная думка: а можа, беларускія канверты завезлі кудысьці ў Рыгу?

Прайдзем да другой публікацыі ў перадавагоднім нумары «Літаратуры і мастацтва». Настаўнік з Украіны П. Капчык мае рацыю, што не гаварыць ва ўмовах двухмоўя пасляхова гандляваць беларускай кнігай, не ведаючы ні беларускай літаратуры, ні беларускай мовы. Бо інакш не гаварыць правільна вызначаць заказы, праводзіць тыражы палітыку, знайсці чытача. П. Капчык націскае на тое, што ў магазінах павінны быць падрыхтаваныя прадаўцы. Яно, вядома, так. Але будзь на тое мая воля, я б націснуў яшчэ на рычагі эканамічнасці. Увесь бы ў план яшчэ адзін вызначальны паназчык: пашырэнне нацыянальнай кнігі. Не выканаў яго — не пачытай і прэмій за тое, што распрадаў дэфіцытныя дэтэнтывы ці сумніцельныя гісторыі розных там французскіх каралёў!

Найбольш істотныя папрокі выказаны нам, вядома, у артыкуле Э. Легутэ. Яе гародзенскія назіранні яшчэ раз пацвердзілі той відавочны факт, што многія беларусы, асабліва ў горадзе, не ўмеюць або не жадаюць, саромеюцца гаварыць на сваёй роднай мове. А рэдкія выключэнні (этнаграфічнае свята, пра якое пісьменніца расказвае з чужых вуснаў) толькі пацвярджаюць агульнае правіла. Чаму? Ды, відаць, таму, што ў гады культуры асобы, а затым і ў часы застою беларуская мова губляла тую прэстыжнасць і прыцягальную сілу, якія стала яна набываць на хвалі Кастрычніка, калі рэалізавалася ленынская нацыянальная палітыка. Двухмоўе фактычна ператваралася ў аднамоўе ці (вельмі часта) у няведанне ні той, ні іншай мовы.

Як жа лячыць такую застарэлую ўжо, хранічную хваробу? Лячыне тут, відаць, патрэбна комплекснае і працяглае. Але галоўнае ў ім — настойлівая рэалізацыя палітыкі двухмоўя. За апошнія гады для ажыццяўлення гэтага зроблена нямаля. Родную мову часцей пачуеш у грамадскіх месцах, на маладзёжных вечарах, на вуліцы. І нават у Мінскім метро прыпынкі сталі нядаўна абвешчаны на двох мовах (хоча, можа, і не ў адпаведнай паслядоўнасці). Але робіцца ўсё гэта неяднамясна, сарамліва, непаслядоўна. Апублікавалі, скажам,

(Зананчэнне на стар. 4).

Давайце будзем паслядоўнымі!

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 3).

студэнты ліст пра мову ў Мінскім метро — і сітуацыя змянілася. А чаму нельга адначасова тое ж зрабіць на нашых вакзалах, у аэрапортах? Чаму назвы мінскіх вуліц падаюцца толькі на беларускай мове, а ў Гародні (што і збынтэжыла Э. Лягуць) — толькі на рускай? Чаму аб'явы пра мастацкія выстаўкі друкуюцца толькі на беларускай мове, а пра філарманічныя канцэрты, дэманстрацыю фільмаў, спартыўныя спаборніцтвы — толькі на рускай? Чаму ў адных абласцях і раёнах газеты выдаюцца па-беларуску, а ў іншых — па-руску? Чаму на асноўным мерапрыемстве свята «Мінск-87» (маю на ўвазе ўрачыстасць на сталічным стадыёне), апрача некалькіх песень, не прагучала ніводнае беларускае слова? Логікі тут, калі кіравацца прынцыпамі двухмоўя, ніякай няма. Хача — трэба, каб яна ў нас была.

Паслядоўна рэалізуючы праграму двухмоўя, трэба, відаць, найперш ухаліцца за галоўнае званне. А галоўнае тут — сістэма адукацыі: дашкольнай, пачатковай, сярэдняй, вышэйшай. Сёння, калі ў беларускіх школах няма каму выкладаць па-беларуску фізіку і біялогію, нават і літаратуру, падрыхтоўка нацыянальных педагогічных кадраў, а разам з тым і ўзніццё іх прэстыжнасці, набывае выключнае значэнне. Трэба даць высновым хлопцам і дзяўчатам, якія заканчваюць беларускія школы, тых жа самых перспектывы і мажлівасці (а, можа быць, і нейкую перавагу), што і ў гарадскім аднагодкам. Бо гарадскія на «перыферыю» звычайна не едуць, у вёсцы доўга не затрымаваюцца.

А яшчэ вельмі важны ў пашырэнні двухмоўя асабісты прыклад. Ён найвышэйшая стаўка, даваў выключнае вынікі ў 20-я гады, калі рэалізаваліся ленинскія прынцыпы, калі сапраўдная інтэлігенцыя ішла ў народ, вярталася да народа. Такія ж аўтарытэты, высокамаральныя прыклады неабходны нам і сёння, у час абнаўлення. Я ўспэўны, што беларуская мова, снажам, у вуснах міністра асветы ці вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі была б добрым узорам і для іх падначаленых, прынесла б ці не больш карысці, чым іншы цыркуляр.

Асабліва абурэае, калі беларускай мовай не валодаюць тыя, каму належыць яе добра ведаць па службовым абавязку, хто займаецца беларускай літаратурай, гісторыяй, асветай, хто, як кажучы, есць хлеб з беларускай культуры. Дзе там ужо будзе тэх прэтэнзіі да служачага ці тэхнакрата, калі нават у некаторых пакоях Дома літаратара табе іншы раз не могуць або не хочуць адказаць па-беларуску, калі нават у Акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы іншыя актёры, беларусы па пашпарце, не могуць звязаць двух беларускіх слоў, не завучаныя на памяць, калі нават у Інстытуце гісторыі АН БССР працы для беларускамоўных выданняў пішуцца на рускай мове (аргумент: «не можам»), а потым перакладаюцца аспірантамі ці зусім пабочнымі асобамі... Або зайдзіце ў аддзельныя асветы ці культуры, у выдавецтва «Беларусь» ці «Універсітэцкае», паспрабуйце там загаварыць па-беларуску — часцей за ўсё канфуз атрымаецца. Чаму? Ды таму, што ў гэтых установах двухмоўе толькі дэкларуецца, не стала паўсядзёнай і паслядоўнай практыкай. Няма-ла такіх выпадкаў, калі да двухмоўя заклікаюць, калі інтэрнацыяналізму і патрыятызму навучаюць людзі, для якіх асабіста гэтае двухмоўе застаецца нечым з галіны фантасты-

кі, якія калі і прывядуць у сваім артыкуле (дзея «экзотыкі») беларускае слоўца, то нават яго напішуць са скажэннем («тутыйшыя»). І калі такія аўтары адначасова выказваюць і слушныя думкі, то, аднак, асабліва даверу да сябе не выклікаюць. Больш таго — кампраметуюць толькі справу. Бо якое ж ты маеш маральнае права павучаць іншых у тым, што не з'яўляецца нормай для цябе асабіста?!

Або ўзяць нашу непаслядоўнасць у стаўленні да гістарычнага мінулага. Быў час, калі мы яго адмаўлялі ці, у лепшым выпадку, ігнаравалі, паціху лічачы, што сапраўдная гісторыя пачынаецца толькі з нас саміх. Быў час, калі нават нейтральнае ўпамінанне прозвішча Алеся Гаруна выклікала маланкі на галовы неабачлівых аўтараў і рэдактараў. Сёння, па ўсяму відаць, мы гатовы кінуцца ў іншую крайнасць. З Алеся Гаруна мы ўжо робім ледзь не абраз, на які можна маліцца, а нясмелы напамінак пра тое, што і ён памыляўся, што і ён быў гістарычна абмежаваным, выклікае ў апанента толькі раздражненне. З сённяшняй гаворкі з іншым юнаком вынікае, што цяжкія для нашага народа часы паланізацыі былі ледзь не «залатым векам», што адтуль мы павінны браць неўласцівыя нашай мове формы «кляса» ці «філелегія» (і адначасова той жа юнак ігнаруе сапраўдны, дапаланізацыйны «залаты век» — эпоху Скарыны, летапісаў і Літоўскага статута). Адным словам, ранейшае адмаўленне цяпер нярэдка замяняецца ідэалізацыяй. Але гэтую ідэалізацыю (па дыялектычным прынцыпе адмаўлення адмаўлення) падаграваюць рэцывы старога мыслення. Вось у артыкуле «Памяць добрая і злая» («Советская Белоруссия», 29 снежня 1987 г.) я чытаю: «Вылучаючы ў асобную групу В. Ластоўскага, С. Некрашэвіча, Я. Лёсіка і А. Цвікевіча, напамінаю перш за ўсё, што, пра якія б «навуковыя заслугі» і «актыўную грамадскую дзейнасць» ні шла гаворка, для іх не можа быць ідэя-палітычнай разбілітацыі». Але ж чаму мы аперыруем (тут я цалкам згодзен з наўдзімі артыкулам В. Быкава ў «Советской Белоруссии») толькі дзюмаю крайнімі катэгорыямі, спароджанымі трагічным 1937 годам: або «рэпрэсіраваць» або «рэабілітаваць»? А дзе ж спакойная, канкрэтная, навукова-гістарычная ацэнка?! У пералічаных вышэй дзеячаў безумоўна былі ідэя-палітычныя памылкі, выкліканыя складанасцю тагачасных абставін. Але ж было і станоўчае (асабліва ў дакастрычніцкі перыяд). Было нешта такое, за што наша дзяржава тады, у ленинскі яшчэ перыяд нашага жыцця, даравала ім гэтыя памылкі, рабіла акадэмікамі. То чаму мы сёння павінны глядзець на іх або толькі праз ружовыя, або толькі праз чорныя акуллары? Толькі адмаўляць або толькі «рэабілітаваць»? Давайце лепш спакойна скажам: вось тут яны памыляліся, выступалі з варожых нам пазіцый, а вось тут прынеслі карысць маладой беларускай культуры. Тады не будзе падстаў для ідэалізацыі ў стане «антаганістаў». Тады не будзе патрэбы гісторыку-акадэміку, пішуць пра другога гісторыка-акадэміка (У. Ігнатоўскага), «сарамліва» замоўчваць, што той, другі, быў (о дробязь!) першым прэзідэнтам нашай Акадэміі навук.

Такая ж аб'ектыўная ацэнка патрэбна і ў дачыненні да іншых асоб і гістарычных з'яў. Возьмем, снажам, Францішка Аляхновіча. На пачатку свайго творчага шляху ён выступіў як адзін з пачынальнікаў беларускай драматургіі і беларускага тэатра, сядзеў за свае антыцарскія творы ў турме. Потым, будучы непаслядоўным і няўстойлівым па сваёй натуре, напісаў антысавецкую кнігу, перакінуўся ў паланяфілы. Урэшце стаў актыўна супрацоўнічаць з фашыстамі, за што быў пакараны народнымі месціцамі. Сёння ў энцыклапедычных выданнях пра яго няма ні слова (зdraднікі Астроўскі і Абрамчык існавалі, а зdraднікі Аляхновіча не існавалі...). Між тым усё трэба называць сваімі імёнамі: вось тут Аляхновіч — палечнік Буйніцкага і Галубка, а вось тут — зdraднік. Такая ж канкрэтная гаворка патрэбна пра нашых магнатаў і шляхту (які і Мураўёвы, які былі, зразумела ж, розныя), пра перыяд Вялікага княства Літоўскага, у дачыненні да якога ўжываюцца толькі дзве фарбы, дыяметральна супрацьлеглыя — чорная і белая (а работа Анатоля Грыцкевіча, у якой выкарыстаны і ўсе пераходныя тоны і адценні, па-раўнейшаму не друкуецца). Я разумею, што поўная гістарычная праўда — справа складаная, дасягальная толькі ў перспектыве. Але ж імкнуцца да яе трэба. Бо гісторыя, як пісаў наўдзіма Д. Гранін, не дзеліцца — з яе нельга выналупаць толькі салодкія ласункі.

Урэшце, ёсць яшчэ адна сфера, дзе працягваецца наша непаслядоўнасць. Гэта — найменшы нашых гарадоў і пасёлкаў. З упартасцю, вартай лепшага ўжытку, чамусьці адстойваюцца назвы гарадоў і пасёлкаў, якія былі навязаны нам у часы паланізацыі, прыйшлі тады на змену традыцыйным, мясцовым (Гродна замест Гародня, Навагрудак замест Наваградак, Радашковічы замест Радашкавічы і г. д.). Сёння, акрамя ўсяго іншага, гэтыя назвы выкарыстоўваюцца для падагравання апетытаў у асяроддзі беларускай эміграцыі, якая, скажам, у лонданскім часопісе «Вільно і Львув», пускае ў ход указыны аргумент, каб даказаць, што беларусы і Беларусь — усюго толькі адна з бальшавіцкіх Рэчы Паспалітай «ад мора і да мора». Даходзіць часам да кур'ёзаў. Ніж не зразумее, піша мне з Варшавы ўдзельнік руху Супраціўлення Павел Кожух, чаму станцыя Круляўшчызна носіць назву, наўдзіму санатыйнымі ўладамі ў гонар паходу Стэфана Баторыя на Полацк. Бо была ж ранейшая назва — Сялавіна — у гонар героя Айчынай вайны 1812 года...

Заканчваючы гэты роздум, выкліканы крытычнымі заўвагамі і прапановамі нашых суседзяў, хочацца яшчэ раз падкрэсліць: давайце будзем паслядоўнымі! Паслядоўнымі ў працягненні моўна-культурнай палітыкі, у стаўленні да нашага мінулага. Паслядоўнымі ў барацьбе як з правамі бездухоўнага касмапалітызму, нацыянальнага нігілізму, так і нацыянальнай абмежаванасці, выключнасці (асабліва сярод моладзі), не блытаючы гэтыя паняцці, не падмяняючы іх адно другім. Не прымаючы нацыянальнае за няцянальнасць, але і не ігнаруючы небяспеку апошняга. Адным словам — не ўпадаючы ў крайнасці. Бо крайнасці, як гэта ні парадаксальна, заўсёды змыкаюцца, узамна дапаўняючы і актывізуючы адна другую.

P.S. Калі гэтыя нататкі былі ўжо напісаны, прыйшоў адказ на маю скаржы, падпісаны начальнікам Мінскага паштамта А. Маславым. У ім гаворыцца: «Мінскім паштамтам дадзена запяць у Мінскай ССР на выпускі з 1988 года мастацкіх нартак вінавальнай і святлоцкай тэматыкі на беларускай мове. Цяпер на беларускай мове наступілі мастацкія карткі да Дня Савецкай Арміі і свята 1 Мая. У бліжэйшы час іх можна будзе набыць у аддзяленнях сувязі горада і на паштамце».

Значыць, усё ж можна нешта зрабіць — нават у Дзяржбанку СССР. Калі захацець, вядома!

МАЭСТРА

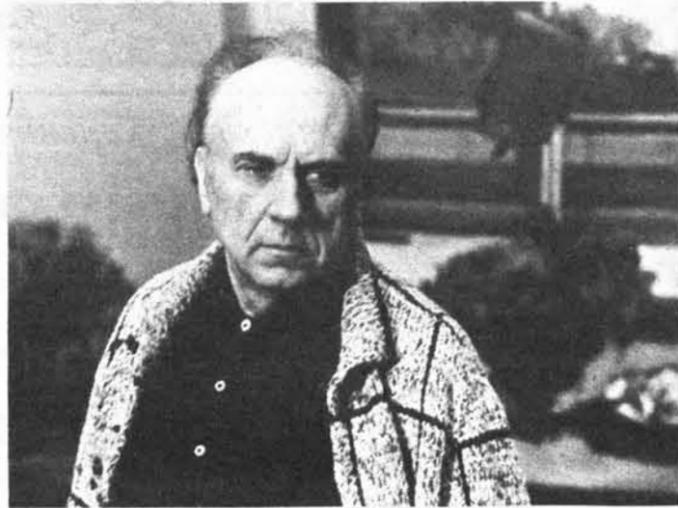
У ГАСЦЯХ У ВІТАЛЯ ЦВІРКІ

Для яго ўзрост — не катэгорыя часу, а стан душы, той унутраны імпульс, які, незалежна ад практычных гадоў, робіць чалавека назаўсёды маладым, душэўна багатым і шчодрым. Мне шмат разоў даводзілася бываць у майстэрні Віталія Канстанцінавіча Цвіркі. І што адметна: заўсёды ідзе адтуль падсілкаваны новымі моцнымі ўражаннямі, ачышчаны ад штодзённых клопатаў і мітусні.

Літаральна ўчора я зноў наведаў маэстра. Менавіта так называюць сябры і прыхільнікі Віталія Канстанцінавіча. І зноў парадаваўся за яго: праз колькі дзён мастаку — 75, але не бляк-

лена ў самабытна-нацыянальнай формы, напоўненай агульначалавечым зместам. Мы пранікаем у гэтую жывапісную рэчаіснасць і спыняемся зачараваныя, бо нас сустракае Майстар, чые работы падпарадкаваны свярджэнню прыгажосці Сусвету, кавалачак якога — Беларусь. Ці не таму мастацтва Цвіркі пакідае ўражанне адкрытай душы стваральніка?! Ці не таму вольна ўжо паўстагоддзя так страшна спывае ён песню роднай зямлі, якая стала ў ягоных карцінах і акварэлях сімвалам адвечнай любові і прыгажосці?!

Праўду гавораць: мастака

не талент, не вычэрпаваная працаздольнасць і аптымізм. Падумалася: так, чалавек — сын прыроды. Але ў якіх б касмічных далечынях ён ні ўзнімаўся, у якіх б акіяніках глыбіні ні апускаўся, заўсёды яму застаецца дарагім водар роднай зямлі, шапаценне лістоў на прыазёрнай вярбе...

Нібы пачуўшы мае думкі, Віталій Канстанцінавіч гаворыць:

— Памятаеш, як дакладна скажу пра нас, мастакоў, Сезан? «Усе мы павінны стаць класікамі праз прыроду...»

— Так, праз прыроду Бацькаўшчыны... — удакладніў я, разглядаючы зусім новае палатно маэстра, якое стаяла яшчэ на мальберце.

— «Фарбы лютага» — назва проста, — падыходзіць да мяне Віталій Канстанцінавіч. — Бацька, нічога асаблівага і матуль, і кампаненты нацыянальнага, што ні на ёсць традыцыйныя — і зімовае неба, і серабрыстасць ценяў на снезе... Але пісаў я гэты пейзаж з любасцю. Ведаеш, чаму? Гэта ж — Вялынка. Бацька на далёкім плане вёсачку?.. Радзіма майго любімага пэрта...

Я ж успомніў, як тры гады назад рабіў сцэнарыі для Беларускага тэлебачання пра творчасць Віталія Канстанцінавіча. Прачытаў над ім, дакладна вызначыў для сябе, які гавораць, стрыжань перадачы, яе асноўную тэму: пазыія жывапісу Цвіркі, музыка ягоных пейзажаў. Мне здаецца, што кожны твор маэстра нібы сатканы з мілагучных карункаў роднага слова, з самабытных россыпаў народных мелодый.

— Часам здзіўляюся сам з сябе, — раптам гаворыць Віталій Канстанцінавіч, — калі дзе-небудзь за мяняю або нават у суседніх рэгіёнах краіны цяжка бывае пісаць. Не той пейзаж, не тыя пачуцці... Думаю пра пагоркі заслаўскага, пра заход сонца на Нарачы, пра лагойскія хаткі з гнёздамі буслоў. Там, у чужых краях, часта бачу свае будучыя палотны, акварэлі — і абавязкова пра Беларусь... Проста як у Багдановіча: «і тчэ, забываўся, руна, заміж пердсіснага ўзора, цявотк радзімы васьліка...»

Так, з роднай зямлі, з яе людзей пачынаецца вялікая Радзіма для В. Цвіркі. Гэта і вызначае, па сутнасці, філасофію ягонай творчасці, якая ўбірае ў сябе магутную сілу пераканання і мастацкую дасканаласць. У творах яго гэтая філасофія ўвасоб-

трэба пазнаваць не па этыкетцы на творы, а па жывапісным почырку. На любой выстаўцы пейзажы маэстра пазнаеш адразу. Па той крынічнай свежасці, якая нібы заклікае ўдыхнуць яе, выпіць глыток жывой вады, наталіць духоўную смагу... Віталій Канстанцінавіч не толькі аліюстроўвае «фрагменты» роднага краю, яго прыроды, але, што галоўнае, укладвае ў карціны сапраўднае чалавечае пачуццё прыцягнення і прыналежнасці да краскі ў полі, да сонечнага праменьчыка, да лясной прыгажуні-елкі... Ці не таму так мякка і ўладарна захапляе нас тая стыхія лірызму, якая з'яўляецца, мабыць, адной з самых прывабных асаблівасцей твораў жывапісца? І яшчэ. Яго мастацтва глыбока патрыятычнае. Не ў падкрэсленай сацыяльнай вастрыні палотнаў, а ў стаўленні да Бацькаўшчыны, якую майстар так натхнёна апявае і арганічна асацыіруе з вялікім паняццем — Радзіма.

— У чым сакрэт такой глыбокай, абсалютна дакладнай адпаведнасці пластыкі вашага мастацтва духу часу? — звярнуўся да Віталія Канстанцінавіча.

— Калі ты гэта ўгледзеў у апошніх творах, дык дзякуй на добрым слове, — усміхнуўся жывапісец. — Ну а калі сур'ёзна, дык нічога асаблівага для гэтага не раблю. Проста імкнуся знайсці для палотнаў такі жывапісны стыль, які ўвасабліў бы яснасць думак і маіх мастакоўскіх пачуццяў. І, галоўнае, шчырасць. Дух часу? Як без яго, падумаў, называцца «сучаснікам»?..

Гавораць, што крытыку нельга губляць раўнавагі пачуццяў, што ён павінен на ўсё глядзець строга аб'ектыўным, навуковым позіркам. У такім выпадку я парушаю законы сваёй прафесіі. Я гляджу на Віталія Канстанцінавіча Цвіркі, які стаіць ля майбэрта, на яго канцэнтраваны твар, фігуру, звыклія да работы рукі — і ледзь стрымліваю хваляванне. Хочацца схіліцца долу перад старым мастаком у сыноўнім зямным паклоне. Падзякаваць. За вялікую працу і падараваную людзям прыгажосць, за радасць і шчасце, якія выпраменьваюць яго палотны.

Барыс КРЭПАК.

ДНЯМИ ў «Комсомольской правде» была змешчана гутарка з доктарам педагогічных навук, пісьменнікам Юрыем Пятровічам Азаравым. Разважаючы аб тым, што ж адбылося ў нас у краіне ў 30-я гады і як тыя падзеі адбіліся ў сьвядомасці, казаліся на лёсах людзей не аднаго пакалення, ён сказаў: «Лічу, што самы трагічным для мяне, напрыклад, — можа быць, і для майго пакалення, — было духоўнае, нутранае пераадоленне сталінізму. Мы і цяпер стаім перад выбарам. Адрачыся ад Сталіна мы не можам проста так. Ён у нашых душах. У спосабах адчування. У спосабах работы, зносінах. Хочам мы гэтага ці не, а мы пакуль што сталіністы да мозгу касцей. Мы прыгвазданы да дарог, што ўводзяць нас ад Храмаў. Спрабуючы сарваць сваё цела з крыжоў, мы пакідаем на цвіках акрываўленае ашмоцце сваіх душ — а гэта болей п'якельны!.. І альтэрнатыва тут такая: альбо мы ачысцімся і ўратуем свае душы і душы нашых дзяцей, уратуем тое, што імянецца Ідэалам, альбо мы загубім сябе і дадзім паўтарыцца гісторыі, можа быць, у выглядзе фарсу».

Так, працэс ачышчэння — нялёгка, складаны, пакутлівы. Аднак жа ён пачаўся, гэты доўгачаканы, рэвалюцыйны па сваёй сутнасці працэс ачышчэння людскіх душ, грамадства наогул, працэс ачышчэння, аздаравлення ў сферах эканомікі, культуры, ідэалогіі, у сферы сацыяльнай. Ён пачаўся і, нягледзячы на ўпартае супраціўленне шматлікіх ворагаў і нядобрабычліваў перабудовы, — працягваецца. І гэта — галоўнае. І гэта нас радуе і натхняе. Хоць часам і не верыцца: няўжо ўсё гэта адбываецца з намі? Няўжо гэта мы сёння не мірымся з тым, з чым мірыліся ўчора? Няўжо гэта мы сёння не прымаем на веру тое, чаму пакланяліся ўчора? Няўжо гэта мы сёння не баімся сказаць тое, што баяліся сказаць учора? Няўжо гэта мы чытаем сёння ў газетах і часопісах тое, пра што яшчэ ўчора нават і думаць не маглі?

Дык вось: пра часопісы. Разгарнуў студзеньскую кніжку «Полымя» і ледзь вачам паверыў — нумар адкрываецца публіцыстыкай. Мы ж прывыклі да нечага іншага. Звычайна пачынаў яго які-небудзь «дацкі» вершык ці падборка вершаванай святочна-траскучай рыторыкі. А тут — надзеінае, балючае слова журналіста і пісьменніка, іх шырая гаворка з чытачом пра самы, бадай, трывожны ў экалагічных адносінах рэгіён рэспублікі — Салігоршчыну.

В. Распуцін, адказваючы пасля выхаду ў свет свайго «Пажару» на папрукі ў нібыта прамернай публіцыстычнасці твора, выказаў думку аб тым, што бываюць часіны, калі менавіта публіцыстыка павінна выходзіць на перадні край, калі вірлівія і балючыя праблемы часу вымагаюць ад пісьменніка звароту менавіта да баявога публіцыстычнага слова. Цяпер час менавіта такі. І рускія пісьменнікі (ды і не толькі рускія) апе-

ратываю і шырока адгукнуліся на вымогу часу. Найперш у публіцыстычных раздзелах цэнтральных часопісаў забіўся радасны і неспакойны пульс перабудовы і абнаўлення, і ўсе мы шукалі і шукаем адказаў на свае сумненні і пытанні найперш на старонках гэтых раздзелаў. І дакаралі і дакараем сябе: за нашу нясмеласць, нашу непаваротлівасць, нашу абыякавасць. І вось нарэшце...

Можа быць, яшчэ рана быць ад радасці ў звон, аднак жа не парадавацца — нельга. Тое, што паявілася ў гэтым жанры ў першых нумарах «Полымя» і

якую тэхніку? Хто нарэшце паспраўднаму зоймецца вострымі праблемамі аховы навакольнага асяроддзя ў рэгіёне? Гэтыя пытанні пастаўлены ў артыкуле М. Шыманскага з даследчыцкім, аналітычным «спакоем». Ды спакой гэты — толькі вонкавы, як кажуць, «для пуды ўбедальнасці». Бо ці ж да спакою тут, калі за чвэрць веку існавання Салігорскага прамысловага раёна адказы на гэтыя пытанні так і не знойдзены?

Тэхніка-эканамічную аналітыку М. Шыманскага надзвычай ярка (балюча ярка) падсвеч-

А. Петрашкевіч называе і прычыны гэтых трывожных з'яў і працясаў: паказуха, застоў тэхнічнай і грамадскай думкі, рабалества перад саюзным міністэрствам... І ці не сімвалічна, што якраз адразу ж за гэтым матэрыялам, напісаным з непазбытай горыччу сэрца, у нумары «Полымя» друкуюцца вершы Пімена Панчанкі, і сярод іх — верш «Тармажэнне» з такімі вольнымі і бескампраміснымі радкамі: «Кабінетчыкі ліхія і разбухлы апарат да бяды людской глухія, Кожны з іх нажыцца рад. Ім і сытая кармушка, І машыны, і курорт, І ша-

кім народам. Да глыбіні душы ўзрушыла ў «Малодосці» і публікацыя С. Грахоўскага «Два лёсы — дзве трагедыі». Паэт Сяргей Грахоўскі апошнім часам набывае другое дыханне — вершы яго і паэма «Балючая памяць» прыцягнулі асабліва ўвагу чытачоў. Гэты ўсплёск цікавасці да творчасці паэта тлумачыцца найперш яго зваротам да перажытага, да трагічных старонак уласнага лёсу ў краіне, звязаных з рэпрэсіямі 30-х гадоў. Публікацыя ў «Малодосці» — гэта таксама голас яго балючай памяці. С. Грахоўскі расказвае пра лёс свайго старэйшага таварыша, вядомага нашага драматурга Васіля Шашалевіча, пра лёс яго брата Андрэя Шашалевіча — празаіка Андрэя Мрыя, аўтара рамана «Запіскі Самсона Самасуя» (дарэчы, пачатак гэтага твора разам з пісьмом «Другі працоўны Іосіфу Вісарыянавічу Сталіну» друкуецца ў тым жа першым нумары «Полымя»), а таксама пра свой уласны лёс, пра сваю пакутліваю і страшэнную ў жахливай безвыходнасці лагерную адысею. Пераказваць яе немагчыма, яе трэба чытаць. Вось толькі адзін невялічкі абразок — партрэт «ворага народа», якімі былі перапоўнены турэмныя камеры і лагерныя баракі:

«Быў у нашай камеры і «закаранелы трактыст», стары дзед з Барэзінскага раёна, у скураных пасталах, выцёртых зрэбных штанах, у паўсуконым сваёй работы фрэнчы, самы вялікі аптыміст сярод нас. Ён дзякаваў суду, што прадоўжыў яго жыццё аж на дзесяць гадоў. «Я ж мушу адбыць свой тэрмін да звання. Памерці не маю права, пакуль не расчытаюся з гасударствам. Я ж па ўсіх спаліняльных лістах заплаціў і праднало, і штрахоўкі, і самаабкладанне; гужпаўнінасць адбыў, а на той, каб ён гарэў, трактызм ніякага ліста, ні павестькі не прыслалі. Я б заплаціў і за яго, а цяпер ні за што трэба прудзіць вошы і карміць клопоў у камеры. Затое дзесяць гадоў жыткі прыбавілі. Гаварыў ён сур'эзна і шыра, бо пра той «трактызм» не меў ніякага ўяўлення. Шашалевіч часта падсаджваўся да яго, доўга распываў, а потым казаў, што гэта жывы вобраз для п'есы».

Вобраз сапраўды жывы. Ці «сацыніш», ці прыдумаеш такое? Не прыдумаеш. А жыццё — прыдумляла. І такое, і нешта, можа быць, яшчэ больш жахлівае: працятайце заключныя старонкі ўспамінаў С. Грахоўскага пра неверагодную смерць — ужо пасля 1956 года — удавы В. Шашалевіча Веры Сямёнаўны і яе кватэрнага гаспадара...

Мы — учора і сёння. Учора мы былі аднымі — сёння сталі іншымі. Сёння мы больш ведаем, больш разумеем. А таму і за большае ў адказе. У адказе за ўсё, што адбываецца вакол, — у свеце, у краіне, дома. Сёння да людзей вяртаецца праз доўгія гады пачуццё гаспадара, без якога няма чалавека, а ёсць перакаці-поле, той жа панчанкуўскі «злыдзень без сумленнасці». Перабудова — справа гаспадараў. Выхаванню іх спрыяюць, дапамагаюць згаданыя тут палымянскія і малодосцеўскія публікацыі.

Мікола ГІЛБ.

ЧЫТАЮЧЫ ЧАСОПІСЫ

МЫ — УЧОРА І СЁННЯ

«Малодосці», не проста радуе, але і абнадзейвае, дае падставу думаць, што гэта не выпадковасць, а сьвядома абраны кірунак у рабоце, зарука новых адкрыццяў — і ў імёнах, і ў тэмах-праблемах. А пакуль — што ж прачыталася на высокай хвалі ўзрушанасці і горычы ў «Полымя» і «Малодосці»?

«Урокі Салігорска» Міхася Шыманскага і «Непазбытая горыч» Алеся Петрашкевіча аб'яднаны агульным загаловам «Пакуль не позна». Абодва матэрыялы — гэта крык (не роспачны лямант, а сьвядомы, бескампрамісны, палымяны заклік) ратаваць, пакуль не позна, і сам горад Салігорск, і салігорскія шахты з іх незлічоным багаццем, і землі вакол горада (адны з лепшых ворных зямель у рэспубліцы), і вёскі на Салігоршчыне, Любаншчыне, Случчыне, і найперш — людзей, іх здароўе і жыцці.

Урокі Салігорска, пра якія піша М. Шыманскі, сумныя, горкія ўрокі. Вось адзін з іх:

«Здабыча калійнай руды на двух гарызонтах суправаджаецца асяданнем зямной паверхні ад двух да чатырох з паловай метраў, што натуральна прыводзіць да заталення і забалочвання мясцовасці. Плошча парушаных зямель у зоне дзейнасці «Беларускалія» складае 13,5 тысячы гектараў. Павышэнне ўзроўню грунтовых вод, якое выклікаецца прасадкай зямной паверхні, прывяло да падтаплення звыш 3,5 тысячы гектараў сельгасугоддзяў. Прычым 1,6 тысячы гектараў поўнаасю выбылі з сельгаспадарчага абароту. Астатнія ж угоддзі знізілі свой банітэт і з ворнай зямлі пераведзены ў лугі і пашу. Калі не прыняць меры, то да 2000 года ў гэтай зоне з севазвароту будзе выключана звыш 10 тысяч гектараў сельгаспадарчых угоддзяў, пераважна ворных зямель».

Хто павінен павярнуць «Беларускалію» на новыя, больш прагрэсіўныя тэхналогіі здабычы руды? Хто і калі абавязаны спраектаваць і вырабіць для яго неабходную горназдабыва-

вальную і дапаўняюць эмацыянальна і страшныя ў сваёй «маляўнічасці» карціны, намалёваныя А. Петрашкевічам.

«У трэція вёсцы пасяляне таксама спраўлялі памінікі — ва ўласных сенцах утаніўся хлопчык. Бацькі пайшлі на работу, а дзіцятка яшчэ спала. Прачнуўшыся, хацела выбегчы да ветру і бултыхнулася ў ваду. Што дзіця, калі і дарослым той вёска не так шырока і глыбока былі інфармаваны пра тое, што зямля над выпрацаванымі шахтамі асядае, а грунтовыя воды паднімаюцца да паверхні. Адна немаладая ўжо жанчына здзіўлялася: колькі карове ні падсіцілаю, а ў хляве ўсё адно мокра. Другая пажалілася: у гэтым годзе бульба не завязалася, грэчка — адзін пустацвет, а ячмень — няма на што глядзець. Трэція прынесла ў падоле случкія бэры — іх жа нямажна есці, яны — салёныя. Адкашляўшыся, дадала: цяжка дыхаць. Усюды соль...»

І яшчэ:

«Аварыйная сітуацыя з прырывам дамб можа скласціся і ў вясновы паводкавы перыяд, калі сід вяды дасягае 60 працэнтаў гадавога сцёку. Такая аварыя ўжо мела месца на ўкраінскім калійным камбінаце, калі са шламасховішча вырвалася 4,5 мільёна кубічных метраў салёнай жывкі, якая атруціла Днестр да самага Чорнага мора і аказалася катастрофай для шэрагу гарадоў і населеных пунктаў. Надоўга яны былі забяўлены пітной і тэхнічнай вадой. Фауне і флоры Днястра былі нанесены непараўнымыя страты... Людзей ад гібелі ўратавала толькі тое, што шламы высокай хвалі пакаціліся не па роўнай мясцовасці, а трапілі ў глыбокія звілістыя яры, берагі якіх пагасілі магутную плынь. Можна сабе ўявіць, што будзе з раўнінным Палесsem і яго людзьмі, калі з Салігорскага вадасховішча вырвецца не 4,5, а 47 мільёнаў кубоў. Катастрофа можа быць не меншая па сваіх выніках за чарнобыльскую. І калі гэтыя мільёны кубоў хлынуць на раўніну, паратунку ўжо не будзе нідзе».

тэрыял для рамана аб сучаснай вёсцы. Пасяджэнне сакратарыята, на якім ўсё гэта згадвалася, адкрыў першы сакратар праўлення СП БССР Н. Гілевіч. Сакратар праўлення В. Зуёнак адзначыў, што пісьменнік свой лёс цесна звязваў са школай, яе шматлікімі праблемамі. І гэтае сутыкненне жыцця і школы дае багаты матэрыял для яго твораў, што выклікаюць шырокі рэзананс і вялікую чытацкую пошту. Пра гэта сведчыць хаця б артыкул у часопісе «Нёман» «Рэформа ў школе і каля» і іншыя.

Літаратурны кансультант Саюза пісьменнікаў БССР У. Паўлаў гаварыў, што зэршы У. Верамейчыка прыцягваюць увагу сваёй шыраасцю, канкрэтнасцю малюнкаў і рэалій. Нават назвы іх маюць сваю «біяграфію»: «Хата са шпалаў», «Удовы», «Мазырскі кірмаш», «Мангольскія коні» і іншыя.

У абмеркаванні творчасці У. Верамей-

чыка прынялі зацікаўлены ўдзел Максім Танк, Н. Гілевіч, Г. Пашкоў, Б. Спрычан, Г. Дамітрыў, Я. Міклашэўскі.

Пра свае набыткі і творчыя планы расказаў у заключэнне сам У. Верамейчык. Сёлета выходзіць яго кніга вершаў «Клянуся Прыпяццю». Нядаўна выдаў кнігу публіцыстыкі «Жыву школай». На падыходзе праца пра Мазырскі педінстытут. Збірае матэрыял для кнігі, якая ў задумках, даўно хвалюе. Гэта кніга пра Ведрычах, дзе ён жыве, пра слаўны працавіты люд.

Прысутныя шыра павіншавалі У. Верамейчыка з 50-годдзем. Яму быў уручаны памятны адрас. За плённую літаратурную дзейнасць і актыўны ўдзел у грамадскім жыцці У. Верамейчык узнагароджаны Ганаровай граматай Саюза пісьменнікаў БССР. Уручыў яе старшыня праўлення Максім Танк.

Т. МАРТЫНЕНКА.

Жыве ў Ведрычах паэт...

Сакратарыят праўлення СП БССР разгледзеў творчую справаздачу Уладзіміра ВЕРАМЕЙЧЫКА

«Шчасце сапраўднае ў чыстым сумленні перад усім на зямлі» — гэты радкі аднаго з вершаў першай кнігі Уладзіміра Верамейчыка «Прыпяць» вызначаюць асноўнае крэда ва ўсіх галінах дзейнасці пісьменніка-камуніста. А іх шмат. Ён і паэт-лірык, і байкапісец, і дзіцячы пісьменнік, і аўтар шматлікіх артыкулаў па праблемах школы, школьнай рэформы, сучаснай вёскі, экалогіі, і кіраўнік літаб'яднання пры рэчыцкай газеце «Дняпровец», і педагог, і дырэктар сярэдняй школы ў Ведрычах,

якую будаваў, у якой згуртаваў калектыў, даў пачаць і жыццё сотням юнакоў і дзяўчат. І наогул, У. Верамейчык з той каторгі людзей, хто аддае ўсяго сабе любімай справе.

Больш за трыццаць гадоў пісьменнік выступае ў друку. Акрамя «Прыпяці», выдаў пэтычныя зборнікі «Яснасць», «Люблю», кнігі публіцыстыкі «Гарызонты сельскіх педагогаў», «Жыву школай», зборнік для дзяцей «Дай лапу, Жук», працуе над публіцыстычнай кнігай «Давайце ратаваць Прыпяць», сабраў ма-

ПАДРАСТАЙЦЕ, КАПІТАНЫ!

К. КІРЭНКА. Размова з капітанамі. Вершы і паэмы. Для малодшага школьнага ўзросту. Мінск, «Юнацтва», 1987.

«Размова з капітанамі» не першая кніжка Кастуся Кірэнкі — яе выпусціла выдавецтва «Юнацтва», — адрававаная дзецам. Як і ў папярэдніх зборніках «Алёнчына школа», «Вясна-красна», «Сад піянерскі», «Прысяга» і іншых, паэт вядзе з хлопчыкамі і дзяўчынкамі нязмушаную гаворку, закранаючы самыя розныя тэмы.

Вершы, у якіх апяваюцца мужнасць і характава савецкіх людзей, улаўляюцца веліч сацыялістычных ідэалаў склалі першы раздзел «Дарогамі легенд». Аднаймённая і назва ў твора, што гучыць запеўкай да кніжкі. Позірк аўтара скіроўваецца ў векапомныя для краіны гады — грамадзянскай і

Вялікай Айчынай войнаў. Яны — гісторыя, але гісторыя, якая працуе на дзень сённяшні, на справу выхавання дзяцей. Легка, але адначасова і важна кладуцца паэтычны радкі, і ўжо навідавоку тое, што ніколі немагчыма забыць і пра што павінны ведаць сучасныя школьнікі:

...Чапаеўская конніца ў пагоні.
Як спеў малакан — вострыя
кніжкі.
Ляціль над стэпам вогненныя
коні,
Бягуць прад імі ў страху
Белыя...
...А вунь гараць чужынаў
эшалоны,
У гуле бітваў Волга і Данец.
Устаюць над светам волаты —
Заслонаў,
Матросаў, Смалячюў і
Гаравец...

ЦЯЖКАЕ ШЧАСЦЕ — ПІСАЦЬ ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ

В. ЛУКША. Чароўны камень. Вершы, казкі, пераклады і пераказы. Мінск, «Юнацтва», 1987.

У кнігарні «Светач» я назіраў, як купляюць зборнік вершаў і казак для дзяцей Валянціна Лукшы «Чароўны камень». Цудоўна аформленая кніга! Дарэчы, трэба сказаць, што такія беларускія кнігі ўжо не дзіва. Успамінаюцца зборнікі для дзяцей Ніла Гілевіча, Васіля Зуёнка, Рыгора Барадуліна, Івана Бурсава, Артура Вольскага, што былі выдадзены ў «Юнацтве».

Ілюстрацыя кніжак для дзяцей — справа вельмі важная, якая патрабуе асаблівага таленту. Несумненна, што мастак В. Славак, які афармляў кнігу В. Лукшы, дадаў ёй выразнасці, стварыў асаблівы каларыт, які стаў ужо якасцю самой кнігі.

Зборнік В. Лукшы добра чытаецца. У ім адлюстраваны свет, які перш за ўсё спазнае юны чытач. Гэта агульныя паняцці добра і зла, святы і буд-

ні, школа і піянерская работа, падзеі айчынай гісторыі, апісанні роднай прыроды...

Вершы простыя і зразумелыя, прасякнутыя добразычлівацю настаўніка. Многія з гэтых вершаў добра вядомыя, такія, напрыклад, як «Крынічка», «Пах роднай зямлі», «Тры майстры»...

Структура кніжкі арганізавана вакол цэнтральнай задумкі: «Радзіму зорную любіць і край свой родны бараніць».

У прадмове да зборніка К. Кірэнка адзначае, што сапраўдная паэзія гаворыць за сябе — бярэ ў палон душу чытача чароўнай сілай паэтычных вобразаў. З гэтым нельга не пагадзіцца. І хоць усе творы, якія ёсць у гэтай кнізе, друкаваліся раней, у адзінстве яны атрымалі новую якасць.

В. Лукша піша і вершы, і прозу, але, на мой погляд, най-

гэтыя ж матывы, толькі на больш шырокім матэрыяле гучаць і ў паэме «Пушчанская памяць». Выкарыстаўшы форму легенды, аўтар расказвае пра мужнасць «слыннага кавала па прызванню — «Сілошчы» і яго сына Васілька, які загінуў у барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі. Радкі паэмы ўтрымаюцца і гімнам няскоранаму народу і рэвіем тым, хто не дачакаўся дня Перамогі.

У іншай танальнасці вытрыманы раздзел «Настуліна казка». Вершы «сур'езныя» і гумарыстычныя, казкі ўзнаўляюць некаторыя старонкі сённяшняга маленства, радаснага і бяспечнага, неспакойнага і акрыленага марами. «Настуліна казка», «Янкіны заняці», «Дзевачка-прыпевачка», «Выпадак са Светай» — гэтыя і іншыя творы свецяцца дабрывей, лучацца спагадай да маленькіх. У іх аўтар паўстае клапатлівым старэйшым таварышам, які і паўшчуваць можа, ды толькі не павучае, не навязвае свае думкі, разумеючы, што ў дзяцей свой свет і зразумець яго, адкрыць ва ўсёй складанасці і разам з тым прывабнасці, значыць, знайсці сярод маленькіх уважлівых і зацікаўленых слу-

хачоў і чытачоў. Ухвалы заслугуваюць творы, у якіх паэтызуюцца розныя з'явы жыцця і прыроды. Скажам, гэты — «Хмаркі»: Запыталася ў хмаркі хмарка: — Ты куды плывеш так шпарка?... Хмарка хмарцы адназала: — Бачыш — поле там завяла? Ажыўлю яго дажджом... — Хочаш — разам паплывём?!

Цэнтральнае месца ў заключным раздзеле «Размовы з капітанамі» займае паэма «Радзіма». Напрошваецца, няхай і ўскосная, паралель з кнігай прозы К. Кірэнкі «Вандрунае шчасце». І ў паэме ўслаўляецца вернасць бацькоўскай зямлі, прысутнічае заміланне родным, дарагім з маленства.

Поруч вершы, у якіх рамантыка паўсядзённасці кліча юных да падарожжаў па роднаму краю, запрашае ў «крылатую далечыню» (назва аднаго з твораў). Глыбокі сэнс набываюць радкі з верша «Размова з капітанамі»:

Пад любой зарой паходнай,
У любой краіне
Не забудзьце хлопцы, родных
Рачулак сніх.
Не забудзьце той прывабнай,
Той ласкавай хвалі,
На якой вы свой караблік
Першы раз пускалі.

А. ВІШНЕЎСКІ.

больш поўна ён выяўляе сябе, калі звяртаецца да дзяцей. Не я першы заўважыў гэта. У творах для дзяцей В. Лукшы я часам адчуваю інтанацыі Карнея Чукоўскага і Сяргея Міхалкова. Кожны пісьменнік у нечым збядняе сябе, калі не засвойвае класічнай спадчыны. Галоўнае, каб усе дасягненні папярэднікаў ператвараліся ў сваё, самастойнае, чаго, уласна кажучы, і дасягае аўтар.

Шчыра скажу: у мяне няма прафесійных заўваг у дачыненні да гэтай кнігі, а калі ёсць, то самыя нязначныя. Але заўвагі да сучаснай дзіцячай літаратуры я маю, хоць, можа, і спрэчныя. Пра гэта трэба сказаць і таму, што В. Лукша адначасова працуе і на ніве кнігавыдавецтва.

Мне здаецца, і выдаўцы і пісьменнікі павінны адчуваць істотную розніцу ў светаўспрыманні дзіцяці 4—5 гадоў і 6—8-гадовага ўзросту. Калі першая група з'арыентавана на спажыванне інфармацыі і засваення чужой фантазіі, то другая — здольная самастойна фантазіраваць і адбіраць патрэбную для сябе інфармацыю, таму займальнасць сюжэта і здольнасць пісьменніка «правакаваць» самастойную думку адгываюць тут вялікую ролю. У нас жа традыцыйна гэ-

тыя дзве групы і два розныя напрамкі літаратуры аб'ядноўваюць.

Гэтай памылкі, як мне здаецца, не пазбег і В. Лукша.

Менавіта «рознаўроставаць» твораў выклікае часам пачуццё незадаволенасці, таму што чытач павінен пераключыцца на розныя ўзровень ўспрымання.

Вось з верша «Тэлефон»:

Трубку смела
Я здамаю,
Сябра Віцку
Выклікаю.
Даручэнне не міне —
Верш хай вучыць
За мяне.
Ало!
Ало!
Ало!
Крычу на ўсё сяло.

Зразумела, што тут мы маем справу з першапачатковым падыходам дзіцяці да засваення рытмікі і пэўных маральных паняццяў. У шэсць год гэта ўзбагачае, а ў дзесяць?

Цытую з верша «Тры майстры»:

Шчасце не бачыць —
Зняверцам стухнелым паслуга.
Мір — гэта ўсё,
Што аддаць мы гатовы для
друга.

Дзеці 5—6-гадовага ўзросту не зразумеюць глыбіннага сэнсу гэтых слоў.

Шчыры і аптымістычны зборнік В. Лукшы адрававаны шырокаму колу чытачоў. Што ж, хай кожны з іх знойдзе ў кнізе сваё. Эдуард СКОБЕЛЕУ.

Праўда пра «Слуцкае паўстанне»

А. Грыцкевіч. Вакол «Слуцкага паўстання». Барацьба з контррэвалюцыяй у Беларусі ў апошні перыяд грамадзянскай вайны. Мн., «Голас Радзімы», 1987.

Новая работа вядомага гісторыка доктара гістарычных навук Анатоля Грыцкевіча прысвечана падзеям апошняга этапу грамадзянскай вайны на тэрыторыі Беларусі — разгрому «арміі» Булак-Балаховіча і так званнага «Слуцкага паўстання».

Трэба сказаць, што ў сучаснай беларускай эмігранцкай прэсе гэтым падзеям прысвечана доволі вялікая колькасць публікацый, прычым, як правіла, пра іх гаворыцца як пра «вялікія» і «гістарычныя». Слуцкі мяцеж выдаецца за шырокае выступленне народных мас як «супраць Масквы, так і супраць Варшавы». Разам з тым, у савецкай гістарычнай літаратуры пытаннем барацьбы з антысавецкімі выступленнямі на тэрыторыі Беларусі ў 1920 г. фактычна не надавалася сур'езнай увагі. Так, у 5-томным выданні «Гісторыі БССР» авіяцоры белагвардзейскага генерала Булак-Балаховіча прысвечана толькі некалькі радкоў, а пра разгром слуцкага мяцежу ўвогуле не сказана ні слова.

Прафесар А. Грыцкевіч адным з першых сур'езна зацікавіўся гэтай тэмай. У 1976 г. ім быў апублікаваны артыкул «Барацьба з контррэвалюцыяй у Беларусі ў апошні перыяд грамадзянскай вайны» ў працах «Akta Baltico-Slavica» [т. 9], але яшчэ раней ён закронаў гэтую тэму ў матэрыяле, які змешчаны ў зборніку «Тэзісы дакладаў на навуковай канферэнцыі юрыдычнага факультэта БДУ» [Мн., 1966].

У новай сваёй рабоце А. Грыцкевіч прадаўжае даследаванне падзей 1920 г. Даўшы кароткую характарыстыку савецка-польскай вайне 1920 г., аўтар справядліва ўказвае, што пасля заключэння 12 кастрычніка 1920 г. перамір'я паміж

пытны, дык на ўсякі выпадак яшчэ і тэорыю склаў, простую, але не геніяльную, у адносінах да таго, хто памкнецца загаварыць пра мастацкае слова на мове, мажліва, крышчачу горшай, чым у самога мастака. (Вядома, маецца на ўвазе крытычная гаворка, бо дыфірамб заўсёды і слушны, і пісьменны.) Нагадаю сэнс тэорыі: няўмела выказаная думка на паперы — няслушная. Рэдактар, які падправіў тэкст, — сааўтар, а значыць, гэта праца ўжо калектыўная... На маю думку, тэорыя шкодная. Яна шчыльным плотам адгароджвае чытача ад пісьменніка ў справе ўзаемагна выхавання.

І зноў жа, дзе логіка? Ствараючы сваю тэорыю, аўтар спасылаўся на самапрызнанне «ЛіМа» ў тым, што мой артыкул трэба было б адрадаваць больш старанна, але не «заўважыў» у гэтым прызнанні не менш змястоўнага дадатку: «як дарэчы, і апавяданне У. Рубанава». З улікам дадатку тэорыя «не ўмееш пісаць — не высувайся» трэба было б згодна логіцы, распаўсюдзіць на абодвух «пісак». Але ж...

Хай мне даруе рэдакцыя, але не лаўлю сувязі паміж накіраванасцю размовы, вызначанай загаловам артыкула, і «скіраванасцю» яе на абурэнне становішчам з беларускай мовай ды літаратурай у школах і тэхнічных ВНУ. Калі сапраўды ёсць сувязь, дык варта было б выву-

ЛІСТ У РЕДАКЦЫЮ

Ці ж «джэнтльменская» палеміка?

Паважаны «ЛіМ!» Дазвольце і мне заняць лінію самаабароны і адказаць сваім апанентам М. Дубоўскаму ды А. Асіпенку на іх абурэнне, выкліканае маім артыкулам («Не ленавацца папраўляць», «ЛіМ» за 25 верасня 1987 г.) пра моўны ўзровень асобных мастацкіх твораў. Сапраўды, дзе-нідзе паленавалася паправіць я, а дзе і рэдакцыя «дапамагла». І ўсё ж гэта не падстава для таго, каб «опрокінуць» артыкул цалкам, ні словам не абмовіўшыся (маю на ўвазе выступленне А. Асіпенкі) пра яго змест. Пісьменнік у запале самаабароны пераблытаў зброю — сілаю прыраўняў да кувалды. А ці быў вораг, каб на ім гэтай кувалдай? Ворага якраз і не было. Была (і засталяся) добразычлівая, шчырая чытачка. Усяго толькі.

Ёсць некалькі слушных, асабіста для мяне, заўваг, але ж да прадмета нашай гаворкі — мовы мастацкага твора — яны ніякіх адносін не маюць. Астатнія заўвагі — ад незразумелай высакамернасці ды ад таго, што некаторыя пісьменнікі, у пры-

ватнасці, мае апаненты, адгародзіліся ад тэарэтычнай, ды і практычнай, стылістыкі. (А. Асіпенка нават кінуў на нейкую фармальную стылістыку, быццам яна замянае жывому слову. Такой стылістыкі не існуе наогул. Калі ж на ўвазе мелася стылістыка беларускай мовы (ці рускай), дык, перш чым абвінавачваць яе, трэба пачытаць: яна гарой стаіць за жывое слова і нават заўважае, што калі б мы не адступалі ад літаратурнай нормы, дык былі б вельмі сумнымі!)

Заадно, паважаны штотыднёвік, па праву першага аўтара рубрыкі хачу спытацца: ці і надалей рубрыка мае намер «частаваць» свайго чытача такімі артыкуламі, як артыкул А. Асіпенкі? Пытаюся, бо сумняваюся, ці даюць яны што-небудзь для вырашэння праблемы, дзеля якой адкрылася рубрыка. Чым дапамогуць яны носьбіту мовы, які пажадаў пачуць, нарэшце, тое самае жывое ці мёртвае слова або даведацца, чаму ў адных мастакоў жывым робіцца мёртвае, а ў другіх і жывое слова памірае, ці, скажам, чаму паўтарэнні адных і тых жа слоў у аўтараў «Вайны і міру» ці «Мёртвых душ» не выклікаюць нараканняў у чытача, а ў ін-

шых недаравальныя, — карацей, паслухаць саму мову, а не гаворкі вакол яе? («Вось чаму, здаецца мне, — піша ў артыкуле пра культуру мовы А. Асіпенка, — пытанне культуры мовы набывае ўсё больш глабальны характар, становіцца справай агульнадзяржаўнай. Гэта таксама чалавечы фантар, без якога няма руху наперад. І калі гаварыць ужо ў больш канкрэтным плане (! — М. К.) дык трэба падумаць, як бы аб'яднаць разрозненыя сілы гуманітарнага адным памкненнем да несці да кожнага паасобку і ўсім разам (ну і сінтаксіс. — М. К.), што культура мовы — гэта клопат не толькі пісьменнікаў або стылістаў, гэта ўсё нас клопат, гэта наша разуменне свайго месца сярод народаў, гэта адна з крыніц савецкага патрыятызму»). Глобальныя, агульнадзяржаўны, рух наперад, дакуль жа мы будзем... Трашчыць рубрыка «Культура мовы», аж рэха ідзе! Сапраўды, дакуль мы будзем падмяняць гэты самы «канкрэты план» рыторыкай? Мода на яе прайшла. Аўтар жа артыкула ўсё яшчэ, відаць, лічыць, што гэта і ёсць «вельмі надзённая і патрэбная гаворка пра культуру мовы».

Паважаны «ЛіМ», а ці не пашкодзяць рубрыцы «Культура мовы» артыкулы, у якіх непарадак з лагічнай культурай?

РСФСР і Польшчай «...Ю. Пилсудскі і генеральны штаб польскай арміі распрацавалі планы выкарыстання антысавецкіх сіл для нападу на тэрыторыю Беларусі, каб звергнуць тут Савецкую ўладу, устанавіць марыянетачны рэжым, а частку Усходняй Беларусі далучыць да Польшчы». Аднымі з важных звянаў гэтых планаў і з'явіліся выступленне атрадаў генерала Булак-Балаховіча і Слуцкі мяцеж.

А. Грыцкевіч паказвае, што пасля заключэння мірнага дагавору ўрад Пилсудскага хоць і пайшоў на фармальны разрыв з белагвардзейскімі войскамі, аднак на справе прадаўжаў аказваць ім усялякае садзеянне. Перад «арміяй» Булак-Балаховіча польскі генеральны штаб і «Рускі нацыянальны камітэт» на чале з Б. Савінкавым паставілі задачы адцягнуць з Беларусі савецкія войскі і стварыць на захопленай тэрыторыі буржуазна-дэмакратычную рэспубліку, прэзідэнтам якой павінен быў стаць Б. Савінкаў.

З ваеннай і палітычнай аванцюрай Булак-Балаховіча было непасрэдна звязана і «Слуцкае паўстанне». А. Грыцкевіч падкрэслівае, што «...асаблівае значэнне слуцкага мяцежу было тое, што адбываўся ён на тэрыторыі Савецкай Беларусі, афіцыйна прызнанай урадам Польшчы ў прэлімінары (папярэднім) мірным дагаворы, але ва ўмовах ваеннай акупацыі гэтай тэрыторыі польскімі войскамі і ў момант, які папярэднічаў адыходу польскіх войск, затым мяцеж працягваўся ў раёне нейтральнай зоны».

У Слуцку польскія ваенныя ўлады фармальна перадалі грамадзянскую ўладу так званаму «Беларускаму нацыянальнаму камітэту», у якім пераважалі прыхільнікі П. Алексюка — лідэра беларускіх нацыяналістычных дзеячаў правага напрамку польскай арыентацыі, якія згрупаваліся ў так званы «Беларускі палітычны камітэт».

14—15 лістапада 1920 г. пры садзеянні польскіх інтэрвентаў у Слуцку былі скліканы «Першы Беларускі з'езд Слуцкіны», які выбраў так званую «Раду Слуцкіны», якая ў спешным парадку пачала фарміраваць войскі часці «1-й Слуцкай брыгады стралкоў». Польскія ўлады аказалі дапамогу «радзю» зброй, амуніцыяй і харчам. Аднак 24 лістапада польскія войскі пакінулі Слуцк, а 29 лістапада ў горад уступілі часці Чырвонай Арміі. Услед за польскімі войскамі «случка

брыгада» разам з «радай» адышлі ў нейтральную зону і адтуль пачалі напады на савецкія войскі. У канцы снежня 1920 г. пасля ўпартых баёў «случка брыгада» была выцеснена на польскую тэрыторыю і інтэрніравана.

Прааналізаваўшы вялікую колькасць дакументаў, аўтар кнігі пераканаўча даказаў неабгрунтаванасць сцвярджэння эмігранцкай буржуазна-нацыяналістычнай прапаганды аб тым, што Слуцкі мяцеж насіў антысавецкі, так і антыпольскі характар. У свой час нават прадстаўнікі «Беларускага нацыянальнага камітэта» ў Слуцку не хавалі, што яго стварэнне было справай рук польскіх акупацыйных улад.

А. Грыцкевіч падкрэслівае, што арганізатары «Слуцкага паўстання» і ўдзельнікі «аванцюры» Булак-Балаховіча на справе служылі не інтарэсам свайго народа, пра які яны вельмі многа гаварылі, а інтарэсам замежнай дзяржавы: «Польскія дыпламаты на перагаворах у Рызе ўсяляк выкарыстоўвалі гэтыя акцыі, якія выступленне Пятлюры на Украіне, каб вытаргаваць новыя ўступкі пры падпісанні канчатковага міру». Ім удалося дамагчыся некаторых тэрытарыяльных уступак на сваю карысць, у выніку чаго да Польшчы дадаткова адышоў раён паміж рэкамі Слуцку і Ланню, а таксама некаторыя ўчасткі на поўнач ад Мінска.

Пасля правалу слуцкага мяцежу многія яго ўдзельнікі зразумелі, што былі паслухмянай цацкай у руках польскіх інтэрвентаў. Сярод іх быў і І. Лагіновіч (у 1926—1936 гг. сакратар ЦК Кампартыі Заходняй Беларусі і член Палітбюро ЦК Кампартыі Польшчы).

Кніга прафесара А. Грыцкевіча, складзеная на багатым фактычным матэрыяле, дае аб'ектыўны гістарычны партрэт падзей апошняга перыяду грамадзянскай вайны на тэрыторыі Беларусі. Высновы, да якіх прыходзіць аўтар, паказваюць поўную неабгрунтаванасць спроб сучаснай буржуазнай прэсы надаць звычайнаму контррэвалюцыйнаму мяцежу характар «Слуцкага фронту змагання БНР за ажыццяўленне вольнай і незалежнай Беларусі». На вялікі жаль, новая работа А. Грыцкевіча практычна недаступная айчынным чытачу і, відаць, трэба было б падумаць аб неабходнасці яе перавыдання.

Уладзімір ДЗЯНІСАУ.

чыць моўную культуру таго рамесленага вучылішча, дзе некалі вучыўся Віктар Астаф'еў.

І яшчэ мне цяжка зразумець адзін лагічны ход А. Асіпенкі. Калі вы працягваеце абодва артыкулы — мой і яго, дык пераканацеся, што пісьменнік цалкам падзяляе мае няўмела выказаныя, а значыць, на ягонай тэорыі, няслушныя думкі пра культуру мастацкай мовы. Розніца ў тым, што я імкнулася паказаць узровень гэтай культуры на прыкладах з мастацкіх твораў, а ён усё яшчэ працягвае агульна разважаць пра яе. Нягледзячы на гэтыя старажытныя развагі, асабліва пра добрага і дрэннага рэдактара, і спатрэбілася пісьменніку папярэдня ад майго артыкула.

Артыкул-вінегрэт — не памочнік газеце, сродку масавай інфармацыі і прапаганды, у выкананні ёю, апроч усіх іншых функцый, яшчэ адной: садзейнічае фарміраванню ў чытача ўмення выказаць свае думкі паслядоўна і лагічна.

Прабачце, паважаны «ЛіМ», што ў гаворцы пра культуру мовы не абышлося без папрокаў, ці, як «пісьменна» скажаў бы А. Асіпенка, звярнула яна «на абочыну прыватных папрокаў» (а павіна была ісці па цэнтры папрокаў?) («Смешна, калі пісьменнік-прафесіянал не адрозніць калыкі ад жывога слова. Смешна, калі ён са слоўніка возьме не дакладнае слова, а прыблізнае». Гэта смяецца

А. Асіпенка). Вельмі ж цяжка ўстрымацца, калі пісьменнік так вітае самакрытычную пазіцыю «ЛіМа», а асабістага прыкладу, які так быў бы на карысць яго маладзейшым калегам, у гэтай справе не падае.

Што да пытання, на якое наважыўся адказаць пісьменнік, а імяна: адкуль бяруцца моўныя недахопы ў мастацтве (хацу звярнуць увагу «ЛіМа», што слова «блехі» не для шматразовага ўжывання, ды яшчэ ў загаловку, ды яшчэ такім кегелем), дык нічога новага і слушнага для сваёй самаадукацыі ў гэтым адказе чытаць не пачуў.

Ліст скончыла, а фраза адна так і не выйшла з галавы. Адашло і яе разам з лістом, хоць яна і не мая. «Слова-то, слово какое! Ей-богу, правда, что слово есть лицо своего времени, но слова могут быть мордой своего времени, это слово — мурло его». Гэта Віктар Астаф'еў. Але ж якая сувязь гэтай фразы з нашай рубрыкай? Чаму яна ўвесь час суправаджае маю размову з вамі?..

Жадаю рубрыцы «Культура мовы» жыць доўга, дапамагаць усім нам удасканаліваць моўны густ, даваць каштоўныя парады, ну, скажам, нахшталт тых, што ў нядаўнім лімаўскім артыкуле журналіста Сяргея Дубаўца.

З павагай да штотыднёвіка

М. КАРПОВІЧ.

Уладзімір Дамашэвіч — незвычайны чалавек і пісьменнік. Гэта яго незвычайнасць у многім: і ў перыпетых яго няпростага, а часам і драматычнага жыццёвага, творчага і рэдактарскага лёсу, і ў яго асабістым мяккім, далікатным, але і ў той жа час настойлівым характары. Часам здаецца, што ўжо залішне шматлікага і цяжкага навальвалася на гэтага чалавека. З самага ранняга маленства.

Змалку будучы пісьменнік зведаў усе, на першы погляд,

нюю школу і паступіць на вучобу ва ўніверсітэт, бо «вучоба давалася мне ў знакі, не так сама навука, як студэнцкі быт. Кепска было са здароўем. Аднак тая гады ўспамінаюцца і не забываюцца якраз сваім светлым, добрым бокам».

Сапраўды, заўважце: Дамашэвіч — даволі маўклівы, засяроджаны чалавек, суровы празаік-рэаліст, піша рэзка, але разам з тым у яго няма і следу змрочнасці. Наадварот, заўсёды пульсуе надзея на святло і дабро, паэтычнасць альбо нават і

нумары за гэты год дае два яго некалі вернутыя яму апавяданні, у выдавецтве падступаюцца да даўно ўжо напісаных раманна «Камень — з гары» і поўнага варыянтна апавесці «Кожны чацвёрты». Можна сцешыцца: ну, што ж, бачыце, дачакаўся свайго і Дамашэвіч! Можна, дачакаўся. Але, магчыма, якога б іншага мы мелі б сёння Дамашэвіча-празаіка, каб у свой час як след яго падтрымалі, узялі на сябе агонь звышпільных чыноўнікаў! На вялікі жаль, і нашы масцітыя, каму

ВІНШУЕМ!

ПРАЦАЎНІК

Уладзіміру ДАМАШЭВІЧУ—60

звычайныя, побытавыя, а на самай справе жыццёвыя і знясіляваючыя клопаты малазямельнай сялянскай сям'і, сацыяльную і нацыянальную няроўнасць ва ўмовах былых «заходніх краёў», калі з першага юнага і шчырага пазнання свету на душу клалася не толькі радасць, але і пакутлівае адчуванне, што нехта лепш апрануты, накормлены, адукаваны, адным словам, «вышэйшы», а ты ва ўсім «ніжэйшы». Такое бальці і бальці моцна, пакутліва, такое прыніжае, забівае дух і ўрэшце змушае альбо стаць на калені, альбо зацяцца і рана-позна выбухнуць гневамі і барацьбою. Вялікая сіла ў дужых свету гэтага, але і не меншая моц у прыніжаных і зняважаных. Якраз такая думка авалодвае, калі, да слова, чытаеш апавяданне Юбіляра «Першае расчараванне», дзе вялікі згустак чалавечага болю: бацька галоўнага героя твора, бедны чалавек, у хвіліну адчаю падае ніц перад тым, хто вырашае яго лёс, а вось галоўны герой, хлапчук, рашуча супраць несправядлівасці, бацькавай слабасці, поўны прагі да чалавечай годнасці і смелага, непакіснага змагання за свае законныя правы. Безумоўна, нялёгка гэта справа — быць самім сабою, адстойваць сваё і чыёсьці права, рашуча супрацьстаяць злу, але калі хочаш з годнасцю насіць званне Чалавека, то іншай альтэрнатывы няма.

У гістарычным 1939 годзе сям'я Дамашэвічаў дачакалася палёгі, доўгачаканага надзелу зямлі і веры ў лепшую будучыню. Але сапраўднае ішчасце не паспяшалася: неўзабаве прыкаціліся нечуванна трагічныя, цёмныя дні, якія расцягнуліся з 1941 года аж па 1944-ы. «Старое вярнулася зноў», — напіша пазней Уладзімір Дамашэвіч у аўтабіяграфіі «Кавалак нялёгкай дарогі», — ды яшчэ ў сто разоў горшае, чым было калісьці». Нагараваліся ў акупацыі, многіх родных страцілі на фронце.

Тое перажытае лягло ў аснову яго апавяданняў «Заклінаю ад кулі», «Звяруга», «Клін клінам», «Паядынак сярод жыта», аповесцяў «Між двух агнёў», «Кожны чацвёрты», рамана-хронікі «Порахам пахла зямля». Нялёгка, мяркуючы па апавесці «Студэнты апошняга курса», жылося Уладзіміру Максімавічу і пасля вайны, калі ў галодныя гады ўжо на дваццатым годзе жыцця ўдалося скончыць сярэд-

рамантычна ўзніслаць. Нялёгка гэта — спалучыць рэалізм і рамантыку, але ў многіх творах Уладзіміру Дамашэвічу гэта ўдалося добра. Прыгадайце, напрыклад, самае першае (надрукаванае ў «Малодосці» ў 1958 годзе апавяданне «Трэці лішні»), пазнейшыя апавяданні «Абуджэнне», «Дзявочая клятва», «Ад ішчасця таксама плачуць» ці аповесць «Німфа». Колькі тут, на першы погляд, звычайнага, зямнога, часам цяжкага, але заадно вельмі чалавечага, таго, што абнаўляе і ўзвышае душу! Не адзін, а некалькі разоў, да слова, можна перачытваць апавяданне «Абуджэнне», дзе раскажваецца пра дзясцігадовага хлапчука, які змалку ведаў толькі гаспадарскую працу, панурстасць і які нечакана мяняецца ад пачутай на вяселлі музыкі, гэта значыць — ад доўга да мастацтва, ад якога ў ім, паводле слоў аўтара, «абуджаецца чалавек». Нельга без хвалявання чытаць пра тое, як радуецца немаладая ўжо кабэціна, што ўрэшце можа нарадзіць, даць жыццё дзіцяці, без якога яна не бачыць сэнсу свайго далейшага жыцця.

Тое, што Уладзімір Дамашэвіч — жыццялюб і гуманіст, выдатна відаць па яго апавяданнях «Сівы конік» і «Рыжык», якія асабіста я лічу лепшымі не толькі ў яго творчасці. Безумоўна, кожны пісьменнік павінен найперш глыбока пазнаць сябе, сваіх бацькоў, увогуле чалавека і чалавечтва, сэнс, ідэю жыцця, гісторыю, культуру, у тым ліку і літаратуру і г. д. Але цяжка ўявіць пісьменніка, які не намагаўся б разгадаць і тайну прыроды, усяго жывога на зямлі, глыбінную сувязь з ім гома сапіенс. Вось чаму, здаецца, літаратары з ахвотай і з асаблівым пачуццём пішуць не толькі «чалавечыя» творы, але і своеасаблівыя сагі пра «братоў нашых меншых».

Не ўсё напісанае Уладзімір Дамашэвіч надрукаваў ці апублікаваў у поўным аб'ёме. Ён адзін з тых нашых пісьменнікаў, хто заўсёды, нават, як мы цяпер кажам, у застойныя гады, быў шчыры, сумленны, не хацеў падладжвацца пад патрэбы часу, найменш дбаў пра ўласны дабрабыт, пісаў пра тое, пра што не мог не пісаць. У выніку, бадай, кожная наша рэдакцыя штосьці яму ды забракавала. Вось толькі цяпер, праз ледзь не два дзесяці гадоў, да слова, «Малодосць» у лютаўскім

многае дазволена, часам спрыяюць не так таленавітам, хто мае ў гэтым патрэбу, а ахвотней за ўсё — настырному шарачку альбо таму, хто без іхняй падпorkі бездапаможны.

Не ў прыклад іншым, сам Уладзімір Максімавіч умеў і ўмее своечасова заўважыць таго, хто чакае падтрымкі. Дарэчы, сёлета будзе ўжо 35 гадоў, як ён працуе рэдактарам. Колькі нашым прызайкам ён дапамог, часам дабіваючыся надрукавання іхніх твораў насуперак жаданню выдавецкага ці часопіснага начальніцтва! Многія з гэтых твораў прынеслі іхнім аўтарам славу, але іхні зычлівы рэдактар-абаронца, бывала, з-за іх мусіў пакідаць працу і шукаць работы, а то і нейкі час сядзець, як кажуць, на вадзе і хлебе.

І яшчэ. Уладзімір Максімавіч — адзін з тых нашых пісьменнікаў, хто не абачлівы нават тады, калі ўжо амаль усе маўчаць. У самыя застойныя гады ён дзёрзка гаварыў на нашых пісьменніцкіх з'ездах і пленумах пра негатыўныя з'явы ў нашым жыцці, крытыкаваў чыноўніцтва і бюракратыю, асабліва гнеўна тых, хто, прыкрываючыся высокімі лозунгамі, змяняе нармальнаму развіццю нашай культуры, свядома звужае сферу ўжывання беларускай мовы, перасцерагаў ад ціны, што пачынала ўжо заягваць і пісьменніцкія душы, ушчуваў тых нашых крытыкаў, хто выкарыстоўвае ўсесаюзную трыбуна для шальмавання сумленных нашых твораў і г. д. Само па сабе зразумела, не ўсім падабалася і падабаецца такая прычыповая пазіцыя, у выніку Уладзімір Дамашэвіч меў яшчэ меншую магчымасць друкавацца, а імя яго асперагаліся не толькі называць у станоўчым плане, але і ўвогуле ўспамінаць. Ён зноў надоўга замаўкаў як літаратар, але зноў не адгароджваўся ад свету, ад людзей, зноў і зноў, як кажуць, з галавой уваходзіў у рэдактарскую работу і памагаў іншым. Часам і тым, хто быў і не варты гэтага. Але ва Уладзіміра Максімавіча Дамашэвіча свой непакісна-га аўтара трэба падтрымаць, а вось у ім абудзіцца тое, што напачатку цяжка разгледзець.

...Нам, усім, таварышым, было б нашым цяжэй без такіх чужых, надзейных Максімавічаў!

Генрых ДАЛІДОВІЧ.

Пойдзем, жаданы!

Як і ў часы векапомнае Троі—
Мысліць павінна ўсё ж галава!
Пойдзем, жаданы: зялёныя мроі
Адглянцавала да промняў трава.
Клясцяся ў тым, што даўно набалела,
А ці гадаць на странцыйнай вадзе?
Пойдзем, сардэчны... хоць і ўтравела
Сцежка, што бегма дадому вядзе.
Шахту зямлі а ці хто залатае—

У самае сэрца загналі цвікі.
Нас аніхто пра сябе не пытае,
Не пытае!—тут звычай такі.

Босай вады ў старавера пазычу,—
Але гаркоты ніяк не зглынуць.
Рушым, жаданы: зялёную зічку
Нехта ж павінен на неба вярнуць!

Звяртаючыся да сябе

Будзь здаваленай добраму суседству
І не пытай: пара прыйшла якая...

Не азірайся ўслед свайму шаленству!
Ды азірніся: след ужо знікае.

А ў сэрцы кліч, нібыта звон балады,—
Ідзі, каб між чужых не затрымацца
І не пытайся ў хцівага парады.
Але спытай, каб болей не пытацца!

Святло калін, як нечаканы дотык
Агну, што ўжо заняўся варажбаю...
Не прымярай дзяшовенькіх бразготак!
І ўсё ж прымер для здзеку над сабою.

Пачуй: яшчэ і песні не зваліся,
Напісаны што радасцю і болем.
І што пайшло каханне—не журыся.
Журыся, што яно не прыйдзе болей!

Гэтай птушкі палёт-узясненне
У прастору, ў палон, у тугу...
Гэты холад і морак асенні—
Выныраю з яго, як магу.

Гэтых крыл і нябёсаў суладдзе
Не разніме вятрыска сляпы.
Я вучу сваё сэрца спагадзе,
Накалоўшы яго на шыпы.

Хто сказаў пра спакой алімпійскі,
Калі свет і любоў на мяжы?
Я праходжу між родных і блізкіх
І знаходжу сябе—між чужых.

Толькі б вера мая не пагасла,
Толькі б зерне будзіла раллю...

Як даўно безнадзейна і ясна,
Урачыста і чыста—люблю!

Пры ўсіх аркестрах...

І стовялікі свет, і стоязкі,—
Каб не аглохнуў ён ад нематы,
Да стомы як!—шчыруюць зноў музыкі,
Стараюцца сапрама і альты.

То лясне гром, а то ўзварэе бұра
Між рокава-фатальных гарадоў.
О, до рэ мі...—зліюся з партытурай.
О, до рэ мі

фа соль ля сі... О, до!

У гэтым свеце, шчырым і пагрозным,
Разнятым між праклёнаў і пахвал,—
Наслухаліся колькі песень розных
І завывал, і хітрых падліпал!

Дык дзе ж ён той, вялікі Кампазітар,
Што не ва ўгоду модзе—і чынам,
Між юркіх нот і спавядальных літар
Да зморы!—спавядецца і сам!

Зноў пакаленне зменіць пакаленне,
Але пакуль людскі не звёўся род—
Пры ўсіх аркестрах голасам сумлення
Спявак павінен думаць пра народ!

Яшчэ на вуснах цеплілася ода,
Ды перабіў яе звычайны верш.
Я думаю: адкуль сыны народа,
Каго й калёным слоўцам не праб'еші!

МНЕ была па душы гэтая сустрэча: народ дарослы, інтэлігентны, літаратуру спакушаны. Зала прасторная, акадэмічная: заднія рады падымаюцца ўгору, усіх добра відаць. Я перш расказаў, што робіцца ў нас, у літаратуры, чым пісьменнікі занятыя, што іх трывожыць. Прызнаўся, што ў нас таксама ёсць і групы, і жаданне быць навідавоку, і чаканне ўзнагарод і пасадаў — гэтак жа, як і ўсюды. Гэтак жа, як і ўсюды жыць праблема маладых і пажылых, бацькоў і дзяцей, хоць гэтага не хочацца бачыць і прызнаваць. Але існуе дыялектыка з сваімі законамі, якіх ніяк не абмінеш.

Сказаў, што і нам, у літаратуры, перабудова вельмі патрэбна, бо доўгая застаялася ніколі не абыходзіцца без цвілі. Найпершая якасць літаратуры—каб яна была высокая і чэсная. І яе трэба пісаць толькі самому, не саджаючы каля сябе памагатага, які табе шаптаў бы, што можна пісаць, а чаго не.

Нехта ў зале, у высокіх радах, перашапнуўся, нехта засмяяўся. Гэта дало мне смеласці папракнуць, што ў тым вінаваты і яны, бо нас не чытаюць. Вельмі проста: беларускіх пісьменнікаў яны сабе адкрываюць толькі тады, калі яны перакладзены па-руску. Дзякуй ім хоць за гэта. Але ж у мастацкай літаратуры пануюць свае кроўныя законы, калі пераклад аўтэнтычна ніколі не перадае арыгінала. Бо, апроч разумовай, найперш трэба, каб была перададзена пачуццёвая сутнасць. Сфера душы, спецыфіка мастацкага твора. Так што пераклад—гэта вельмі складаная і тонкая работа. Нездарма творы сусветнай літаратуры навава перакладаюцца вякамі, і ўсё дзеля таго, каб хоць на валацінку наблізіцца да арыгінала. І нашаму тутэйшаму чытачу сорам і грэх чытаць сваю літаратуру ў перакладзе. Гэтак рабіць могуць толькі бязбацькавічы.

Няцяжка ўявіць, як многа мы трацім і ад другой крайнасці: калі ведаем толькі адну, толькі сваю мову. Асабліва пры цяперашнім нецярплівым жыцці, калі пры масавай літаратурнай патрэбе пераклад з катэгорыі падзвіжніцтва пераходзіць у спосаб беглага заробку. Якіх толькі кур'яў вы не знойдзеце ў цяперашніх перакладах.

— Можна б, вы паказалі гэта на прыкладах?—папытаўся хлапчына з самага далёкага рада. Круглыя вялікія акулеры на яго тонкім твары бліснулі, як мне здалася, хітравата.

— Магу. Калі ласка.
Я пераказаў адзін літаратурны эксперымент. На нямецкую мову перакладлі Пушкінава «Палтаву». А потым з гэтага перакладу зрабілі пераклад назад: з нямецкае на рускую мову, як бы па-руску яна і не пісалася. Мы з вамі няраз чыталі тую «Палтаву», памятаем паэтычнасць і мілату самага пачатку:

Богат и славен Кочубей.
Его луга необозримы;
Там табуны его коней
Пасутся вольны, нехранимы.
Кругом Полтавы хутора
Окружены его садами,
И много у него добра,
Мехов, атласа, серебра
И на виду и под замками.
Но Кочубей богат и горд
Не долгогривыми конями...

І вось што выйшла, калі паэму перакладлі назад, на рускую мову:

Был Кочубей богат и горд,
Его поля обширны были,
И очень много конских морд,
Мехов, атласа первый сорт
Его потребностям служили.

Як бачым, ні паэзіі, ні музыкі, ні нават прастору ў паэме не асталося.

Гэты прыклад, можна сказаць, анекдатычны, бо ў класічных перакладах такой метамарфозы знайсці мабыць, нельга. Але ў цяперашніх перакладах бывае не так і рэдка. Сярод беларускіх літаратураў ходзіць вось такая не то быліна, не то пагудка. Нейкі пісьменнік напісаў неблагі ра-

чы да сцэны. Рабілася ясна, што празаік чытае самому сабе, што людзей ён не чуе і не бачыць.

Усё гэта ведаючы, я, аднак, рабіў тое ж самае, кожны раз выходзячы на сцэну, як на плаху. Якую карысць давала такое чытанне? Нельга так, нельга!—цвердзіў я сабе, і насмеліўся зрабіць інакш: тое, што буду чытаць перад людзьмі,—завучыць на памяць.

На пачатак мне захацелася выбраць нешта адно, але такое, каб яно было ў пэўнай меры і нечаканае, і лірычнае, і па-грамадзянску строгае. Я выбраў «Слепату». У дадатак пакіраваў-

было лёгка адгукнуцца на любую просьбу. Расказаць тое, чаго слухачы захоўваюць. Я заўважыў, што найбольшы поспех прыпадае на «Факіра Іяму», яго ахвотна прымаюць усе ўзросты і прафесіі. Шафёры любяць «Паваротак каля хвоі» і «Пусты кошак»; жанкі пазнаюць сваю долю ў «Наталі», «Месячнай ночы», «Над гаем кружылі буслы»; канторскім работнікам імпануюць сітуацыі з «Дакументальнай рэвізіі», «Карлы». Спосаб жа перадачы—пераказ—мне здаваўся самым лепшым і жывым. І дзеля гэтага спосабу мне таксама прыйшлося прыдумаць невялікія хітросчы.

ПРОЗА

Ян СКРЫГАН

Літургія

АПАВДАННЕ

ман, лёгка знайшліся ахвотнікі, што скоранька перакладлі яго на рускую мову—зарабіць жа на чужой слыхнасці не мала каму хочацца. Ды скоранька аб'явіўся і канфуз. У арыгінале пісьменнікам было напісана: «У канюшыне стракаталі конікі», а ў перакладзе выйшла зусім не тое: «В конюшне ржали лошади». Як злосна адплаціла падманная блізкасць моваў: канюшына — гэта ж не конюшня, а клевер; конікі—гэта ж не лошади, а кузнечики.

Расказаваючы ўсё гэта, я тым часам не пераставаў думаць, як жа перайсці да галоўнага пункту нашай сустрэчы — да творчага знаёмства? Трэба ж пачытаць нейкі творы? Нешта самае характэрнае, каб відно было, што я за пісьменнік? Эпік, лірык, вясельны балбатун ці пануры маралізатар? Галоўная бяда, што я—празаік.

Памятаю, колькі пакуты давалі гэтакія сустрэчы ў мае празачныя маладыя гады. Як я зайздросціў паэтам! Яны чыталі свае вершы на памяць, глядзячы ў залу, бачачы перад сабою людзей. Маглі хадзіць па сцэне, памагаць сабе жэстамі, распараджацца голасам. А празаікі... я добра бачыў сваю бяду на другіх. З таго часу, як абвясчалі іх прозвішчы, яны выходзілі на край сцэны з разгорнутаю кнігаю ці з напісаным тэкстам у руках і пачыналі чытаць. Божа, якая гэта была пакута! Голас прыглушаны, мярцвяны, вымаўленне невыразнае, паспешлівае, відно, як чалавек стараецца, каб не збіцца. Зала перш намагалася слухаць, але гэтага хапала ненадоўга. Шум, гаварэнне пачыналася з задніх радоў, паступова даходзя-

шыся тымі акалічнасцямі, што яна перакладзена ў Індыі, а там адбор заўсёды высокамаральны. І выступаць мне стала куды лягчэй. Я пачынаў бачыць залу, твары людзей. Голас мой стаў жывы, я мог рабіць паўзы, мяняць інтанацыю.

Але заспакоенасць цягнулася нядоўга. «Слепаты» было проста мала, і, дбаючы пра рэпертуар, я ўключыў у работу і другія свае невялікія рэчы. І тут наткнуўся на нечаканасць: аказваецца, не ўсё паддаецца такому чытанню. Як бы дасканала ні быў напісаны тэкст, ён не можа замяніць жывой гаворкі, чутна ненатуральнасць. Такі спосаб чытання вытрымлівала толькі «Слепата», бо ненатуральнасць заложана ў самім пісьме, гэта ўласціва ўсёй так званай паэтычнай прозе. Гэтак чытацца можа яшчэ «Памяць зямлі», «Зайздрасць»; нават «Ночы» не пашкодзіць такое чытанне. Апазданням жа «Запрашэнне да танцаў», «Цнота», «Хлопец у вельветавай куртцы» завучванне яўна шкодзіць, тут вымагаецца другая форма—пераказ. Пераказваючы іх, кожны раз у тэксце міжволі нешта мяняецца, і гэта якраз ідзе на карысць твору.

Такім чынам можна было лічыць, што галоўную сваю бяду—няўмеласць выступаць з прозаю перад людзьмі—я збыў. Больш таго, было прыемна, калі пры расказванні стала глыбокай цішыня, і раптам гэтую цішыню нехта з слухачоў парушаў нечаканым «ой». І ўсё замаўкалі з затоеным дыханнем.

Пасля найшло на мяне яшчэ адно ўтрапенне: дайсці ладу, каб можна

Я браў звычайныя бібліятэчныя карткі і вельмі сцісла, гэзісна памячаў сюжэт. Галоўнае — што за чым ішлося, каб не раскідалася паслядоўнасць. Картку я трымаў у руках, расказваючы, пры патрэбе, заглядаў у яе, і гэта не перапыняла нічье ўвагі.

На гэтай сустрэчы я і папытаўся, што б хацелі мае слухачы, каб я пачытаў ім. Гэта было хітраватае пытанне: каб дазнацца, як разбіраецца аўдыторыя ў літаратуры — гэта раз; у якой ступені вядома ім беларуская літаратура — два; і трэцяе—што ім літаратурна вядома пра мяне. Скажу, што наконт апошняга пункта я быў настроены вельмі скептычна: я скрозь прывык бачыць сябе недзе збоку. Не толькі ў літаратуры. Гэта абумоўлена маёй біяграфіяй. Мне здавалася, што незаслужана доўга была ўзаконена яе ўшчэрбнасць. Памятаю, пасля ХХ з'езда партыі, калі адкрыліся зладзействы, звязаныя з культам асобы, было ўсё зроблена, каб ганьба з невінаватых людзей была змыта. Мне была вернута ўся чалавечая годнасць. Былі знойдзены грошы на тое, каб можна было пачаць новае жыццё; па першай чарзе выдзелена кватэра; Белдзяржвыдавецтва прыняло на работу на пасаду рэдактара мастацкай літаратуры; Саюз пісьменнікаў аднавіў у членах пісьменніцкай арганізацыі; Літфонд БССР на месяц паслаў адпачнуць у Дом творчасці ў Каралішчавічах. Памятаю, праходзілі выбары ў Саветы рэспублікі, і аднае раніцы я прачытаў у газетях, што зацверджаны членам выбарчай камісіі. Мяне далучылі да высокай місіі і высокай веры. Я пачынаў жыць нармаль-

Хацела я сказаць, нібы ў сакрэце,
Нібы ад пільных спраў у старане:
(На вашым накрухмаленым манжэце...)
Ды перабіла музыка мяне.

На ямінах, на зрэзах лёсаў—ямбы,
На запущенні песень і зямлі...
Напыжаныя пыжыкі, о вам бы
Часцей бываць бы там, адкуль
прышлі.

Хацелася сказаць, што ў гэтым свеце,
Дзе лізаблюды ёсць і каралі—
(На вашым накрухмаленым манжэце...)
Ды вы, як прадчуваючы, пайшлі.

Куды ж пльвем на вёслах, як па вёснах,
Чыё дыханне выжыла шаша?
Ды ў апусцелых і трывожных вёсках
Яшчэ не згасла верная душа.

Я думаю аб горасным сюжэце
Што зноў паўстаў на вастрыі лязе:
На вашым накрухмаленым манжэце—
Прышпонкаю!—сялянская сляза.

Саркастычны верш

Ці гэта розум збіўся з трыпу,
А ці разняўся небасхіл?
Хвала вар'яцкаму натоўпу,
Які да неба ўздзібіў пыл.

Зацісні пульс на дрогкай скроні
І ўбачыш, як праз каламуць

Другіх часоў нясуцца коні
І стрэлы дзікія лятуць.

Прабач няздару і няўкліяду
І ў пене тлустых раты,
Viva!, раз'юшанаму гуду:
О як лютуюць капіты!

Ды ёсць трава, былінка кропу,
Ёсць дзіваці і зверабой.
...Паклон бязлікаму натоўпу,
Што расступіўся прад Табой!

Аб масе

З якой такой няроўнае натуре
І ў чым бы чалавек не нагрэш—
Мяне хвалюе масавасць культуры,
Як масавы, зацюканы пашыў.

У век, дзе кроўны след ад амбразуры,
Ад возера крывавага Палік—
Мяне бунтуе масавасць халтуры,
Дзе што ні чаравік—то кроўны цвік.

Якая ж ты, народнасць а ці раса,
Што ўжо ідзеш сама сабой на звод?
Мяне само трывожыць слова «маса»,
Якое замяняе ўжо—наоод!

Прыдурак рэчне у кутку: «авохці!»
Дык да якой жа, іншае пары—
І масавыя зборшычы, і лоці,
І масавых інтрыжак кіпцюры?!
У лавеласе свет, нібыта ў кісе,

Якой даўно жыруе хітры век...
Хоць месу закажы па гэткай масе,
Каб уваскрэсніў проста чалавек!

Навошта ж так?

Навошта ж так... так да мяне—здалёку?
А я плюю на мыльную шугу!
І не люблю здагадак і намёкаў—
Я нервам адчуваю мітульгу.

Ад грознай навальніцы—да вясёлкі,
Ад Веку, што ўжо сам сабе на ўме—
На мне усе грамы і ўсе асколкі
Сышліся, як на атамнай чуме.

Сумбур гадоў, трагедыя, маўчанне
І ўсё, што лепшы вораг падарыў,
Не пераціснуць волнае дыханне:
Ідзе і перавясла на разрыў!

Я зноў люблю, што згублена аднойчы,
Я зноў з табой, неверагодны брат.
Я зноў шукаю праведных вочы,
Сама сабе—суддзя і адвакат.

Я ўспомню, нібы прачытаю
Твой пяшчотны пагляд напаслед...
«Не глядзі!»—я цябе заклінаю
На забыты, аснежаны след.

Усё сплыве, як сплываюць аблокі...
Дык чаму ж між пакутных начэй,
Між зязюльчых слёз і асокі—
Васількі векапомных вачэй!

Я сама гаспадыня і госця,
Я сама немагчымы кантраст
У тым балюча-шчымылівым узросце,
Дзе дрыготкі агеньчык не згас.

Запырэчу сабе. І параю.
І слязою ўпаду на зямлю.
«Не глядзі мне услед!»—заклінаю.
«Азірніся!»—вачамі малю.

Усё наперадзе яшчэ
(Жыццё не так сурова):
І гэты песенны ручэй,
І недасяжнасць Слова.

Усё наперадзе яшчэ,
Калі займець надзею.
Ды праз аддаленасць вачэй
Я зноўку зразумею,

Што ўсё, што пела і цвіло
І клалася на вусны—
Цяпер быліна, круча, шкло,
Панадная спакуса!

Ды ўспыхне ў глыбіні начэй
Зара і ліст зялёны.
Усё наперадзе яшчэ:
Дарогі ды імёны.

Які ж агонь мяне пячэ,
Якая мучыць скруха?
Усё наперадзе яшчэ—
І гразь. І завіруха.

ным жыццём, здавалася, што нічога
благага са мною ніколі не было.

Гэтак яно і ішлося б, калі б гісторыя
не рабіла памылак. На жаль, так
бывае. Памылкі ў гісторыі робяцца
толькі праз людзей, калі ім хочацца
вярнуцца назад. Стала ў пашане на-
седжанае месца, гатовыя парадкі і
той жа надзейна выпрацаваны культ.
Пачаўся доўгі перыяд, названы пасля
застойным. Каб яго нізрынуць, спа-
трэбілася новая рэвалюцыя духу.

Тым часам я чакаў адказу на сваё
пытанне—што хоча аўдыторыя, каб я
пачытаў ёй? І быў здзіўлены, што
першы абазваўся той жа хлапчына ў
блішчастых акуларах.

— Прачытайце тое, у чым больш
вашага лёсу,—папрасіў ён.

Гм... Гэта мяне аздачыла. Што
меў на ўвазе хлапчына? Ён, мабыць,
самы маладзейшы тут. І самы баяві-
ты. І тут я заўважыў, што ў зале
многа пажылых людзей. І ўсе твары
інтэлігентныя. Фізікі і лірыкі? Як вядома,
прафесія класе на чалавека
сваю пячаць. І жанок многа. Гэта не
блага: у іх куды больш удумнай спра-
вадлівасці.

Усё гэта сузіраючы і як бы чакаючы
нейкай яснасці, я пачуў новую
падказку:

— Не слухайце яго, пачытайце
лепш «Над гаем кружылі буслы»,—
папрасіла прыветная жанчына з пер-
шага рада.

— Што такое?—папытаўся я ў са-
мога сябе. Няўжо ў яе жыцці
таксама здарылася нейкая бяда? А
твар жа які даверлівы, светлы.

І, вядома, я паслухаўся яе. Я рас-
казаў гісторыю, якая ў свой час была
з'яваю не рэдкаю. Калі трэба было
адмаўляцца ад родных і блізкіх лю-
дзей дзеля таго, каб самому выжыць
і выратаваць нешта большае, чым
толькі сваё жыццё. Псалася яна не
лёгка, бо здарылася бяда з блізкім
сябрам. І перад тым як пусціць апа-
вяданне ў друк, я палічыў патрэб-
ным, каб сябар паслухаў яго. Ён за-
плакаў. Той сын, дзеля якога жанчы-
на звязала сваю долю з другім, па
службе вельмі надзейным, вырас ужо
ў сталага хлопца. І калі, нарэшце, са-
ступіў матчынай просьбе і прыхаў,
каб паказацца сапраўднаму бацьку, ён
сказаў: «Хотя ты мне і отец, і ўже
прошённы, все равно я считаю те-
бя врагом народа и никакой связи с
тобой не допущу».

Які каменны знак часу лёг на ча-
лавеку! Мой сябар меў высакароднае
сэрца. Ён разумее, што сына ўжо не
вернеш, і ўсё роўна, калі дачуўся,
што сын жніцца, на імя нявесткі па-
слаў немалыя грошы.

Зала доўга маўчала пасля расказу,
як бы баючыся дакрануцца да чужога
далёкага болю.

Не ведаю чаму, але ўвесь час з-пад
мае ўвагі не выходзіў хлапчына ў блі-
шчастых акуларах. Мне здавалася,
што паміж намі ідуць нейкія нябач-
ныя кантакты. Можна, таму, што нао-
гул маладыя людзі гэта — надзея, а
ўсякая надзея нас заўсёды трыво-
жыць. Ды яно як бы тут жа і спраў-
дзілася, бо ён зноў падняў руку і
папрасіў расказаць «Факіра Іяму».

Мяне гэта ўзрадавала. Гэтая рэч у
май творчай практыцы стаіць зусім
убаку, мне не ўласціва, і разам з
тым як бы патрэбная мне. Я з ахво-

таю дастаў з нагруднае сподняе кі-
шонькі бібліятэчную картку. Бо апа-
вяданне патрабавала асабліва строгае
паслядоўнасці. Адно мяне турбавала:
як мне растлумачыць, што Іяма пакі-
нуў Мар'яну, вельмі любячы яе.

Але ўсё прайшло даволі спакойна.
Паколькі мне не хацелася к жывой
гісторыі прыдумляць якіх-небудзь
эфектных канцоў, я выказаў толькі
меркаванне: ведаючы сваю чалавечую
нямогласць, ён не захацеў, каб марна
гінула яе маладосць. І пакінуў яе.
Учынак, канечне, высакародны.

Між тым у зале, не так далёка ад
сцэны, з краю прахода сядзеў даволі
пажылы мужчына. Твар у яго быў
строгі, загарэлы, нейкі як бы насця-
рожаны. Мне падумалася, што ў яго,
мабыць, вельмі афіцыйная, нават
змрочная прафесія.

— А ці не маглі б вы, паважаны
таварыш пісьменнік, расказаць «Ме-
сячную ноч»?—папытаўся ён неспа-
дзявана душэўным, нейкім вельмі
хатнім голасам.

Ну пэўна ж, я згадзіўся, каб апа-
вяданне хоць сваю внаватасць, што
гэтак непрафесійна зірнуў на яго. І
яшчэ мяне здзіўліла: чаму просіць
мужчына, калі аповяданне напісана
пра жанчыну? Дзеля жанчыны? І ў
сваю чаргу папытаўся:

— Скажыце, калі ласка, з чым звя-
зана ваша просьба?

— Я таксама быў геадэзістам. І
здаецца, што нават бачу тую мясцо-
васць. Сібір жа?

— Сібір.

Нечым ён мне рабіўся мілы, гэты
чалавек. І тут я з ахвотаю дастаў но-
вую картку. Гэтае аповяданне пера-
казаць мне цяжкавата, трэба дакладна
перадаць і абставіны і асабліва
дыялог:

Позна ўжо, месячная ноч. Волька
ляжыць у пасцелі. Яна бачыць, як
кватарант увайшоў у бакоўку. Ма-
быць, думаючы, што яна ўжо спіць,
ён увайшоў асцярожна, стараючыся
не рабіць грукі. Памацаў свой тап-
чан, адгарнуў коўдру, скінуў кашу-
лю. Пастаяў трохі, падышоў да айна,
пачаў глядзець на вуліцу. У месяч-
ным святле нават відно было, як люб
яго ўпіраўся ў шыбу. Доўга глядзеў.
А тады падышоў да тапчана, падумаў
і — павярнуўся. У Волькі захаладала
сэрца: здалася, што ён хацеў падысці
да яе. Але не — лёг. Волька глыбока
ўздыхнула.

— Вы не спіце яшчэ, Волька?

— Не.

— І мне спаць не хочацца. На ву-
ліцы хоць іголки збірай. У такую ноч
мне хочацца некуды ісці — хоць на
край свету. Ісці і ісці, а наперадзе не-
шта вусцішнае, невядомае, і ўсё неча-
га як бы чакаеш. І нешта ўсё хочаш
зразумець. Люблю, калі думаецца.

— А я баюся такой ночы. Вельмі
трывогі многа. Асабліва, калі адна.

— Ну але, але...

«Няўжо ён хацеў падысці, думае
Волька. Ці, можа, мне толькі здалася?
А што б я рабіла, калі б ён пады-
шоў?»

— А мы з вамі гэтак ні разу і не
пагаварылі.

— Яно, можа, і лепш. Ды няма ча-
го мне і расказаць.

— Ну, гэта няпраўда. У кожнага
чалавека—гэта ж цалае жыццё. І каб
не было чаго гаварыць?

— Пра мяне вам, мабыць, другія

расказвалі.

— Ды расказвалі. Ён—вернецца?
— Не дай божачка, каб вярнуўся.

На месяц, мабыць, набегла хмарка
— раптам цёмная хваля праплыла па
бакоўцы, як бы жывая: перш пакаў-
знула па падлозе, а тады падняла-
ся вышэй, закрывае столь, сцены, вок-
ны. Мяккая, густая, нават, здавалася,
чутно было, як яна кранулася твару.
І адкацілася. Зноў стаў відзець яго
тапчан.

«Што б я рабіла, каб ён падышоў?
— зноў папыталася ў сябе Волька.—
Прагнала б? Не, нічога я не магла б
зрабіць з сабою. Няхай бы так і бы-
ло».

Памаўчалі, як бы слухалі цішы-
ню.

«Ніколі не думала, што і ў яго мо-
жа быць такое гора ў сям'і,—ўспом-
ніла Волька. — Што ж там за жонка
ў яго, вільня нейкая».

— А вы яе вельмі любілі?—асме-
лілася папытацца.

— Любіў.

— А калі б вярнулася — дарава-
лі б?

— Яна не вернецца.
Ідзе і ідзе час. На кухні ходзікі
вельмі роўна адмерваюць ноч. Нехта
прайшоў па вуліцы. Удавіх. Нават
чутно, як яны шэпчуцца.

Ну от, заўтра ён і пойдзе. А яна
зноў астанецца адна. А хто ён ёй?
Ніхто. Чужы чалавек, і толькі. А от
жа астанецца ад яго нешта добрае.
На ўсё жыццё...

Я знарок дзеля гэтага чалавека
расказаў даўжэй. Не ведаю, ці праў-
да, але мне здавалася, што і доля ў
яго нечым падобная на маю. От жа
адразу ён пазнаў Сібір.

Нарэшце пайшлі пытанні. Ці не са-
мая цікавая гэта рэч? Пыталіся пра
ўсё, тут прачытанае. Пра «Факіра
Іяму»—ці аб'явіўся ён пасля? Як на-
пісаўся? Гэта быў шчаслівы выпадак
сустрэчы з надзея таленавітым ча-
лавекам, можна сказаць, рыцарам вы-
бранага сабе віду мастацтва. Пры-
шлося дадаць, што геранія жыве і ця-
пер. Што імя яе мною зменена, бо
аповяданне ў дачыненні да яе ад
праўды адхілілася, а блытаць праўду
з няпраўдаю нельга. Але ў сапраўд-
най герані адкрываецца гэтулькі не-
спадзяванага багацця натуре, што
яно просіцца на новае аповяданне.
Скажу дарэчы, што гэтага, напісанага
«Факіра Іяму» яна не любіць. Не та-
му, што аповяданне блаславае, а што ў
ім тоіцца пагроза працягу.

Пыталіся, хто з пісьменнікаў мне
больш блізкі; калі працу—удзень ці
ўночы? Што лягчэй пісаць — твары
цалкам выдуманых ці складзеных з
праўды, з жыцця? Гэтае пытанне зда-
лося мне такім простым, што я траха
не апраставалосіўся. Звычайна недзе
ва ўсведамленні сама сабой жыве пэў-
насць, што пісаць з натуре, з жыцця
куды прасцей. Маеш гатовы факт, усё
ясна—сядай і пішы. Толькі я сабраў-
ся гэтак сказаць, як зразумеў, што
будзе няпраўда. Што лягчэй пісаць
акраз выдумку, бо ты можаш варочаць
ёю як хочаш: нешта выкідаць, нешта
дадаваць—усё цябе слухаецца. У гэ-
тай рабоце ты павінен пільнавацца ад-
наго клопату: каб у напісанне чытач
верыў. А пісаць з праўды, з натуре
— толькі цяпер дайшло да мяне,—
куды цяжэй. Пішучы з праўды, кло-

пат стаць у другім: каб тую праўду
трошачкі ў нечым парушыць, падсвя-
ціць яе сваім зрокам. Бо іначай мож-
на пазбавіць яе яркасці і духоўнай са-
мароднасці. Вось да якой неспадзява-
насці прывяло мяне просценькае пы-
танне.

На гэтым я збіраўся развітацца з
маімі добрымі слухачамі. Падзяка-
ваць ім за сустрэчу, за павагу да лі-
таратуры, тым больш да тутэйшае, і
да роднае мовы, якой яны, аказваец-
ца, і не пакідалі, і не забывалі, і я
дарэмна папкінуў іх за гэта недзе ў
пачатку. Бо тое, што завядач родным,
нічым не падменьваецца і ніколі не
забываецца. (Забываецца і падмень-
ваецца хіба толькі бязроднымі касма-
палітамі). От пачулі яны сваю мову,
і найначай як ім стала і цяплей, і
спагадней, бо ўспомнілі, што яны до-
ма. І я падумаў: нічога, усё будзе
добра, усё стане на сваё месца, бо но-
вая наша рэвалюцыя нясе не толькі
крушэнне рабалежнасці і застаяласці,
а і надзею на мудрасць і пашану гі-
сторыі. Хіба не вынік тае ж культу-
скае запабеглівасці, што наша мова не
стала роўнаю з другімі — дзяржаў-
наю? Адсюль і пайшлі ўсе яе беды.
Не можа быць, каб у вялікай роднай
сям'і мы сталі бязроднымі.

Аднак жа аказалася, што яшчэ не
канец. Добрая жанчына ў першым
радзе барздзей падняла руку:

— Скажыце, калі ласка, вельмі
прашу, як напісалася ў вас «Песня
Сольвейг»? З якога выпадку? Дзе?
Чаго вы там не казалі?

Вось чаго я ніяк не спадзяваў. На-
ват разгубіўся. «Песня Сольвейг» —
мініяцюра. Яна займае палову стар-
онкі ў кнізе. Яна не нясе ніякіх па-
дзей—перадае толькі настрой у ней-
кую няпростаю чалавечую хвіліну.
Як жа магла жанчына ўбачыць у ёй
трывогу, небяспеку, адчай?

Я знарок не гаварыў у кнізе пра
гэта. Што ж, прыйдзецца расказаць
цяпер.

Я рабіў на Кіевільскім сланца-хі-
мічным камбінаце ў Эстоніі, адбыўшы
ў «ворагах народа» трынаццаць гадоў.
І тут другі раз прышлі па мяне—за
тое, што ўжо быў палітычна суджаны.
І васьм—Талін, зноў турма. У мурах
колішняга кадэцкага корпуса. Камера
№ 33, за шырозым закратаваным
акном якой цымяна пабліскае шэры
холад Фінскага заліва. Дзень за днём
я чакаю свае чаргі: што мне цяпер
наканавана? Зноў бясконцыя лагер-
ныя гады? Высылка? Пасяленне ў Сі-
біры? Смерць? Усё гэта мае абсалют-
на роўную верагоднасць. Гэтак ужо
было, з маімі сябрамі: хто раней па-
паў на канвеер—не вярнуўся.

У такую васьм часіну одуму і безна-
дзейнасці, аднаго разу пад вечар, не-
дзе тут, над сценамі праплыла, як
сон, ціхая музыка: нехта далёка на
піяніна іграў грыгаўскую «Песню
Сольвейг», абуджаючы ў душы боль
страты, адчай і бясконцыя просьбу...

Вось пра што гаварыла тая мінія-
цюра.

— Дык жа тое, што вы цяпер рас-
казалі, куды важней за напісанае!—
з адчаем ускрыкнула жанчына.

Ну што ж, гэта, мабыць, праўда,
падумаў я. Пісьменніку нельга, каб
ён мусіў не ўсё гаварыць. Толькі
шчырым словам ён можа правіць сваю
літургію.

Спеў аб Ефрасінні Полацкай

Летась Полацкі адзначыў юбілей — яму споўнілася 1125 гадоў. «ЛІМ» паведамляў пра юбілейныя мерапрыемствы, у тым ліку — і пра навуковую канферэнцыю «Гісторыя і археалогія Полацка і Полацкай зямлі». Але ж варта зноў вярнуцца да гэтай тэмы.

На гэтай канферэнцыі было абнародвана выдатнае навуковае адкрыццё. Незвычайную цікавасць выклікаў доклад лінгвістаў даследчыка Наталлі Сямёнаўны Сярогінай «Пеўчы цыкл аб Ефрасінні Полацкай — помнік XII стагоддзя». Большасць вучоных не дапускалі магчымасці існавання такога ранняга музычнага цыкла. Н. Сярогінай, аднак, удалося знайсці старажытны тэкст і ноты на папярэдніх ад часу старонках аднаго са старых музычных спісаў. Яна аднавіла тэкст і сама праспявала яго старажытнаю мелодыяй. Ефрасіньёўскі пеўчы цыкл прагучаў пад сцяпеннямі Сафііснага сабора ў запісе на магнітафоннай стужцы. Прычымы Н. Сярогінай, якая добра адчувае традыцыю старажытнага сакральнага спявання, данесла да слухачоў яго аўтэнтычнае народнае распеванае гучанне. Гэта спеў і мелодыя, якая ўзнікла на досвітку нашай нацыянальнай культуры, зрабілі непаўторнае ўражанне.

Аналізуючы старажытны тэкст пеўчага цыкла, напісаны ў другой палове 80-х гадоў XII стагоддзя, Н. Сярогінай прыйшла да высновы, што ў ім сцвярджаюцца тэзы ж ідэі, што і ў «Слове пра паход Ігаравы». Яна лічыць, што аўтар «Слова» і Ефрасіння Полацкая былі людзьмі аднаго круга, агульнага поглядаў і перакананняў, аднаго светабачання. Магчыма, яны нават ведалі адно ад адных ці былі знаёмы.

Пасля дэклада адразу ж узнікла агульнае пажаданне запісаць пеўчы цыкл аб Ефрасінні Полацкай у выкананні Н. Сярогінай (ці ў выкананні якой-небудзь хору), на стэрэафонічную пласцінку. На жаль, у нас у рэспубліцы няма харавых калектываў, падобных на рускі хор В. Паляйскага ці маскоўскі хор «Віват». Спяванне ж старажытнага цыкла прадвызначае наяўнасць у спеваў шматліка крыху адрознай ад акадэмічнай. Так і прапонуе ў архівах і ў рэдкіх выданых старажытнабеларускай кантавага духоўнай народнай і прафесійнай музыцы.

Неабходны творчы калектывы, хор, які ўзяўся б узначыць і ажывіць галасы стагоддзяў, прыгажосць духоўнай гісторыі нашага народа. А пакуль гэтая праблема воль ужо дзесяцігоддзі стаіць на месцы, пакуль аб старажытнабеларускай музычнай культуры застаюцца далёкі няясныя ўяўленні, — усё шырэй напавуе «рон», які разбурае свядомасць маладой асобы і які лямач у поўнай меры не зразуметы грамадствам ці ўсвядомлены хутэй на найпростым змажынальным узроўні.

Стваральная культура заўсёды імкнецца да гармоніі і грунтуецца на адзінасці, на цэласным вобразе свету. Сучаснаму чалавеку застаецца часам толькі здзіўляцца інтуіцыі і мудрасці старажытных. Храм (яго выгляд, структура, кампазіцыя) ва ўяўленні людзей XI—XII стагоддзяў — гэта вобраз і мадэль Сусвету. У той жа час выявілася, што старажытная музыка (спевы) — лепш за ўсё гучыць у храмах менавіта таго часу, калі яна ўзнікла. Распеўная мелодыя была разлічана на асаблівае акустычнае будынак, а кампазіцыя ўнутранага аб'ёму («вобразна свету») — на асаблівае гэтае асаблівае. У вялізных інтэр'ерах позніх храмаў старажытнай мелоды гучаць горш (гук не паспявае вярнуцца, расцякаецца іншымі шляхамі і г. д.).

Не здзіўляе, што лейтматывам усёй канферэнцыі сталі трывога і заклапочанасць дрэнным станам полацкіх помнікаў архітэктуры сусветнага значэння, перш за ўсё Спасаўскай царквы былога Ефрасіньёўскага манастыра. Вымастка вакол яе пашкоджана і пад падмуркі пранікае вільгаць. Тэмпературны рэжым і правільны эксплуатацыйны помнік не вытрымліваюцца. У выніку на ўнікальных фрэсках XII стагоддзя з'явіліся трэшчыны.

Можна шмат пісаць аб дрэнным стане помнікаў і безвынікова. Але ўсё ж дазволім нагадаць: у нас няма больш старажытнага горада, чым Полацк. Наша народнае і дзяржаўнае нараджэнне, наша культура, наша памяць, наш пачатак — адтуль. І будучыня гэтага горада падсвечваецца мінулым.

Неналі, восьм стагоддзяў назад, у Полацкай царкве Спаса спявалі ўпершыню аб Ефрасінні. Ці загучаць зноў забытыя галасы пад старажытнымі сцяпеннямі слаўнага горада?

Зянон ПАЗНЯК, кандыдат мастацтвазнаўства.

ТЭАТР — гэта людзі. Людзі на сцэне, за кулісамі і абавязкова — у зале.

Людзі ў зале рэдка задумваюцца пра калізіі вытворча-мастацкага працэсу. Для іх галоўнае — творчы вынік унутранага жыцця тэатра: рэпертуарная афіша, канкрэтны спектакль. Людзей у зале наўрад ці ўсур'ез цікавіць, колькі чалавек працуе ў знакітым тэатральным доме на Траецкай гары. Колькі? Шэсцьсот дванаццаць. А паводле штатнага раскладу нават 667. Зрэшты, гледачу гэта неабавязкова ведаць: шэсцьсот іх там ці шэсцьдзесят — быў бы відочны плён.

Затое людзям, што працуюць у тэатры, нельга не ведаць, колькі чалавек можа прыняць глядзельная зала і колькі там бывае незапоўненых месцаў. Колькі? А вы памяркуйце самі. Вось задачка: 21 студзеня г. г. са спектакля «Кавалер руж» на працягу двух антрактаў пайшло больш як 400 чалавек, трэцюю дзёку оперы засталіся слухачы толькі 218. Праца вялікага калектыву дае калі-нікала і такі кур'ёзны плён... Прычыны?

Можна, тэатр не сарыентаваў публіку належнай рэкламай, і недасведчаных гледачы «падмануліся», збытаўшы оперу Р. Штрауса «Кавалер руж» з нейкаю раней нечуваную апэратай І. Штрауса? Можна, людзей у зале, якія свядома ішлі пазнаёміцца з рэдкім у выкананні творам, проста не зацікавіла, не задаволяла, расчаравала, абурала тое, што прапанаваў ім людзі на сцэне?

Але справа не толькі ў выпадку з «Кавалерам руж», хоць гэтая пастаноўка сталася найбольш яркім прыкладам буйных пралікаў у арганізацыі творчага працэсу, хоць спектакль быў дазволена мастацкім саветам для паказу з многімі недаробкамі і аналіз пракату гэтай оперы паказаў, што колькасць прададзеных на яе білетаў пастаянна зніжаецца. Справа і не ў эксперыментах, ва ўмовах якога Дзяржаўны тэатр оперы і балета БССР працуе толькі год. Непаразумеласць паміж тэатрам і музычнай грамадскасцю, гледачом узнікла спакваля, не адзін год. І ўжо ці не пяць сезонаў запар гавораць пра гэта тэатрала.

Доўгі час не было тут галоўнага рэжысёра, мяняліся галоўныя дырыжоры; множылася колькасць даўніх і новых бездаглядных спектакляў. Грувастка па сваёй прыродзе калектыву надзіва лёгка і спрытна мяняў бягучыя планы. Няват распаўдаць пра іх у друку зрабілася рызыкаўна: тасаваліся і назвы, і тэрміны. Дасюль не з'явілася «Кармэн», прэм'еру якой прымяркоўвалі да 50-годдзя тэатра (май 1983 г.). У рабочых паперах і аб'яцаннях засталіся колішнія дэкларацыі кіраўніцтва тэатра наконт пастацовак «Матухны Кураж» С. Картэса, «Францыска Скарыны» Д. Смольскага, «Маленькага прынца» Я. Глебава, «Кавалера залатых рук» Л. Шлег, харэграфічнага спектакля па матывах беларускіх народных танцаў.

Дзяржаўны тэатр оперы і балета БССР ва ўмовах

Затое ў 1986 г. была досыць гучна абвешчана прэм'ера «Дэмана». Не самой оперы А. Рубінштэйна, а нейкай куртай музычна-сцэнічнай версіі паводле оперы («жывыя карціны» з яе прадстаўлялі салісты, хор, аркестр) і паэмы М. Лермантава (раздзелы з яе чытаў у мікрафон драматычны артыст). Не многім давялося патрапіць на тое недарэчнае відовішча, што двойчы было паказана мастацкаму савету і двойчы — не прынята. Таго «Дэмана» публіка, на шчасце, не пабачыла. А тэ-

творчы працэс і сведчыць пра адуцінасць двёрдай рэпертуарнай пазіцыі і адзінства ў дырэктывы і мастацкага кіраўніцтва. Выкананне планаў пастацовак не стабілізавалася і за апошні год, хаця вытворча-гаспадарчя дзейнасць тэатра ва ўмовах эксперымента палепшылася.

Нядаўна работа дырэктывы Дзяржаўнага тэатра оперы і балета па ўдасканаленні вытворча-творчага працэсу ва ўмовах комплекснага эксперыменту абмяркоўвалася на пася-

дзі, а ў выніку — і верытмінасць рэпетыцыйнай работы, і стыхійнасць у выпуску спектакляў, і скарачэнне ліку новых пастацовак, і дыспрапорцыя паміж опернымі і балетнымі прэм'ерамі. (За 1986—1987 гг. увасоблены чатыры шматактовыя оперы і два аднаактовыя балеты, яшчэ два капітальна ўзноўлены).

Хісткасць рэпертуарнай праграмы шмат у чым залежыць ад нізкага ўзроўню працы мастацкага савета (старшыня савета — дырэктар тэатра В. Бу-

ДРЭЙФ ЗАЦЯТНУЧАСЯ

атр у выніку пацярпеў матэрыяльны ўрон у 11 тысяч рублёў.

Вясной 87-га ў папярэдні план пастацовак (дзе оперы — «Кавалер руж» Р. Штрауса, «Сіцылійская вясняна» Д. Вердзі і балет «Рамэа і Джульета» С. Пракоф'ева) была чамусьці ўключана яшчэ адна опера — «Чарадзейная флейта» В. Моцарта. Макет спектакля «Сіцылійская вясняна» быў ужо ўхвалены мастацкім саветам, мастак-пастаноўшчык атрымаў грашовы аванс, але на пасяджэнні савета ўлетку было вырашана замяніць «Сіцылійскую...» на «Баль-маскарад» Д. Вердзі (опера ўжо рыхтуецца да пастаноўкі).

Цяжка на падставе такіх фактаў вызначыць творчую праграму тэатра, яго пазіцыю. Ці ёсць яна ўвогуле? У мяне ўражанне, што наш тэатр оперы і балета даўно лёт у дрэйф. «Без руля і без ветрыл» рухаецца ён у рэпертуарным моры — без пэўнага кірунку, пад уплывам «магнетызму» творчых амбіцый таго ці іншага работніка, які не патрывожыцца належным чынам за інтарэсы калектыву ці хоць бы сваіх калег па цэху. Ды і за інтарэсы гледача не парупіцца. А той, пэўна, хоча, каб тэатр не выдаваў запар чатыры пастаноўкі заходнееўрапейскіх опер, а перамяжы іх прэм'ерамі айчынай класікі, адметнымі навінкамі опернага і балетнага жанру. Афіша ж сёння сведчыць не пра тое, што падабаецца мінскай публіцы, а пра тое, што даспадобы канкрэтнаму рэжысёру, дырыжору. Адзін — фанатычны прыхільнік венскай класікі, другі «зубы з'еў» на італьянскай оперы, якую ён ужо неаднойчы ставіў на музычных сцэнах розных гарадоў краіны, трэці любіць рэпертуарныя эксперыменты за дзяржаўны кошт, чацвёртаму ж толькі, можа, «для прэстыжу» трэба нешта нацыянальнае...

ТАК, няма ў тэатра дакладнай перспектывавай праграмы. Гэта адмоўна ўплывае на творча-вы-

дзінні калегіі Міністэрства культуры БССР. Пытанне своечасовае, і выклікала яно напружаную, палемічную і грунтоўную размову, якая доўжылася ці не тры гадзіны.

Даведка аб рабоце дырэктывы і даклад, які зрабіў начальнік Упраўлення тэатраў і музычных устаноў У. Рылатка, далі рэалістычнае і досыць падрабязнае ўяўленне пра стан спраў у самым вялікім тэатральным калектыве рэспублікі. Адзначалася, прынамсі, што на працягу першага года дырэктывы, калектывам тэатра адпрацоўваліся і ўкараняліся асноўныя палажэнні эксперыменту, новыя формы эканамічнага стымулявання, актывізацыі мастацка-творчага працэсу, работы з гледачом. Вынікі сведчаць, што нават без глыбокіх пераўтварэнняў унутрытэатральнага жыцця, скажам, толькі за кошт больш кампетэнтнага вырашэння эканамічных пытанняў, тэатр здатны працаваць без выдаткаў, выконваць вытворчыя планы.

Аналіз жа фактычнай рэалізацыі комплекснага плана да 1990 г. паказвае, што ён у працэсе работы значна карэкціруецца, трансфармуецца, часам не выконваецца (асабліва гэта датычыць пастацовак твораў беларускіх аўтараў). На 1988 г. запланаваны пастаноўкі «Кармэн» Ж. Бізэ і балета С. Пракоф'ева «Рамэа і Джульета», актывізавалася праца над новымі творами беларускіх кампазітараў (опера У. Солтана «Дзікае паляванне караля Стаха» паводле У. Караткевіча, балет-казка У. Прохарава для дзяцей). Ды пастаноўкі многіх планавых спектакляў ужо сёння адкладваюцца на невядомы тэрмін. У іх ліку і творы беларускіх аўтараў, уключаныя ў перспектыву план рашэннямі мастацкага савета: «Матухна Кураж» С. Картэса, «Францыск Скарына» Д. Смольскага, «Маленькі прынец» Я. Глебава.

Няма ў планаванні новага рэпертуару дакладна вызначанай цэласнай творчай канцэп-

цыі). Гаворкі, што вяліся на яго пасяджэннях, можна лічыць малаэфектыўнымі, бо грудак савет (81 чалавек!) ніводнага разу не збіраўся ў поўным складзе, рэдкі быў выпадак, калі прысутнічала 46 яго членаў.

Тэатру неабходна, гаварылася на пасяджэнні калегіі, як мага хутэй знайсці новую, рацыянальную і мабільную, прыдатную для сябе форму мастацкага кіравання! Эксперымента гэтаму спрыяе.

Эксперымента спрыяе і актывізацыя творчых, арганізацыйных, эканамічных рэзерваў, больш энергічнаму пераадоленню застойных з'яў у жыцці тэатральнага калектыву. Нездавальняючая сёння, скажам, сістэма прапаганды опернага мастацтва работнікамі тэатра і Цэнтральных тэатральных кас. Не прымаюцца захады, каб далучыць да тэатра школьнікаў, рабочых, укаранілася заганная для мастацтва практыка продаж білетаў «у нагрук». Тэатр не займаецца мэтанакіраваным музычна-эстэтычным выхаваннем дзяцей — сваёй будучай аўдыторыі, не дае пра абнаўленне і папаўненне дзіцячага рэпертуару. Занядбаны вызначаны канцэртны рэпертуар (а галоў дзесяць назад музыканты тэатра разам з салістамі ладзілі камерныя канцэрты ў фазе другога яруса, і публіку гэта прываблівала!). У тэатры дасюль не адкрыты аб'яцаны музыкэй яго гісторыі, на сцэнах няма нават партрэтаў тых, хто прынес славу беларускай опернай і балетнай сцэне, хто працуе тут сёння — а гэта сведчыць пра духоўнае бяспамяцтва, пра аб'якавасць да традыцый...

НЕ СКАЖУ зараз пра ўсе праблемы і пралікі, якімі пазначана цяперашняе жыццё галоўнай музычнай сцэны рэспублікі. Спынюся воль на чым: усё вастрэй адчуваецца тут недахоп перспектывных творчых кадраў. Глянуўшы праўдзе ў вочы, мы вымушаны адкрыта гаварыць пра тое, што сёння вакальна-

сантаў беларускіх дзеячаў культуры на пачатку сёлетняга года. Афішы аб'яцалі пра творчыя сустрэчы з народным артыстам ССР кампазітарам І. Лучанком, канцэрты лаўрэата міжнародных конкурсаў піяніста А. Целякова. Вялікую цікавасць аматыраў музыкі выклікаў і прыезд групы акцёраў Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР, якія прадстаўлялі мінскі Клуб сяброў оперы.

Гэта была ўжо другая сустрэча куйбышаўцаў з цікавым творчым калектывам сапраўдных энтузіястаў опернага мастацтва, якія знаёмяць слухачоў з малавядомымі і рэдкімі ў выкананні камернымі творами. Летась у выкананні беларускіх артыстаў У. Эжнадывава і Н. Рудневай у Куйбышаве пра-

гучала опера В. Губарэнікі «Альпійская балада» (паводле В. Быкава). Цяпер мінчане паказалі оперу амерыканскага кампазітара Д. Меноці «Медыум». Абодва гэтыя творы ніколі раней не выконваліся ў Куйбышаве, і ўжо толькі гэтая акалічнасць надала выступленню гэсцей сапраўдны асветніцкі характар.

Сёння шмат гавораць пра зніжэнне цікавасці да опернага жанру, пра паўпустыя залы многіх оперных тэатраў. Не ўраतोўвае і цудоўная музыка старых майстроў, а пра неппулярнасць сучасных опер і гаварыць няма чаго. Адна з прычын гэтай засмучальнай з'явы — безнадзейная архаічнасць многіх оперных пастацовак,

НА МУЗЫЧНАЙ СЦЭНЕ

Забываеш пра ўмоўнасці жанру...

Больш за паўтары тысячы кіламетраў аддзяляюць сталіцу Беларусі ад Куйбышава — старадаўняга волжскага горада ля Самарскай Лукі. Але кіламетры — не перашкода для творчых кантактаў і сустрэч. Валжане памятаюць выступленні такіх вядомых калектываў братаў рэспублікі, як Дзяржаўны

ансамбль танца БССР, тэатр імя М. Горкага, канцэрты народнай артыстыкі ССР С. Данилюк, галоўнага дырыжора Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР Г. Правагарава, які шмат гадоў узначальваў сімфанічны аркестр Куйбышаўскай філармоніі. Асабліва ўразіў творчы «дэ-

Комплекснага Эксперыменту

кафедра Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі і вакальнае аддзяленне Мінскага музычнага вучылішча не задавальняюць патрэбы тэатра, што карэннага паляпшэння вымагае праца Беларускага дзяржаўнага харэаграфічнага вучылішча (умцавання і педагагічнага складу, і матэрыяльнай базы). Якасць фарміравання артыстычнага складу тэатра непасрэдна залежыць ад узроўню прафесійнай падрыхтоўкі моладзі ў адпаведных навучальных установах рэспублікі.

На пасяджэнні калегіі адзначалася, што сёння тэатр мае вакансіі салістаў оперы (6), артыстаў аркестра (9), балета (2), хору (9). У сувязі са старэннем трупы ў бліжэйшыя тры гады колькасць вакансій можа павялічыцца ў цэлу салістаў оперы да 10, балета—да 16, аркестра—да 13, хору—да 13. У складзе опернай трупы няма перспектывных мецца-сапрана, бракуе моцных драматычных тэнараў і басоў. І хаця штогод у тэатры праходзяць стажыроўку і практыку найбольш перспектывных студэнтаў БДК і навучэнцы харэаграфічнага вучылішча, у штат за 1986—1987 гг. прыняты з БДК толькі тры чалавекі, з БДХВ—11. У той жа час прынята 22 выпускнікі іншых творчых навучальных устаноў краіны: у салісты оперы, у хор, балет, аркестр. Так, перавага аддаецца выхаванцам маскоўскай, лясенбургскай школ, бо па сваіх прафесійных якасцях выпускнікі навучальных устаноў Беларусі не задавальняюць высокай сучаснага патрабавання тэатра.

Камэнціруючы гэтыя факты, старшыня калегіі міністр культуры рэспублікі Ю. Міхневіч звярнуў увагу на тое, што неабходна, у рэшце рэшт, прыкладзі намаганні і наладзіць работу са сваімі кадрамі, адмовіцца ад практыкі басконных запрашэнняў. Есць жа тэатры, якія славіцца не «зоркамі сусветнай велічыні», а сваімі адметнымі творчымі праграмамі, прафесійнай ансамблевасцю, высокай музыкальнасцю спектакляў! Есць тэатры, дзе агульнае намагацца скіраваны не на ўзвышэнне асоб, не на абслугоўванне густаў музычных гурманаў і прыезджых крытыкаў, а на задавальненне эстэтычных патрэб размаітай аўдыторыі аматараў мастацтва.

Праўда, балетная труппа нашага тэатра ў досыць трывожным стане: дэфіцыт маладых танцоўшчыкаў класічнага плана; за два апошнія гады БДХВ выпусціла 6 юнакоў, сярод якіх перспектывныя на выдучыся сольныя партыі не вылучыліся. Але ці варта вінаваціць за гэта толькі вучылішча? Праблема яшчэ і ў тым, што тэатр неахвотна адкрывае творчую дарогу для нешматлікіх сваіх «навабранцаў». Мастацкі кіраўнік БДХВ К. Малышава згадала імёны здольных, на яе думку, выпускнікоў, якія праходзілі практыку ў спектаклях тэатра на ролях у кардэбалете, у мімансе. Яны прышлі працаваць у тэатр—і

зноў апынуліся на тых жа дзюгарадных ролях. Час мінае, маладых не ўводзяць у сольныя партыі, яны страчваюць прафесію (асябліва хлопцы, якіх прызваюць на вайсковую службу)...

Супастаўляеш лічбы—і міжволі думаеш: мусіць, усё ж такі тэатру давядзецца абвясціць усеагуны конкурс на замяшчэнне вакантных пасадаў у творчых цехах, мусіць, давядзецца нашым навучальным установам падмацаваць педагагічны склад, запрасішы спецыялістаў з Масквы, Ленінграда, Кіева—хоць бы па дагавору тэрмінам на 5 гадоў, каб падрыхтавалі спецыялістаў для рэспублікі на высокім узроўні, калі гэта няздатны зрабіць нашы выкладчыкі.

У ТЭАТРЫ сёння ёсць дырэктар (В. Букань), галоўны дырэктар (Г. Пятраў), галоўны рэжысёр (В. Цюпа), галоўны балетмайстар (В. Елізар'ёў), галоўны хормайстар (А. Кагадзееў), галоўны мастак (Э. Гейдэбрэхт). Кожны сам па сабе чалавек спрактыкаваны, энергічны, дэлавы, творчы. А калі—разам?.. Вось гэтага «разам», здаецца, і нестася ім у рабоце. Дырэктар, нягледзячы на тое, што комплексны эксперымент скіраваны на ўдасканаленне мастацкай дзейнасці тэатра на базе эканомікі, трактуе яго як эканамічную рэформу, падпарадкаваную фінансава-эканамічным вынікам. Галоўны дырэктар наракае на «дэмакратычны абстаўнік», якія «вымусілі» яго калі-нікала і ступаць месца за пультам сваім калегам, бо і яны працуюць у тэатры. Галоўны рэжысёр бачыць сваё асноўнае прызначэнне ў тым, каб займацца ўласнымі спектаклямі. (Уявіце сабе, па аналогіі, што было б з папулярнымі сёння часопісамі «Новый мир», «Знамя», «Огонёк», калі б іх галоўныя рэдактары дбалі не пра творчыя планы, а пра забеспячэнне ўласных публікацый!)...

Зразумела, што пакуль галоўны спецыялісты (а глядзячы на іх—і чарговія) будуць задавальняць спантаннае асабістыя амбіцыі за кошт інтарэсаў калектыву, дарослых і маленькіх глядачоў, за кошт дзяржавы, у рэшце рэшт, — флагман тэатральнага мастацтва рэспублікі не выйдзе з дрэйфу. А дрэйф, як вядома, — гэта «змяшчэнне судна з лініі заданнага курсу ці перамяшчэнне яго з рухавіком, які не працуе, пад уплывам ветру і хваляў».

Але ж эксперымент толькі пачынаецца, дык давайце спадзявацца, што кіраўнікі і шматлікая тэатральная «каманда» паладзяць, нарэшце, паміж сабою і запраць творчы рухавік, і павернецца тэатр да глядача. І тады ў перспектыве акрэсліцца яго аблічча, непаўторнае сярод многіх іншых, — аблічча тэатра, які стаіць у цудоўным месцы, на старажытнай Траецкай гары. Аблічча Беларускага тэатра оперы і балета.

С. БЕРАСЦЕНЬ.

Паважанае рэдакцыя!

Прачытаў у вашай газеце пад рубрыкай «Палітыка, ідэалогія» нататку кандыдата гістарычных навук М. Ляшко «Мастацтва духоўнага спусташэння», дзе ў асноўным вядзецца гаворка пра антысавецкія фільмы вытворчасці ЗША. Пункт гледжання аўтара ў мяне адразу выклікаў сумненне: ці можна разглядаць мастацкія творы толькі праз іх палітычныя ідэі? Ці не занадта аднабаковым

мах замежнага кінематографа доктара мастацтвазнаўства В. Нячай «Экран выкрывае. Прагрэсіўнае замежнае кіно». Я знаёмы з усімі яе папярэднімі выданнямі па тых самых праблемах замежнага кіно. Вольга Фёдаруна, дарэчы, шмат гадоў запар кіруе ў рэспубліцы семінарам па кінаадукацыі. Мо таму яе кніга «Экран выкрывае», на жаль, не вольная ад погляду выхавачеля чытацкіх густаў, які ўсе скла-

ме, але не згадваецца, што сам рэжысёр падаў на Рэйгана ў суд... Непаразумеце на старонках кнігі і ў сувязі з фільмам «Амерыка»: на с. 37 аўтар у пераліку мілітарызма фальшыва паася тэлесерыялу «Амерыка» называе тэлесерыял «Топіка, штат Канзас... СССР», а гэта і ёсць першая, так званая «рабочая» назва «Амерыкі». Фільм М. Чыміна «Паляўнічы за аленямі» вызначаецца «гнушной милитаристской стряпнёй».

ЧЫТАЧ ДЗЕЛІЦА УРАЖАННЯМІ

ХТО КАГО ВЫКРЫВАЕ?

атрымаецца такі разгляд? Мясне бянтэжыць, што менавіта ён робіцца асноўным, калі не адзіным у шмат якіх нашых аналагічных публікацыях і спараджае стэрэатыпнае ўяўленне і ў глядачоў, і ў чытачоў пра кінематограф той ці іншай краіны. Падкрэсліваю: не пра канкрэтныя фільмы канкрэтных рэжысёраў, а пра кінематографію краіны. «Вобраз ворага», які старанна ўбіваецца ў галовы сярэдніх амерыканцаў тою антысавецкаю, пра якую піша т. Ляшко, у нашых, савецкіх крытычных артыкулах адбіваецца як у люстэрках — толькі наадварот... Гэтыя артыкулы ўжо ў нашай савецкай свядомасці пачынаюць фарміраваць вобраз нашага «ворага»: маўляў, глядзіце, як яны паказваюць нас! (Праўда, артыкула, які б узяў прааналізаваць тое, як мы паказваем «іх», пакуль не напісаў ніхто). Між тым у ЗША з'явіўся цэлы шэраг фільмаў-пародый на антысавецкія карціны, дзе смяюцца з маніякальнага сіндрому «рускія ідуць», дзе імем Рэйгана можа быць названа псіхіятрычная лякарня, дзе на плакате дыстрофік з ненатуральнымі мускуламі адпавядае подпісу «Рэмба-38».

Так, стэрэатыпаў трэба пазбывацца (стэрэатыпаў, не ідэалогіі). На жаль, ад іх не вольныя не толькі грамадстваўныя артыкулы (зрэшты, кандыдат гістарычных навук М. Ляшко—не спецыяліст па замежным кіно, таму, можа, і бачыць у ім толькі палітычныя рэаліі і кан'юнктуры), але і артыкулы знаўцаў кінамастацтва. І не толькі артыкулы...

Я — студэнт-завочнік кіназнаўчага факультэта ВПКА, да таго ж кірую адным з буйнейшых мінскіх кінклубаў, ды і па пасадзе загадчыка аддзела кіно Дома работнікаў мастацтваў усю беларускую літаратуру па кіно не проста чытаю — вучуся. На Беларусі зрэдчас яна з'яўляецца, але падстаў для радасці столькі, колькі і для засмучэння. На жаль, па прыклад далёка хадзіць не давядзецца. Узяць хоць бы апошнюю кнігу па прабле-

данасці і праблемы сусветнага кінематографа падае... праз палітычныя ўзаемаадносіны краін рознага ладу жыцця.

Прагрэсіўнасць сусветнага кіно ў кнізе вызначаецца як «соцыальна-критическое направление» (с. 9) з арыентацыяй «на документальнасць, на рэальныя факты» (с. 7), а потым робіцца выснова, што прагрэсіўны кінематографіст — гэта перш за ўсё палітычны дзеяч з марксісцкай платформай, «которого мы ценим... за мужество, острый и критический взгляд на реальную социальную действительность, стремление честно и правдиво рассказать с экрана о том, что волнует сегодня народы разных стран мира» (с. 10). У гэтым вызначэнні не знайшлося месца мастацкай кінематографічнага твора, а паводле згаданай логікі найвышэйшы прагрэсіў — газетная перадавіца і лозунг. Але ж для іх усіх не трэба здымаць фільмы! Твор мастацтва, у тым ліку і кіно, проста не можа з'явіцца як хуткі водгук на падзеі, бо гэта часцяком вядзе да мастацкай няпраўды.

У кнізе В. Нячай свет падзелены на «сваіх» і «чужых» па прычыне «хто не з намі, той супраць нас». Мастаку не пакідаецца права на сумненне, на пошук, на змену погляду і нават пераходу на іншую ідэалагічную платформу. Таму кнізе ўласціва канспектнасць выкладання, адсутнасць глыбокага і рознабаковага аналізу канкрэтных фільмаў, ці замена аналізу звычайным пераказам сюжэта з «некаторымі недакладнасцямі» — каб нічога не пераэксталявала развіццю канцэпцыі «свой» — «чужынец». Праз такі падыход амерыканскі забавляльны баявік «Казерог-1» патрапіў ледзь не ў прагрэсіўныя фільмы, «ярый антысавецкіч Джон Милуус» згадваецца толькі з-за фальшывы «Чырвоны святанак», фільм «Апакаліпсіс сёння», дзе аўтарам сцэнарыя быў той самы Міліус, памінаецца толькі з імем рэжысёра Ф. Копалы. На с. 30 адзначаецца, што казка Лукаса «Зорныя войны» дала назву рэйганаўскай касмічнай прагра-

аднак жа даводзіць гэта аўтар не ўзялася... Каб да пераліку антыфашысцкіх фільмаў дадаць стужку «Баль» Э. Сколы, аўтар піша, што «лучшие в ней сцены победы Народного фронта в 1936 г. и победы над фашизмом в 1944 г. поистине пронизаны духом народности и классовой солидарности» (с. 83). Але фільм Э. Сколы куды больш глыбокі! Дый сам кінарэцэнзент, пэўна, добра разумее гэта.

А вось узор стылю кнігі (аўтар характарызуе фільм «Замуства Мары Браўн»: «Героиня — не боец с милитаризмом, а как бы само порождение Германии в историческом отрезке от времени Гитлера до современных канцлеров ФРГ» (с. 106). Побач (с. 100) — характарыстыка плыні «новой хвалы» ў Францыі, якая «не вылилась в остроокритическое киноискусство, выражающее классовые интересы трудящихся, борющихся с системой капитализма»...

У кнізе шмат паўтораў, наштат: «На волну его (Феліні. — А. С.) фильмов надо настроиться, и тогда за внешне простыми событиями откроются их второй пласт, глубинный смысл». — прануе аўтар на с. 22. А на с. 90 працягвае: «На волну Феліні нужно настроиться, и тогда воображению зрителя откроется особый мир».

Есць там і проста недакладнасці: смяжоны змест фільмаў «Пагоня» С. Полана. «Три дни Кандора» Б. Смита, цяжка пагадзіцца з аўтарскай характарыстыкай фільма Л. Кавані «Шкура». А паспрабуйце правярць падданні лічбы: спасылка на крыніцы адсутнічае.

Звяртае на сябе ўвагу і налёт рэцэнзентаў дадзенай кнігі: доктар мастацтвазнаўства А. В. Сабалеўскі, кандыдаты мастацтвазнаўства Г. І. Барышаў і Т. Я. Гарбачона не займаюцца кіно. Яны, хутчэй за ўсё, не вінаватыя, што з просьбаю прарэцэнзаваць падобныя кнігі звяртаюцца менавіта да іх. Дык у такім выпадку ці не варта сенцы кінакрытыкі дапамагчы рэдакцыі выдавецтва «Навука і тэхніка» шукаць патрэбных спецыялістаў — рэцэнзентаў?

Я малады спецыяліст і, натуральна, імкнуся да ўсебаковага авалодання сваёй прафесійнай крытыка-кіназнаўцы. А што, як не літаратура, публіцыстыка, найлепш дапаможа ў гэтым? І, дарэчы, не аднаму мне, і не як спецыялісту...

Алег СІЛЬВАНОВІЧ.

якія ўяўляюць сабой у лепшым выпадку касцюміраваныя канцэрты. Гэтага ніяк не скажаш пра работу мінчан. Яны — прыклад цудоўных па сваёй мастацкай цэласнасці музычных спектакляў, у якіх спеў і драматычнае дзеянне ўспрымаеш у непарыўнай аднасці, як саюзнікаў у стварэнні спевакамі-акцёрамі арганічных сцэнічных вобразаў.

З персанажамі оперы «Медыум» мы сустракаемся ў экстрамальной сітуацыі, якая літаральна ўзрывае наладжаную плынь іх жыцця і прыводзіць да трагічнай развязкі. І дэспатычная мадам Флора (артыстка В. Цішына), якая нечакана страціла ўнутраную апору свайго існавання, і бязвольная, але добрая і пяшчотная яе дачка Мо-

ніка [Т. Кучынская], і прыёмны сын, нямы Тобі — гэты загнанны звярок [С. Гаўрыленка], і госці [В. Садоўская, А. Кеда, І. Атлыгіна], што прышлі на спірытычны сеанс і шыра вараць у «з'яўленне» дарагіх ім блізкіх, якія пайшлі з жыцця, — усё яны — жывыя людзі. Ігра артыстаў выклікае шчырае перажыванне глядачоў, якія забываюць пра ўмоўнасці жанру, што ўжо сталіся «притчей во языцех». У гэтым значная заслуга рэжысёра С. Штэйна, які тонка адчувае спецыфіку опернага дзеяння і, магчыма, самае галоўнае, не баіцца інтэрпрэтаваць малавядомыя творы.

Глядчы, якія двойчы ў тым студзеньскім вечары прыходзілі на спектаклі мінчан у Дом акцёра, цёпла віталі выканаў-

«Медыум». Мадам Флора — В. Цішына, міс Габіна — В. Садоўская, Фота В. ДРАЧОВА.

цаў. Гарачымі апладысмантамі адзначылі і працу канцэртмайстра Н. Салдаценкавай, якая цудоўна справілася з роляй «аркестра».

Сярод тых, хто павіншаваў мінчан з куйбышаўскай прэм'ерай «Медыума», былі галоўны рэжысёр Акадэмічнага тэатра драмы імя Горкага народны артыст СССР П. Манастырскі і старшыня Куйбышаўскай арганізацыі СТД народны артыст РСФСР М. Лазараў. Куйбышаўскае тэлебачанне зрабіла відэазапіс спектакля і, такім чынам, хутка яго глядачам будзе шырокая аўдыторыя аматараў музыкі нашай вобласці.

Валерыі ІВАНОУ, карэспандэнт газеты «Волжская зоря».

УПЕРШЫНІЮ У «ЛіМе»

Жанна ПАХАДНЯ

Жанна Пахадня нарадзілася ў 1965 г. у гарадскім пасёлку Іўе Гродзенскай вобласці. Працавала карэспандэнтам у рэдакцыі мясцовай газеты «Шлях Ільча», у якой і надрамавала свае першыя вершы. Зараз — студэнтка Беларускага аддзялення Філіфа БДУ імя У. І. Леніна. Друкавалася ў калектыўным зборніку паэзіі «Вусны», часопісе «Малодосць», газеце «Чырвоная змена».

Землякам

Выйду ў вечар — у хатах вокны
загарваюцца, загарваюцца,
Як аднятыя кадры плёнкі,
праяўляюцца, праяўляюцца...

Землякі мае —
Сваякі мае!
За вячэраю,
Над папераю,
Над калыскаю...
Даражэнькія,
Не знаёмія,
Не вядомыя...
Проста блізкія...
Бачыце вашу радасць маленькую —
Для мяне гэта шчасце вялікае!

Месяц — трубкаю тэлефоннаю,
Найзвычайнейшыя размовы слухаю;
У ноч бяссонную,
Ноч нейтронную
Стрэлкі рухаюць —
І не рухаюць,
Востры час наш, як стрэлкі вострыя...
І зноў ты хаду запаволюючы!
Гне

Трывога мяне,
Яна ж і выпростае,
І шчыміць маё сэрца ад болю...

Мы не будзем заложнікамі бога паганскага,
Вельмі паганскага, ўбогага бога —
Марса амерыканскага.

Статнага цела — душою крывага.
Нашы дваццаць мільянаў ніяк
не адроджаны
І крывавай падірслены рыскаю:
Мы ад войнаў усіх адгароджаны
Абеліскамі... Абеліскамі...

А ддушына

Агеньчык
Пялёсткамі кволямі
Цешыць
Надзею стаць полымем...

Не дайце ж яго задзьмуць
І засланіце ад ліха
Не тых, што ў паэзію
гразца ідуць.
А тых, што ідуць ёю дыхаць!

Хай будзе слодыч — хоць з лязя!
Каханы, хопіць бровы супіць:
Слязінкай кожнаю — я «за»,
Дык будзь — усміхайся — не «супраць»!

Васіль ДЭБІШ

Васіль Дэбіш нарадзіўся ў 1962 годзе ў вёсцы Шамлятоўна Свіслацкага раёна. Скончыў Мсцібаўскую сярэднюю школу. Працаваў шаферам у налгасе. Служыў у рэдах Савецкай Арміі.

Аб Радзіме

Пра любоў да Радзімы
Можна шмат гаварыць
Можна, лепей давай пажыць.
Хай пра гэта лепш скажам:
Тое поле, што ты узараў,
Тое дрэва, што ты пасадзіў,
Тое слова, што сэрцам адчуў.

Самае страшнае на свеце,
Калі плачуць нашы матулі,
Калі дом бацькоўскі забываюць дзеці.
Дзе ўпершыню слова «мама» пачулі;
Калі каханыя нас пакідаюць,
Каб ўжо не вярнуцца назад ніколі...
Без Радзімы застацца, без роднага іраю —
Адзіночна дзікаю ў полі.

Беларускія жанчыны

Жывуць звычайна, непрыкметна,
Хоць не без гора, не без слёз.
Бывала ўсё: багата, бедна,
На свой не нарамані лёс.

У працы вечна: дома, у полі,
Бяда абрынецца — не жыць,
Устануць над блодой і болям,
Каб свет сабою засланіць.

Песні адыходзіць у нябыт,
Што бабуніныя снывалі,
Жыць сягоння некай сумна сталі:
Зацугляў нас новы час і быт.
З кожным днём яны гучаць радзей
Веру: слова роднае прагнецца
У далёкай вёсцы недзе... Дзе...
Узляціць і салаўём залёцца.

Бывае тан, напэўна, толькі ў верасні
Туманамі засцелюцца палі.
Такая цішыня: зусім не верыцца,
Што штосьці ёсць жывое на зямлі.
Ды раптам блісне неба недалёка,
Самотна брамка ў сенцах зарыпіць.
І застраюча за райоў сарока,
І кнігаўна заплача звонка — «піць».

ВІНШУЕМ!

Споўнілася 60 гадоў пэту і педагогу Уладзіміру Ляпёшкіну. Праўленне СП БССР накіравала юбіляру прывітальны адрас з пажаданнямі добрага здароўя і новых творчых поспехаў.

Супрацоўнікі «ЛіМа» таксама зычаць юбіляру ўсяго добрага ў жыцці, педагогічнай дзейнасці і творчасці.

НА АБСЯГАХ КУЛЬТУРЫ

Вечар у Варатыні

Патрапіўшы па рэдакцыйных справах у вёску Варатынь, што на Бабруйшчыне, я міжволі звярнуў увагу на аб'явы, якія былі прымацаваны на людных месцах. Маляўніча аформленыя, але з вершаваным радком і словамі з песень-аднадзёнак, яны запрашалі на вечар у цэнтральны калгасны клуб...

Знаёмячыся бліжэй з работай клуба, я перагарту даволі ёмістую папку, у якой былі падшыты сцэнарыі святаў і ўрачыстасцей, што мелі месца за апошні час у калгасе імя Пушкіна. Скажу шчыра, не магло не засмуціць тое, што літаратурны ўзровень гэтых сцэнарыяў быў мякка кажучы, на нізкім узроўні. Няўжо ўсё гэта выносіцца да слухачоў? Ад такога адкрыцця мне стала някавата.

— Хто ж рыхтаваў гэтыя сцэнарыі? — пытаюся ў дырэктара Варатынскага сельскага клуба Л. Воінавай.

— Я сама, — не без гонару за сваю творчасць адказвае Людміла Ягораўна.

Што ж, калі няма нічога лепшага, то прыходзіцца самому культасветработніку брацца за пяро. Адкуль увогуле бяруцца безгустоўныя вершыкі, што навадняюць старонкі клубных сцэнарыяў? Ды адусюль! Частка трапляе з часопісных публікацый, ёсць нямаля і «самадзейных». Сёе-тое дасылае і рэспубліканскі навукова-метадычны цэнтр Міністэрства культуры БССР. А ўсё астатняе, як кажуць, — справа «тэхнікі» і густу самога «сочинителя»...

Больш за дзесяць гадоў цікаўлюся клубнай работай, сабраў нямаля такіх вась «арыгінальных» сцэнарыяў, што нарадзіліся ў вясковых клубах. Запрашаю пазнаёміцца, скажам, з тым, што гучала на вечары, прысвечаным перадавікам працы ў той жа вёсцы Варатынь — цэнтральнай сядзібе калгаса імя Пушкіна. На сцэне з'яўляецца вядучы і ўзнёсла выдае паэтычную «запеўку»:

Здравствуйте, люди песен,
Трантора выводящие на поля,
Дыктар рабочие, люди с ладонями
Шершавыми, как земля!
Праз хвіліну падключаецца другі вядучы і гучыць натхняльна-ўзнёслае:
Вот растаяли в овражках сугробы,
Отгорелась солнцем земля,
Выйдут с песней друзья-транктористы
На бескрайние наши поля...

Пасля паэтычнай «куці» ў цішыню залы ўрываецца джаз-мелодыя (грамдыск). І дыктар паспешліва называе імёны рупных сейбітаў, якія сваёй нястомнай працай памнажаюць багацце калгаснай нівы. Пракрычаўшы яшчэ некалькі імёнаў, дыктар «агаворваецца», прызваўшы сабе на дапамогу новы ўзнёсла радок:
Разве всех назовешь, кто у нас

знаменит,
Кто в поле с бригадой встречает
рассвет...

А затым разухабістае: «В честь (назваюць перадавіка) звучит песня «Балалайка-балалаечка» (грамдыск). І ніводнага шчырага, пранікнёнага слова. Абы гучна, абы «прыгожа». Слухаеш гэтую графаманію і міжволі думаеш: ці закрунуць за жывое гэтыя безгустоўныя, прымітыўныя вершы пра нейкую міфічную брыгаду, якая б'ецца бам разам з перадавіком калгаса імя Пушкіна сустракае зюлак у полі...

Але паслухаем, што адбываецца далей. Каб іншыя працавітыя людзі гаспадаркі не пакрыўдзілі за тое, што іх не было

ў папярэднім спісе, для іх гучыць песня «Ночка луговая» (грамдыск). І, нібы спаліўшыся, дыктар аб'яўляе, што для таго (назвае прозвішча) ёсць яшчэ песня «Отрада». І ніводнага слова на мове тых людзей, якіх у зале — яблык не ўпадзе. Дзе ж адбываюцца калгасныя вядоркі?

У Варатыні, дарэчы, даўно створаны цудоўны хор народнай песні, актыўна дзейнічае неаблага фальклорная група. На шматлікіх дэкадах мастацкай самадзейнасці варатынскія спевакі адзначаліся ганаровымі граматамі і дыпламамі. Кіраўнік хору, заслужаны дзеяч культуры рэспублікі Вольга Іванаўна Дашкоўская сама складае песні. Калі-нікалі варатынскія спявачкі выступаюць і перад сваімі слухачамі. Але, вобразна кажучы, іх удзельная вага ў клубных мерапрыемствах жадае быць куды большай.

І вось яшчэ што: за апошнія гады ў той жа Варатыні не было праведзена ніводнага вечара на роднай мове. Ніводнага!

Цікавая рэч — клубны дзёнік. Гэта, калі хочаце, лустэрка будзённых і святых спраў на вёсцы. Учарашняе не заўсёды захаваеш у памяці, а ў сшытку хоць адзін радочак пра гэта нагадае, ажывіць памяць, а калі трэба, дык і падкажа, што мерапрыемства, праведзенае ў вясковым клубе, атрымала грамадскі рэзюманс. Калі, скажам, учарашняя лекцыя сабрала жменьку слухачоў, дык варта высветліць прычыну і зрабіць належныя вывады. З таго ж дзёніка даведаўся, колькі розных мерапрыемстваў праведзена ў клубе за апошні час. Адных толькі лекцый прачытана каля сотні. На іх прысутнічалі больш як чатыры тысячы калгаснікаў, жыхароў вёсак Пасека, Вейсы, Данілаў Мост, Паросля, Дальні Клін, Будчы, Осава, Туркаўская Слабада — усіх, якія складаюць калгас імя Пушкіна.

Дык што ж перашкаджае клубным работнікам праводзіць вечары на добрым літаратурным узроўні? Без казёншчыны, пустазвонства, бубновага ляскату? Стварэцца ўражанне, што словы, якія гучаць са сцэны, цалкам спісаны з малапісьменных агітплаткатаў, якімі стракацяць калгасныя і саўгасныя канторы ці не паўсюдна.

Нельга, вядома, сказаць, што нічога не робіцца ў Варатыні. І сродкаў на культурна-масавыя мерапрыемствы праўленне калгаса імя Пушкіна не шкадуе. У інвентарным спісе клуба згодна вопісу таго ж сшытка-дзёніка, у наяўнасці ўзмацняльнік «Электрон», баян «Дуэт», прайгравальнік «Каравела», пяніна, розныя іншыя музычныя інструменты. Акрамя гэтага — неаблага вясковая бібліятэка. Чэрпай з гэтага куфэра, не лянуйся! А жадаеш, дык дапамогуць і часопісы, і спецыяльныя перадачы, і газетныя парады. Няўжо нельга падабраць і адпаведных грамадстваў з харошымі песнямі, а не круціць адны і тыя ж, што наблі аскаму?

АБ'ЯЎЛЕНЫ КОНКУРС

З мэтай далейшага развіцця эстраднага песеннага і размоўнага жанраў, прапаганды лепшых сучасных твораў беларускіх нампазітараў, паэтаў, эстрадных драматургаў, адкрыцця новых імёнаў таленавітых аўтараў і выканаўцаў праводзіцца Рэспубліканскі маладзёжны конкурс на стварэнне і выкананне эстрадных твораў песеннага і размоўнага жанраў.

Конкурс прысвячаецца 70-годдзю ўтварэння БССР і КПБ. Правадзяць яго Музычнае таварыства БССР, Міністэрства культуры БССР, Дзяржтэатрадыё БССР, ЦК ЛКСМБ, Саюз пісьменнікаў і Саюз нампазітараў рэспублікі. Удзельнічаюць у конкурсе літаратары, кампазі-

тары, члены аматарскіх аб'яднанняў і клубуў самадзейнай песні, прафесійныя выканаўцы песень і твораў размоўнага жанру, навучэнцы вышэйшых і сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў культуры і мастацтва, а таксама аматары — аўтары і выканаўцы.

Заклучны тур Рэспубліканскага маладзёжнага конкурсу пройдзе сёлета ў лістападзе ў Мінску. Вынікі падведзе кампетэнтнае журы на чале з народным артыстам СССР І. Лучанком. Пераможцы выступяць у гала-канцэрце, які пройдзе ў зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі і будзе транслявацца па радыё і тэлебачанні.

Не магу не згадаць тут і вечар, прысвечаны маладой сям'і. Чытач спадзяецца, што на вечары проста і выразна казалі пра вясковую маладую сям'ю, закрунулі праблемы, якія даўно хвалююць? Каб жа! Вядучы пачынае так: «В чалавеческом организме 90 процентов воды, как, наверное, в Паганини 90 процентов любви! Даже если, как исключение, вас растаптывает толпа, в челоическом назначении 90 процентов добра. 90 процентов музыки, даже если это беда. Так вот мне, несмотря на мусор (!), 90 процентов тебя!»

Нічога не скажаш, — дужа натхняльны ўступ для вясковых маладзёнаў, дый яшчэ пад музыку Поля Марыя!

І слухаюць усё гэта недаўменныя слухачы, абьякавыя да тых «працэнтаў» смецця і «добра»...

«Адспявалі» замежныя артысты, аглушылі тэхнічна гучна ўзмоцнены ансамблі, цяпер, здаецца, і перадыхнуць можна. Чаго захацелі! Бяруцца за «калатушку» вядучы і вядучая, і давай па новай, — трымайся, бубен!

— Да, все слова хорошие женского рода: Семья, Дружба, Любовь! А вот слова мужского рода: Скандал, Суд, Развод!

Потым вядучы запрашае паглядзець сцэну: «Рэўнасць»...

І вясковая самадзейная «трагікі» і «комікі» паказваюць рэўнасць «па-варатынску»... У зале пануе нязвыклая цішыня...

Што вынясе прасты, вясковы глядач з памянёных сцэн «рэўнасці», і, больш таго, «конкурсу» на «песні любові паміж столікамі» (!). А чаго варты розныя недарэчныя жарты пра Адама і Еву, пошляя экспромты? На каго яны былі разлічаны? На паважаных працаўніц з варатынскай фермы? На маладых механізатараў з Осава? На школьнікаў з Будчына?

Прыкра стала ў мяне на душы. Дзе шчырае народнае слова, такое прыгожае і трапнае? Куды падзеліся арыгінальныя песні, што дэяментам вячалі не адно вясковае свята, вяселле, уваходзіны? Некалі ж на беларускім вяселлі спявалі да дзюво соценя арыгінальных песень! А вось на вечары маладой сям'і ў Варатыні аніводнай не адшукалі, а толькі — «Балалаечка» ды сумна-знакамітая «Мясоедовская»...

Кольвек часу таму збіраліся варатынскія даяркі з хору народнай песні даць аб'яву, што ім патрэбен вопытны баяніст. Я мяркую, што варатынскаму клубу не пашкодзіць і дасведчаны культасветработнік, які б не паленаваўся адшукаць цікавае з нашай багатай спадчыны, пагартай зборнікі вуснай паэтычнай народнай творчасці, знайсці творы фальклору...

Нарэшце, пра наша мастацкае слова на самадзейнай сцэне. Кама, як не клубным работнікам, брацца тут за справу? Жывое слова знойдзе свайго ўдзячнага слухача. А выбар — багаты. Якім прыгожым букетам завітнела сучасная беларуская паэзія! Нямаля цікавых работ і з гумарыстычнага куфэра. А, між тым, вясковыя клубныя работнікі Бабруйшчыны на маю просьбу паказаць сцэнарыі на роднай мове завучана адказвалі: «няма».

І яшчэ вось пра што. Пагасцяваўшы ў Варатыні, я міжволі здзіўіўся, чаму калгас носіць назву імя Пушкіна. Некалі калгас тут меў назву «Чырвоная ніва». Я не прыніжаю вялікага пэту, але ж... Дзіўна гучыць у гаспадарчых справах: «Пушкіны па гною першыя ў рэне!»; «Пушкіны ўзялі вымпел па малаку!»; «Пушкіны налялі з калгаснікаў, перабраўшы на «бяседзе», трапіў у выцвярзнік, дык яго размалывалі ў насцендруку і дружна ганьбілі на сходзе: маўляў, пушкінец — п'янтос і прагульшчык! Але прычым ж тут, прабацце, паважаны Аляксандр Сяргеевіч?

Шмат клопату, працы і сіл патрабуе ніва хлебдайнага, але не трэба абьякава адносіцца і да такой нівы, як культурная... Вячаслаў ДУБІНКА.

Уладзімір КАВАЛЁНАК: «КОСМАС—ГЭТА ПРАЦА!»

Нядаўна закончыла сваю работу Восьмая сесія Вярхоўнага Савета Беларускай ССР адзінаццатага склікання. Сярод тых, хто прымаў удзел у абмеркаванні надзвычайна важных пытанняў жыцця рэспублікі, быў і лётчык-касманаўт ССРСР, двойчы Герой Савецкага Саюза, генерал-маёр авіяцыі Уладзімір Васільевіч Кавалёнак, які, як вядома, з'яўляецца дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР. Аднак не толькі дэпутацкія клопаты прывялі ў сталіцу рэспублікі нашага знакамітага земляка. Поруч з іншымі важнымі справамі (дарэчы, У. Кавалёнак — кандыдат вясных навук) ён у апошні час займаўся і літаратурнай дзейнасцю, працуючы над кнігай «Радзіма крылы дала».

Гэта аўтабіяграфічная апавесць, у якой касманаўт расказвае аб сваёй дарозе да завоблачных вышынь, разважае аб значэнні мірнага асваення космаса ў жыцці грамадства.

Кніга ў першую чаргу адрасуецца юным чытачам, тым, хто стаіць перад выбарам сама-

стойнай дарогі ў жыцці. Рукапіс У. Кавалёнак прапанаваў выдавецтву «Юнацтва», і прыезд касманаўта ў Мінск супаў з прыемнай падзей — падпісаннем выдавецкага дагавора. Дакументальная апавесць «Радзіма крылы дала» плануецца да выпуску сёлета, яна ўбачыць свет восенню.

Аповесць У. Кавалёнак, дарэчы, папоўніць своеасаблівую «касмичную» бібліятэчку, якая не першы год выходзіць у «Юнацтве». Аб гэтым нагадаў у час сустрэчы У. Кавалёнак з выдавецкімі работнікамі рэспублікі дырэктар «Юнацтва» В. Лукша. Прадстаўляючы гасця, ён, у прыватнасці, зазначыў, што чытачамі прыхільна былі сустрэты кнігі маці першага касманаўта планеты Ганны Цімафееўны Гагарынай, яго брата В. Гагарына. Некалькі гадоў назад у бібліятэцы «Слава твая, Радзіма!» выйшла дакументальна-мастацкая апавесць М. Гіля «Есць на зямлі крыніца», у якой аўтар расказ-

вае пра нашага земляка, лётчыка-касманаўта ССРСР Пятра Ільча Клімука. І вось у выдавецкім «партфелі» новая кніга — «Радзіма крылы дала»...

З цікавасцю слухалі прысутныя выступленне самога У. Кавалёна. Уладзімір Васільевіч адразу знайшоў узаемаразуменне з аўдыторыяй, і гаворка, нягледзячы на тое, што вольнага часу ў лётчыка-касманаўта было не шмат, працягвалася гадзіну. Калі паспрабаваць у некалькіх словах перадаць энас разважанняў У. Кавалёна, дык іх можна звесці да таго, што космас — гэта праца. Цяжкая, напружаная праца тых, хто з'яўляецца першапраходцамі ў сваёй справе. Менавіта першапраходцам, нягледзячы на тое, што ў космале пабывала ўжо больш сотні чалавек. Не бывае падобных палётаў, больш таго, кожны чарговы з іх у параўнанні з папярэднім усё больш ускладняецца, павялічваецца і працягласць знаходжання на арбіце.

Уладзімір Васільевіч звярнуў увагу і на тое, што космас служыць мірным мэтам: дапамагае развіццю народнай гаспадаркі краіны. Па сутнасці, усё, што адбываецца на зямлі, цікавіць касманаўта. Як кажуць, з вышнімі многае бачыцца. Дзякуючы космасу, а правільней, працы касманаўтаў, вучоныя атрымліваюць неабходныя звесткі аб працэсах, што працякаюць у біясферы. Неаднаразова дапамагалі касманаўты і сельскай гаспадарцы. Нават

Уладзімір Кавалёнак з навучэнцамі аднаго з вучылішч сталіцы рэспублікі, якія таксама прынялі ўдзел у сустрэчы з касманаўтам. Фота Ул. КРУКА.

да таго, што апошнім часам у краіне павялічыўся ўлоў селядцоў сорту івасі і адпаведна зменшылася на іх цана, мае дачыненне ніхто іншы, як сам У. Кавалёнак. У час аднаго з палётаў ён разведваў касякі рыбы ў самім акіяне, а дагэтуль жа меркавалася, што івасі можна здабываць толькі параўнальна недалёка ад берагоў.

Шмат дае навуцы і вытворчасць, наладжаная непасрэдна на борце касмічнай станцыі. Скажам, дзе яшчэ, як не ў бязважкасці, можна атрымаць нечаканыя, пры тым звыштрывальныя сплавы? Толькі бязважкасць можа дазволіць спалучыць тое, што ў зямных умовах проста не падаецца спалучэнню. Напрыклад, звычайны паралон «спайваецца» з металам...

Былі закрануты і іншыя аспекты работы савецкіх касмічных экспедыцый, гаварылася аб кантактах савецкіх пакаральнікаў космаса з замежнымі калегамі. У. Кавалёнак расказаў і аб тым, як у час палётаў касманаўты праводзяць вольны час. Прыгадаў любімыя кнігі, а таксама тое, якую асалоду атрымліваў ад ігры А. Іванчэнка на гітары, што была даслана грузавым караблём на станцыю.

Знаходзячыся ў Мінску, У. Кавалёнак пазнаёміўся з асобным нумарамі штогодніка «Літаратура і мастацтва» і выказаў такое пажаданне: «Шчыра жадаю супрацоўнікам і чытачам газеты «Літаратура і мастацтва», каб тыраж штогодніка рос з касмічнай хуткасцю».

А. МАРЦІНОВІЧ.

За зямлю, за волю

Адкрылася мастацкая выстаўка, прысвечаная 150-годдзю з дня нараджэння Кастуся КАЛІНОЎСКАГА

У Рэспубліканскім Палацы мастацтваў зноў свята. Так было некалькі гадоў назад, калі адзначаліся «круглыя» юбілей Міколы Гусоўскага, Максіма Багдановіча, Янкі Купалы, Якуба Коласа... Тады жывапісцы і графікі, скульптары і майстры дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва выставілі свае лепшыя работы, што адлюстроўвалі жыццёвы і творчы шлях славянскага народа, паказвалі іх ролю ў гісторыі нацыянальнай і сусветнай культуры.

І вось — новая нагода сказаць сваё слова пра чалавека, якога з поўнай падставай мы называем нацыянальным героем. Рэспубліканская мастацкая выстаўка «За нашу і вашу волю» прысвечана 150-годдзю з дня нараджэння Кастуся Калі-

ноўскага і 125-годдзю паўстання 1863—1864 гадоў.

Экспазіцыя ў параўнанні з папярэднімі, праўда, крыху прайграе па колькасці выстаўленых работ. Частка прадстаўленых твораў выканана раней, скажам, карціна Л. Шчамялёва «Кастусь Каліноўскі», пазначаная 1975 годам. Аднак пераважная большасць — работ новых, што сведчыць пра імкненне творцаў розных пакаленняў увасобіць вобраз чалавека, які займае адметнае месца ў нацыянальнай гісторыі. Прывабляюць увагу трыпціх Г. Вашчанкі «За зямлю, за волю», твор В. Ціханава «Жыві ў свабодзе, мужыцкі народзе...».

Некаторыя аўтары задумалі цыкл твораў, прысвечаных Каліноўскаму і яго паплечнікам. Сярод іх А. Марачкін. Уражава-

юць яго палотны «Кастусь Каліноўскі», «Трыумф Мураўёва-вешальніка».

Водгулле паўстання 1863—1864 гадоў чуваць у карцінах «Каліноўскі з воінамі» В. Шматава, «Наступ інсургентаў» Ф. Янушкевіча, «Абуджэнне» В. Барабанцава і іншых.

Верным гістарычным тэматыцы застаецца М. Кулава. Яго ілюстрацыі да кнігі Г. Кісялёва «Сейбіты вечнага», а таксама лінагравюры з аднайменнай серыі вылучаюцца адметнасцю аўтарскага почырку, і адначасова шырынёй інтарэсаў аўтара.

Вобраз народнага героя прывабіў і скульптараў. У экспазіцыі прадстаўлены такія работы, як «Кастусь Каліноўскі» Л. Гу-

мілеўскага, «1863 год» В. Янушкевіча і іншыя творы. Непаўторнасць мясцін, дзе праходзілі лепшыя гады Каліноўскага, перадаюць пейзажы В. Маркаўца, У. Асіповіча.

Назва выстаўкі — «За нашу і вашу волю» — сімвалічная. За свабоду наступнікаў ішлі Каліноўскі і яго паплечнікі, а таксама тысячы тых, каго далучыў ён да рэвалюцыйнай барацьбы.

Выступаючы на ўрачыстым адкрыцці выстаўкі, першы сакратар праўлення Саюза мастакоў БССР С. Гарбунова, першы сакратар праўлення СП БССР Н. Гілевіч, пісьменнік і даследчык А. Мальдзіс, старшыня гісторыка-мемарыяльнай камісіі Саюза мастакоў Беларусі М. Кулава, начальнік аддзела Беларускага фонду культуры А. Тоўскі і іншыя адзначалі, што Кастусь Каліноўскі, вялікі патрыёт і сапраўдны інтэрнацыяналіст, заўсёды будзе жыць у памяці ўдзячнага народа.

У адкрыцці выстаўкі прыняў удзел загадчык аддзела культуры ЦК КПБ Я. К. Вайтовіч.

НАШ КАР.

В. ЦІХАНАУ. «Жыві ў свабодзе, мужыцкі народзе...». Літ.кас. разьба, тэмпера.

А. МАРАЧКІН. «Кастусь Каліноўскі». Фрагмент.

В. ШМАТАУ. «Каліноўскі з воінамі».

В. ЗАНКОВІЧ. Валерый Урублеўскі. Гіпс.

З ПЛЯМЕННИКАМ Васілём, усе-брыгадным калгасным электрыкам, рамантуем яго даўні, з паблякай абліцоўкай тэлевізар «Рэкорд». Галоўны тут, канечне, Васіль. У яго чэпкіх і масластых лапішчах гэты ж захудалы, увесь у ізаствужках — старых і новых — паяльнік. Паяльнік хутка астывае, і з гэтай прычыны Васіль загадзя выбірае вачамі дзве-тры падазроныя спайкі тонкіх шматлікіх правадоў, затым, злаўчыўшыся, скоранька і дакладна торкае ў іх, у адну за другой, ківаюцца рудым кані-фольным дымком, а майстар, адхінуўшыся ад тэлеапарата, пераводзіць ад напружання дых.

— Ведаеце, дзядзька, якая гэта машына?.. Звер! Дваццаць гадоў — як гадзіннік... Я ў танкавых службах. Яго ўпайне можна ставіць у танкі!

Гэта ён — пра свой «Рэкорд».

На стале на газеціне — мноства розных дробных дэталек: трубка шкляных засцерагалнікаў з бліскучымі каўпачкамі на абодвух канцах, металічныя скобкі кандэнсатару, шурупы, утулачкі, шайбачкі. І калі я ўзбыткі, амаль падсвядома, дакранаюся да іх пальцамі, Васіль, як ні заняты сваім чарадзействам з паяльнікам, на секунду замірае, зіркае папераджальна на мае рукі, дэталі — баіцца, каб я іх не памяняў месцамі, не паблытаў парадак.

Я падсвядома дакранаюся да дэталек таму, што ўжо ўся мая ўвага не тут у хаце, а за прыадчыненым акном — на летняй сонечнай вуліцы.

Там даўгавата стаялі пасярод вуліцы, у разбітым грузавікамі пяску, дзве старыя жанчыны. Стаялі і гучна размаўлялі — размаўлялі так, як даўно не бачыліся, а потым, захопленыя гэтай гамонкай, мусіць, і самі не заўважылі, як сталі падавацца сюды, да Васілёвай хаты, да гарадчыка, і апусціліся на лавачку, намацаўшы яе паперад рукамі.

Паселі і ўсё — пра адно. Пра нейкага міхноўскага прымака. Што сватаецца ён да дзяўчыны з добрай, паважанай сям'і, а сам такі — нічога людскага не скажаш.

З гэтай інфармацыі мне ўжо шмат чаго вядома. Гэты няўдалы прымак збіраўся ўжо спраўляць вяселле з дачкой важнага раённага начальніка. Ды павёз ён у сельсавет мужчын на ваенны пераўлік. Пакуль там тых выклікалі, перапісалі, гэты хлопец са сваім стажорам паспелі добраўраць дзюбнуць. Паехалі назад, дамоў, ён — руль стажора, а той з п'яных воч, едуць лесам, машынай — на пень. Кульнуўся грузавік, трох мужчын пакалечыла. Уратаваў той начальнік яго ад суда, а даччына вяселле пабурыву. І васьм ён, гэты бедакур, ужо сюды, у прымакі...

І коціцца, вяжэцца гаворка пад акном. — Дак што ж яна робіць, Хрысціна, мамка? Што ёй вушы заклала? Не чуе, што сло ўсё гамоніць?..

— Ну, як тут судзіць... Конь і на чатырох спатыкаецца, можа, у іх... і што добрае...

— Не, не, не гавары ты мне, Куліна. Тут не трэба ў гаданкі гуляць: можа, не можа... Я сяджу да яе, папытаю, што сабе думае. Светка дзевачка харошая. На што ёй такое няшчасце?..

Я пільна не зводзіў з іх воч, калі яны яшчэ стаялі на вуліцы. Глядзю і не здзіўляўся, што яны такімі пасталі — такая старыя: усё ў жыцці заканамерна, усё мяняецца з часам. І з прыемнасцю думаў, што шмат чаго ў чалавеку застаецца з ім да канца, набытага ў сваю лепшую, маладую пару: свая знешнасць, характар, свой голас. І вельмі быў рады, што іх пазнаю, ведаю. Бачыў, што адна з гэтых бабў — сівая і дзебляюшая, у нейкім цёмным балахоністым капоце, босая — гэта Уляна. Голас бойкі, драбязкі, як бы з надколам, і трохі скептычны. Гэта цяпер ён у яе такі... А другая — ну, як жа не пазнаць у ёй Куліну Дубкову або проста Кулінку, як некалі ўсе звалі яе! Ладная, праменькая, з ясным і зводзілі

тварам. Хустачка макаўкай, кофта зялёная, тапіч чысценькія, як новыя, — пайшла на сяло, на людзі! Акуратніца...

Яшчэ падлеткам я ведаў іх, у пару іхняй дзявочай харошасці. І вылучаў іх абедзвюх. А з іх дваіх — больш, канечне, Кулінку. Люба было бачыць яе на вуліцы, усмешліваю, ніколі няўніўную. У апараты яе заўсёды што-небудзь чырвоненькае: то касынка, то кофточка, а не гэта, дык кішэнка на фартушку. І кожны раз, калі сустракалася, са мной нешта рабілася — успыхвала ва мне нейкая сумна-трапяткая хлапчюковая няяснасць. І я, як мог, аказваў ёй знакі ўвагі.

Калі быў яшчэ ў сёмым класе, мне была даручана вельмі важная справа. Весці ўлік працадзён у насенных табелях. Усіх трох брыгад. За гэтую работу і сабе ўпісваў пятнаццаць працадзён за месяц. Працадні — гэта сур'ёзная штука была. У каго іх больш — той ва ўсіх

хвойнік падняўся. Ой, які выраст!..

— Ехала, і мне не казалася...

— Дык я ж і сама не думала. А бачу, аўтобус з бабамі. Куды, пытаюся, а яны гавораць — куды. А Моця Салдацэнкава мяне за руку і кажа: давай пракатайся, полем падыхаеш. Тут я і ўспомніла, як там харашэ.

— І ты рабіла з імі? Палолася?

Куліна смяецца і няёмка махае рукой. — Пайшла ўжо з імі, заняць рады. А дзеўкі, бабы мяне на смех: куды ты! Ідзі пагуляй, вунь, у хвойнік схадзі. Там ягады. У цябе і цяпкі яма... Ну, дак я і падалася ў той соснік. А там і праўда, столькі ўжо суніці! Увачку красна...

— На тым жаўтапеску? — не дае веры Уляна.

— Які ж жаўтапесак? Лес там. Настаяшчы лес!.. А ў ім вецер гуляе. І столькі ўжо на сонцы ягад, што аж хлупіць ад іхнага духу... Да самага надавочка там гуляла, бавілася.

ся яшчэ адзін голас — нехта далучыўся трэці.

Каля бабуль гэтым трэцім стаяла поўная, ужо немаладая жанчына. Чарнявая, з белым, нейкім удаўнёна прытомным інтэлігентным тварам. Трымала на руцэ складзены ўверх падшэўкай плашч, у другой — падобную на авоську сумачку. Кінулася ў вочы сівая павіцелістая пасмачка ў яе цёмных, гладка прычэсаных валасах.

Я не ведаў яе, але жанчына паводзіла сябе з Улянай і Кулінай вельмі па-свойску, аглядала іх з замілаваннем, з любасцю і трохі з прыхаваным спачуваннем, што яны так змяніліся. А тыя дзівіліся на яе, акідаючы з ног да галавы.

Першая прапанавала ёй Уляна: — Не стой, Волька, сядай.

За ёю тут жа шаматнула і Куліна, вызвалючы пасярэдзіне месца: — Ага, сядайце, Вольга Тарасаўна.

Мікола РАКІТНЫ

Тэагакном

АПАВЯДАННЕ

на вачах. Таму пашана і ўдзячнасць. І мне з усіх табялёў быў больш мілейшы табель трэцяй брыгады, бо там стаяла і прозвішча Кулінікі. Заводзіў табель на новы месяц — першым з сям'і Дубкоў ставіў яе бацьку, за ім — маці, а потым і яе поўнае імя: «Дубок Куліна Аксэнецўна». Не ўпісваў, а адчаканываў з усім стараннем. А затым ужо ў яе графе друкаваў запрацаваныя лічбы — часцей адзінкі, бывала і па паўтара працадня, а дзе і нуль семдзесят пяць. І калі ў ведамасці брыгадзіра ўказвалася, што Кулінка на сенаборцы насіла копы, то я бачыў яе як жывую — шустрою, увішнюю смяюху пад шаматкою капоі на насілках.

У канторы яна доўга не затрымлівалася перад табелем сваёй брыгады. Скоранька прабягала вачамі па сваім радку-графі — адзначала сабе, канечне, як у яе тут усё ладненька. І калі адыходзіла, не прамінала кінуць на мяне з парога свой удзячны, усмешлівы позірк.

Вось такая некалі была для ўсіх і для мяне Кулінка. А цяпер васьм бабуля... Яны з Улянай ужо не ўспаміналі таго прымака. З ім даўно пакончана. Сядзелі з хвіліну моўчкі — Уляна шырака, манументальна, прама, а Куліна банком, тварам да таваркі. І васьм яна паведамляе:

— Надзься на Белым полі была. Ехалі аўтобусам бабы на прапалку. Буракі палоджы. Ну і мяне ўзялі. Дай, думаю, пагляджу, як яно цяпер тамака...

— Во, бач, яно як, — хітнула з боку ў бок Уляна. — На Белае аўтобусам!.. Праклятушчае поле. Паць вярстоў!.. Бацька гной туды вясною вазіў. Да абеду — вазок, паабедзе — і яшчэ воз. І вечар... А пойдзеш жаць, пакуль дады баеш... Паляжыш у беразе ў траве пад дубамі і за серп... Цяпер аўтобусам... Як яно там? І не помню, калі была.

— А харашэ, Улянка. Мне там усягды было радасна. Поле ж высокае, а на самым версе яго, па няўдобшчыне,

Незразумела было: слухаючы Куліну пра яе прагук, Уляна зайздросціла ёй ці не, але загаманіла ўжо з нейкаю сядзістасцю на сябе:

— А мне ўжо ўрэдны ўсялякі дух... Галава. Ці ён хвойні, ці ягадны. Баліць галава. Як возьму ды ўчадзею. І сабе не веру, што са мною стала... Матка казалі, бывала: ты ў мяне чорт, а не дзеўка. Табе б хлопцам радзіцца. Нішто табе не страшна... А вот бач... Ты-та маладзейшая гадоў на шэсць. Яшчэ не ведаеш...

Куліна, як бы ў чым абвінавачаная, спахопліваецца:

— Ой, і ў мяне ж, Уляна, з галавою часта... Дак, знаеш, што мне памагае... Прывёз мне мой Пецька з Гомеля, з завода, такую пласцінку. Медную. З грабяшочак маленькі. З тых медных грошай, што да раформы хадзілі. З новых, сказаў, не гадзіцца, у іх штосьці падмешана. А са старых — вельмі добра лечыць. І праўда. Прыкладу да ілба, калі баліць, — не падае. І па падворку з ёю хаджу, і хату падмятаю. Не падае. А калі галава здаровая — не трымаецца пласцінка. Нешта ж, відаць, у ёй ёсць...

Пра гэтую пласцінку слухае і пляменнік Васіль. Ён чуе ўсё, пра што гаворка за акном, але пласцінка, напэўна, яго ўразіла найбольш.

— Няўжо гэта праўда? — пытае ён у мяне з уласным сумненнем і крутнуў галавой: — Ну і Пецька! Трапеўт... Унушыў сваёй мамцы... Трэба падкараваць і пагаманіць, як прыедзе...

Паяльнік яго ўжо ляжыць на самым ражочку стала. Трумкаючы нешта падобнае на знаёмы матыў песні тарэадора, Васіль вымае адну за адной з гнёздаў апарата лямпы, здзімае з іх пыл, правярэе валаскі накалу на святло акна і просіць, каб я выбраў у пушачцы ад манпас'е пару новых засцерагалнікаў з патрэбным яму нумарам. Пакуль я, шукаючы іх, шарабаніў у пушачцы гэтай шкляной драбязою і паклаў яму на стол, за акном нешта памянлася. Там пачуў-

— Дзякую, дзякую, — жанчына падала знак рукою, каб не турбаваліся. — Я ж не ішла, а ехала. І на аўтастанцыі доўга сядзела. А тут ад шашы, ад аўтобуса, зусім недалечка.

— Дзе-ба, скажы, ты там вучыш? — пасля кароткай паўзы спытала Уляна. — Гадоў... гадоў... ой, і не прыпомню, як паехала з нашай школы.

Жанчына крышку пабляжліва — непрывычна да такой прастаты — усміхаецца:

— А васьм ужо дваццаць два гады, Уляна Рыгораўна, як я ў Росліках. Гэта па той бок раённага цэнтра. Працую ў старэйшых класах, а тут тады такіх не было. Вось і давялося пераехаць.

— Вох ты госпаді, — жахаецца Уляна. — Усё жыццё ў такой суталачы, у такой гамарні... І апухнуць, і аглухнуць можна.

Настаўніца з ветлівай усмешкай ступіла бліжэй да Куліны.

— Як, скажыце, там па суседстве мамулька мая, Таццяна Арцёмаўна?.. Даўно яе бачылі?

У голасе тае — адна дабрата: — А нішто... Не шыбка, а яшчэ тупае. Мы, старыя, цягавітыя, носкія. Мы і самі не ведаем, які ў нас спосаб... Што яна цяпер? Бульба, клубнічка ў яе. От там яна будзе. І знаць мо не знае, што яе донька ўжо тутакж...

— Не знае, — усміхаецца, паспакайнейшы, настаўніца. — Даўно яе не бачыла.

— Жыве... А як, скажыце, дзеткі вашы? У вас, кажыце, іх двое было?

— Дачка і сын. Дарослыя. Ужо самастойныя людзі. Таня ўрачом у Брэсце. А сын — той па механізацыі. Аспірантам другі год... І мне ўжо на пенсію пара. А з дакументамі — няўвязька атрымалася. — Настаўніца крышку пзв'ягалася і сказала весела: — Два гады свае шукаю... Нарадзілася я ў трыццаць першым годзе, а па метрыках — з трыццаць трэцяга...

ЧАСОПІСЫ ў ЛЮТЫМ

«ПОЛЬМЯ»

Чытач пазнаміцца з вершамі Ю. Свіркі, А. Русецкага, С. Шушкевіча, П. Прыходзькі, У. Скарынкіна, Н. Тулупавай, В. Ярача, апавяданнямі А. Напунціна, працягам рамана Л. Дайненкі «След ваўкалака», заканчэннем апавесці Б. Сачанні «Родныя нуты» і рамана А. Мрыя «Запіскі Самсона Самасуля».

Асобныя эпизоды з жыцця П. М. Машэрава ўзнаўляе С. Паўлаў — «Пошну».

Да 70-годдзя Савецкай Арміі і Ваенна-Марскога Флоту прымераваныя публікацыі І. Скарынкіна «Вяртанне ў неба» і Л. Проншы «Па шляхах баювой маладосці».

Артыкул В. Сналабана «Працяг гісторыі з дзядзькам Антонам» прапанаваў у раздзеле «Старонкі гісторыі».

К. Тарасаў разважае над гістарычнай прозай — «Падзеі гісторыі і версіі літаратуры».

Кнігі рэцензуюць Л. Ламека («І сважа той, хто нарадзіцца» В. Адамчыка), А. Марціновіч («Кла-

сіні і сучаснікі» У. Гніламедава), А. Залескі («Жывыя прывіды» А. Бажко).

У раздзеле «З редакцыйнай пошты» — артыкул В. Дубіні «Якая ж ты, ніва нашай спадчыні».

Есць чарговы выпуск «Дзядоўніка на Парнасе».

«МАЛАДОСЦЬ»

Паззія прадстаўлена творами М. Мятлічнага, Н. Тулупавай, С. Шушкевіча, І. Скурно, А. Бачылы.

Змешчаны казікі С. Кавалёва, апавяданні А. Мрыя (прадмова Я. Лецікі), У. Дамашэвіча, пачаткі апавесці А. Кулакоўскага «Першы нумар».

У раздзеле публіцыстыкі — артыкул У. Глуша-

нова «Ці згублена бланітная падкова?», нарыс С. Велага «Родны дом».

Публікуюцца нататкі У. Сольскага «Там трава зелянейшая».

Маладую беларускую прозу 1987 года аглядае І. Жук — «Запас сумленнасці».

«У пошуках новага героя» — развагі В. Козел пра сённяшні стан тэатра.

«БЕЛАРУСЬ»

Старшыней камісіі па правах чалавеча на 43-й сесіі Генеральнай Асамблеі ААН быў загадчык аддзела навуковай інфармацыі па грамадскім навукам АН БССР Л. Яўменнаў. З ім гутарыць галоўны рэдактар часопіса А. Шабалін — «На парадку

дня — правы чалавеча».

У нумары — вершы В. Зуёнка, Н. Тулупавай, Т. Мельчанна, С. Шушкевіча, апавяданні У. Арлова і В. Санько, нарыс В. Драздова «Камунары», рэцэнзія А. Наркевіча на «Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча», чарговая старонка — «Анталогія беларускай паззіі 20-х гадоў».

Пад рубрыкай «Зямля, адкуль родам» — матэрыял Я. Пархуты «Бярэзіна».

Некаторыя перадачы тэлебачання аналізуе Л. Шылава — «Права на давер».

Шараг матэрыялаў прысвечаны 150-годдзю з дня нараджэння К. Каліноўскага. Да 95-годдзя з

дня нараджэння М. Гарэцкага прапануюцца ўспаміны Я. Скрыгана «Запавет».

«НЁМАН»

У раздзеле паззіі — падборкі вершаў М. Шэлева «Станцыя любові» і С. Шушкевіча «Дажынікі», якую пераклаў В. Тарас.

«Пасля небыцця» — дакументальная апавесць Э. Ялугіна пра Цішку Гартнага, «Папярочны» — апавяданне Н. Цыпіса.

А. Казловіч выступае з нарысам «Даруй, дом беззямляны».

Пра Дзяржаўны мастацкі музей БССР расказвае З. Людзевіч — «Есць каштоўнасці...».

Ф. Кулюшоў прапануе сваю перапіску з першай

ПРА СТАНАЎЛЕННЕ МАСТАЦКАЙ ТРАДЫЦЫ

На сумесным пасяджэнні секцыі крытыкі СП і Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы АН БССР, якое адбылося ў Доме літаратара, абмяркоўвалася кніга Алеся Яскевіча «Станаўленне беларускай мастацкай традыцыі». Адкрыў і вёў пасяджэнне намеснік старшын бюро секцыі крытыкі А. Клышча. Ва ўступным слове В. Каваленка адзначыў, што гэтая кніга нейкім чынам прадстаўляе не толькі аднаго А. Яскевіча, але і ўвесь Інстытут. Сам жа А. Яскевіч адзначыў, што яго кніга — толькі нагода для абмеркавання пытанняў літаратуры XIX стагоддзя і сучаснай.

Гэта прыкметная работа — дыскусійная, але і вызначальная ў развіцці нашай літаратуразнаўства, зазначыў А. Лойка. Літаратуразнаўства імкнецца сёння стаць з'явай эстэтычна-філасофскай. У гэтым кірунку стваралася манаграфія «Тварэнне легенды» У. Калесніка і работы па эстэтыцы У. Конана. А. Лойка прызнаўся, што ў свой час у дачыненні да літаратуры XIX стагоддзя ён значна перабольшваў яе «сялянскі» характар. Разам з тым ён не пагадзіўся з фактам уключэння ў беларускі кантэкст імёнаў некаторых дзеячаў польскай культуры XIX стагоддзя. Новая літаратура была літаратурай нацыянальнай і стваралася на мове нацыі, якая нарадзілася.

Г. Кахановіч адзначыў шматграннасць кніжкі. З яе можна атрымаць уяўленне не толькі пра літаратурнае жыццё, развіццё мастацтва, але і пра стан матэрыяльнай культуры таго часу, сказаў ён. Гэтая кніга — працяг той добрай традыцыі, якая распачалася з выданнем на рускай мове «Гісторыі беларускай дакастрычніцкай літаратуры». Але калі мы хацелі паказаць усесаюзнаму чытачу нашы здабыткі, то немагчыма зразумець такіх мізэрных (1000 экз.) тыраж кнігі А. Яскевіча. У будучым варта перавыдаць гэтую кнігу на беларускай мове, падкрэсліў Г. Кахановіч.

У. Конан адзначыў высокі тэарэтычны ўзровень і канцэптуальнасць выдання. А. Мальдзіс — публіцыст параўнаў чага падыходу, які адчуваецца ў кнізе. Разам з тым ён заўважыў, што А. Яскевіч моцны ў аб'яўленні, але ў яго адчуваецца часам няўвага да канкрэтных фактаў.

У. Калеснік сказаў, што кніга А. Яскевіча — гэта яшчэ адна канцэпцыя ўзнікнення новай беларускай літаратуры. Да гэтага былі канцэпцыі фальклорнага пачатку, сацыялагічнай і паскоранага развіцця. Праўда, у многім яны супярэчылі адна адной. Новая канцэпцыя ніколі не змяніла, калі ісці ад загадкаў створаных схем, сказаў У. Калеснік. Адраджэнне як з'ява — прагрэсіўнае ўжо само па сабе, таму ў дачыненні да гэтага перыяду нельга механічна прыстаўляць ленинскую канцэпцыю дзвюх нацыянальных культур, падкрэсліў У. Калеснік.

В. Каваленка адзначыў імкненне аўтара даследавання да метадалагічнага навадарства і разам з тым пэўную непаслядоўнасць яго ў выбранай пазіцыі.

У абмеркаванні кнігі А. Яскевіча прынялі ўдзел тансама В. Івашын, У. Казьрук, Ю. Канз, Г. Колас, М. Няхай, А. Сямёнава, І. Цішчанна, І. Чыгрын, В. Чамірыцкі, І. Шпакоўскі, Я. Янушкевіч. Падагульняў вынікі гаворкі У. Гнілабэдаў.

НАШ КАР.

Куліна пляснула рукамі: — Ой, як жа яно палучылася? Дзе ж іх цяпер шукаць? Два гады!..

А настаўніца ўжо тлумачыла, звяртаючыся да абедзвюх кабет. Калі яна з'явілася на свет, бацька яе пайшоў служыць у армію. Распісаліся з маці, калі вярнуўся са службы. А каб было ўсё як у людзей, тым жа годам і выпісалі ў сельсавета свайму дзіцяці метрыкі. Вось і ўся разгадка — дзе яе два гады. Цяпер яна знайшла тую кнігу, з запісам аб сваім нараджэнні. Знайшла аж у Рэчыцы. Аднак, па закону, гэтага недастаткова: народны суд патрабуе хоць бы адну сведку, якая б пацвердзіла год нараджэння, запісаны ў кнізе. Вось яна і прыехала дадому пашукаць такую сведку сярод сваіх людзей.

Паведаўшы гэту сваю гісторыю, Вольга Тарасаўна развіталася, пайшла ад бабуль, але праз некалькі крокаў прыпынілася. Спытала на ўсякі выпадак:

— Вы, Уляна Рыгораўна, па-мойму, трохі сябравалі з маці маёй? Былі раўнесніцамі... Можна, што прыпомніце?

Уляна зварухнулася і толькі вышэй прыўзняла галаву.

— Не, не прыпомню... Не дружыла я з ёю.

На лавачцы — цішыня.

Але вась Уляна зноў — кінуўшы пагляд услед настаўніцы:

— Дружыла яна з Анютаю і Мар'янай. Такая тройка святая была. От у іх хай і пытае... Толькі ў каго пытаць? Анюты ўжо няма, а Мар'яна на Кубані, у сына. Мо і яе ўжо... Мы з Тоцькай, з маці яе, цераз плот жылі. Як ні падбівалася, каб і мяне ў сваю пацку прынялі, — куды там! Ды яно і то сказаць. Калі ўтрох — пашаптацца можна, сакрэты свае раскажаць. А ў чатырох — ужо гурт... А тут яшчэ матка на ўвесь двор крычала. Што я якась шыбеніца. Аглашэнная. Ну і Тоцька мне: дзеўка ты добрая, паглядная, ды не хапае ў цябе... як жа яна сказала?.. Не хапае сцяпеннасці. Не прынялі. Не пусцілі!..

«Не хапае сцяпеннасці...» Я добра помню і яе, Уляну, у тую пару, калі ёй не хапала вась гэтай «сцяпеннасці». Крэпенькая, смуглая, яна ніколі, здаецца, не ішла, а ўсё нейкім лётам! Урэзалася ў памяць і яе зялёная, з атласным бляскам спадніца з жаўтаватым валанчыкам, якую яна апранала ў святочныя дні. Як яна разважалася, калі Уляна з ваенным камандзірам лятала на арэлях за сялом у Яснай даліне! Арэлі былі высокія — з гонкіх абкораных бярозак. Да сволака — метраў шэсць. І яны так разгойдаліся, шыгалі на іх — то стойка, то ў прысядку — страшна было глядзець. Аднаго разу так разганілася, што зрабіла «сонца». Махнулі цераз сволакі!..

У трыццатым годзе ў нас за сялом на гары будавалі трыгункт. Колькі часу — не помніцца, але, здаецца, вельмі доўга. Будавалі чырвонаармейцы. Камандзір іхні быў на пастой ў нас — займаў усю «другую хату». Увесь у рамянях, высокі, не бляяў, а белы, ён так рыпеў там у сябе ботамі, што здавалася, у іх закладзена бяроза з цэлай бярозы. Уляна пад той час тэсоўці затаварышавала з маёй старэйшай сястрой, зусім не роўняй сабе. Вечарамі заходзіла ў хату, і калі паўлялася з папяровым скруткам семак або арэхаў — смела, з усмешкай стукалася ў дзверы другой палавіны. Адночы моцна напалохла мяне: чуць не збіла з ног. Выскачыла адтуль, з тае палавіны, хаваючы твар і трымаючыся за запінкі кофты!..

Слых мой працянецца ў гэтым успаміне, і вась ужо нейкая трапяткая гамонка Куліны.

— А на іх красіва было глядзець... На гэтую, як ты кажаш, тройку. І хлопцы ў іх былі красівыя. Іван, Тарас і Андрэй... Тарас чарнявенькі, а тыя абодва белыя. Усе ў хромавых чобатах. Белыя сарочкі, паясы з кутасамі!.. Ідуць у тры пары, як не ўсю вуліцу заняўшы. Харашэ было глядзець!..

— Ага, ага, — ціха паддавае Уляна і

ўжо чуецца насмешка. — Усе сцяпенныя. Красіва хадзілі!.. У царкву ўжо не трэба было. І камсамол — як бы не для іх... Сцяпенныя. Толькі ўсе з траіх раней пары па дзіцёнку радзілі. Па байстручку ў прыполе прынеслі. Матачак пацешылі!.. Ой, Тоцька, Тоцька... За ёй паперад Павел, большы брат Тарасаў, уджогваў. Ну, быў нізкарослы, кірпаценкі. І я скажу, не пара. А яна на меншага, Тараса, заглядвалася. Той і перабег дарогу большаму. Добра памятаю... Калі яго, Тараса, забралі на службу... Яго і яшчэ дваіх навабранцаў!.. Едзе ён на возе, людзі павыходзілі. Тоцька, пэўна, даўно яго цікавала. Узяла сваю ляльку спавітую і к акну. Паставіла спавітак блізенька к шыбам, каб бацька тварык пабачыў. А той так і праехаў спіною да хаты. Не ведаю, чаму так зрабіў. Можна, і бачыць не хацеў, а можа, ад сораму, што такі малады, а ўжо!..

Тут Куліна спыхапілася, войкнула:

— Ой, дак што ж ты!.. Дзіцёнак... гэта была яна? Вольга Тарасаўна?

— А то ж хто.

— Дзіва. Даёй жа і шукаць нікога не трэба. Ты ж, Уляна, усё помніш!..

— Што я помню?

— Ну, яна ж казалася, што ёй трэба такі чалавек, каб расказаў у судзе!.. Калі нарадзілася. Мо і не знойдзе нікога другога.

Уляна доўга маўчыць — напэўна, думае, што такое нагаварыла, і рэзка адкідаецца ад сяброўкі:

— Што ты мне гародзіш такое! Мала чаго я помню... А калі гэта было? У якім гаду?

— Яна ж сказала нам, што ў трыццатых першым.

— Дык эта ж яна гаворыць. А суд будзе пытаць у мяне. Чым я магу даказаць?

Цяпер ужо Куліна думае думае. Сядзіць, водзіць наўкола вачамі і вась ужо, мабыць, за нешта зачалілася — падсоўваецца бліжэй да таваркі.

— Скажы, ты калі замуж выходзіла?

— Ай, той замуж... — адхіляецца Уляна. — Знайшла, што ўспамінаць!..

— А ўсё ж скажы.

— Ну, у трыццатых другім. Пад пакровы.

— У Тацяны было ўжо гэтак дзіцё?

— Ну.

— Во! Даёй тут і разбірацца доўга не чага. Усё ясененька.

Уляна не варушыцца, схіліўшыся на калені, і раптам узгараецца, выпроставаецца, як спружына:

— Прычэпілася ты, Куліна, як той міліцанер! Што ды чаму?.. Чаго тут дапытваецца?

Мне падалося, што зараз яна ўстане і пойдзе, пойдзе да свайго двара. Не, затрымалася, а голас яе ўжо раскрыліўся на ўсю вуліцу.

— Яшчэ зразу ўсё паняла, як пачула, чаго яна прыехала! І падумала, што ёй тут без мяне... А я ёй тут вазьму і хуценька кінуся!.. Буду яшчэ па судах... Дзея каго? Дзея Тоцькі?.. Сцяпенная... Не хачу і даць!..

Выказала гэта сярдзіта, узрушана і — замкнулася ў сваёй недаступнасці.

Акіхла на нейкі момант і Куліна. Па ўсім відаць, гэтая зацягасць таваркі здавалася ёй беспадстаўнай, дробязнай, і яна шукала спосаб, які ёй размякчыць, улагодзіць Уляніна сэрца.

І вась ужо чутно:

— Ты не капрызь. Чаго там помніць тое, што ў дзеўках было?.. І на каго трымаць зло?.. Роўнае з намі шчасце і Тоця пабачыла, адна жывучы, салдацкай удоўкай. Адна радасць яе была, што гэтая дачка. Ды хіба тут аб ёй гаворка? Аб дачцэ яе. Настаўніцы!..

Уляна — ні слова.

— Ды і ёй, відаць, не соладка жылося. Бач, яшчэ не старая, а ўся галава ў пясце!..

І на гэту Уляна маўчок.

— Колькі дзятвы ў яе перад вачамі прайшло за такіх гады! А дзе нам з табой знаць, можа, з яе вучняў і вучонымі вялікімі пасталі!.. Ты падумай. Хто ж ёй паможа? Два гады!..

Ані слова ў адказ.

Ужо і Куліна здалася са сваім угавам. Сядзяць моўчкі, як бы ў разладзе, і глядзяць на тое, што ў іх перад вачамі.

З вышыні акна гэта ўсё лепей і далей ідзі: праз вуліцу, якраз насупраць — Улянін двор. У ім гуляюць, бегаюць дзве малыя, хутчэй за ўсё гарадскія дзяўчынкі, напэўна, унучкі. За дваром, паўмеж зялёненькай паласы поплава, пайшлі агароды з тычкамі фасолі, лапушстым сланечнікам. За імі на высокім пясчаным пагорку цёмная гушчыня старога хвойніку. Гэта могілкі. Ля варотцаў, пры ўваходзе, велічэзны, раскідзисты дуб з бусліным гняздом. Ніколі, з самага маленства не помню, каб хоць які год яно паставала. На ім і цяпер бялее бусліха.

Паўдзённае сонца ўсё там добра высвечвае, па ўскрайку могілак: рэдкія новыя крыжы з ручнікамі, гранёныя, яшчэ белага дрэва, крыжы даўнейшыя, пасівельныя; стаяць пахіла старыя, замшэлыя, даўно забытыя. Вяселенька сінеюць дзве-тры блакітныя абгародкі, а з адной, жалобна-чорнай, пабліскаюць, б'юць здалёк сонечныя праменьчыкі яшчэ свежай бронзы!..

Я ўпэўнены: як ужо Уляна, а Куліна, канечне ж, паглядае туды. Кароценькімі дотыкамі-скупкамі яна паправіла на галаве хустку і цяжка ўздыхнула:

— Пецька мой ўжо ў два водпускі збіраўся паднавіць бацькаву абгародку. Успомніць, пагаворыць ды і на тым!.. Можна, на гэты раз!..

Уляна ўзварухнулася:

— Пётра твой харошы быў чалавек!.. Ты даглядай яго месца.

— Ага, ага. Яго ўсё ўважалі, — ціха, з жальбою і з удзячнасцю за добрае слова гаворыць Куліна. — Я б і сама гэта зрабіла, каб такая ж, галубаваценькая, фарба была.

І зусім іншае чую ад Уляны — суровае, адчунае:

— А я сваіх абодвух... і спамінаць не хачу. Паклала іх там і ніколі ў адведкі. Было б за кім упадаць!.. Адзін біў, калаціў, як грушу палаяву. Усё вышкаю упікаў, на трыгункт мне паказваў. Як на грэх мой які!.. Што там было паказваць, дурны! І з вайны прыйшоў, не забываў, хоць асколкамі мучыўся!.. А другі — сышліся дзецьмі, абагуліліся — маіх трое, яго двое. Цвіка не мог у дошку ўбіць. То скрыпачка, то чарка!.. Усё, бывала, абнішкае, абшастае. Звяздэцка якая капейка, дак у дрывах хавала!.. Не хаджу! Няма к каму!.. На памінаках, на радаўніцу, перад людзьмі няёмка. Ну дак пайду. На чужыя магількі гляджу. Ля адной прыпынюся, ля другой пастаю, а на іх і вокам не кіну. Ляжыце сабе смірненька!..

Што яна, Уляна, яшчэ б дадала да свайго сумнага маналогу, ды тут перабіў яе дзіцячы жаласны плач. На вуліцу выйшла з падворку меншая дзяўчынка. У кароценькай сукеначцы, з белым банцікам на галоўцы, яна, румзаючы, выцірала кулачкамі вочкі і паглядала як на заступніцу на сваю бабу.

— Во, ужо не паладзілі! — сказала Уляна, яшчэ седзячы, і ўзнялася на ногі. — Анжэла! — грозна крыкнула ў двор большай унучцы, якая там падскокала са скакалкай у руках. — Вось я табе, бальшуха!.. Трэба ісці памірыць!.. Пясядзец не дадуць!..

За ёй устала і Куліна. Сказала, не развітаючыся:

— Ну і я пайду. Зайду яшчэ ў магазін!.. — І падалася па сцезыцы ў муражку паўз плота.

Ужо на сярэдзіне вуліцы, выбраўшыся з глыбокіх у пяску каліян, Уляна ступіла на роўнае, прыпынілася і, вагаючыся, паглядзела ўслед сваёй таварцы.

— Куліна! — гукнула. — Ты там па дарозе зайдзі да яе. Да Вольгі. Скажы, што я буду свідзецелькай. Я там усё раскажу, у судзе. У раёне пабуду. І афедрыну ў аптэцы вазьму. У Манькі ж анічагуткі на пункце. Прывязу, прывязу — абячае. Ніякага на яе спадзеу!..

літаратурным раздзеле — верш Я. Коласа «Дубы», нізка «Афганскія вершы» М. Шэлеава, аповядаўні У. Сцяпана, С. Шальцянкі (пер. А. Асташонка і В. Грыгалюнас), заканчэнне навелы М. Клімковіча «Пераможцы».

Пра выхаванне маладога гаспадара зямлі разважае Л. Екель — «Бацькоўскі дом». Маладым абаронцам Радзімы прысвечаны фотарэпартаж В. Драчова «Мы служым на Балтыцы».

Пад рубрыкай «Адкры-

ла» Я. Ганкіна. Л. Зайцава («Рэжысура — катаржыя светапоглядная») разважае аб праблемах рэжысуры ў ігравым кіно.

Народнае мастацтва прадстаўлена артыкуламі У. Аляхновіча «Саломіні чароўная ігра», Я. Сахуты «Гродзенскія пісанкі». Праблема эстэтычнага ўспрымання прысвечана публікацыя С. Жырухінай «Культура керамікі і прадметны свет чалавека». Больш аб'ектыўнасці, аналітычнасці — ліст у рэдакцыю мастацтвазнаўцаў П. Васілеўскага і Т. Гаранскай.

«КРЫНІЦА»

Прапануецца падборка чытацкіх лістоў. У

жонкай Аляксандра Купрына М. Купрыно-Іярданавай — «Пісьмы пра Купрына».

В. Жураўлёў рэцэнзуе кнігу І. Шамаякіна «Карэні і галіны» («Уроні паміжце»), В. Акудовіч — зборнік прозы Ф. Янкушэскага «Само слова гаворыць...» («У пачатку было слова...»).

«МАСТАЦТВА БЕЛАРУСІ»

Нумар адкрываецца матэрыяламі па музычным мастацтве: «Песні крыляць шырока» Л. Мурашні (пра дагледжаны перабудовы ў спеце музыкі), «Смелая ініцыятыва тэатра» В. Мнацканана і «Аншлаг без аншлага» Л. Папавой (рэцэнзіі на па-

станоўку оперы Р. Штрауса «Кавалер руж», «Музыка душы» Т. Мдзівані (пра новыя рысы стылістыкі і формаўтварэння ў музыцы для аркестра народных інструментаў на прыкладзе п'есы «Званы» А. Дружэ, «Знайсіці сябе» А. Кобеца-Філімонавай (штрыхі да творчага партрэта нампазітара В. Сярхіх).

Аб праблемах анімалістычнага жанру разважае ў артыкуле «Першарадныя праблемы «другараднага» жанру, або У абарону анімалістыкі» А. Макараў. Мастак А. Тарановіч у матэрыяле «Чаму талент свой...» выказвае меркаванні пра раздзел жывапісу на рэспубліканскай выстаўцы «Краіна Саветаў». Размову пра

выстаўку творчай моладзі вядуць Э. Пугачова («У пастаянным руху») і В. Ефіменка («Пагона за сучаснасцю...»). З. Азгур («Мы прагаласавалі!») успамінае пра першы «езд мастакоў рэспублікі. Г. Санаю-Кубай знаёміць з творчасцю польскага мастака Э. Стэца («Жывапісец з Влацлавака»).

Пра стан і праблемы тэатра гаворыць Т. Гаробчанка («І кожны раз з надзеяй...»). З. Браварская («На шляху да творчасці») разважае пра падрыхтоўку ацэнаў у БДТМІ. Г. Ваўчок («Свята ствараецца сёння») аналізуе спентаклі гродзенцаў.

Адзначаецца 90-годдзе з дня нараджэння С. Эйзенштэйна («Крылы анё-

ла» Я. Ганкіна). Л. Зайцава («Рэжысура — катаржыя светапоглядная») разважае аб праблемах рэжысуры ў ігравым кіно.

Народнае мастацтва прадстаўлена артыкуламі У. Аляхновіча «Саломіні чароўная ігра», Я. Сахуты «Гродзенскія пісанкі». Праблема эстэтычнага ўспрымання прысвечана публікацыя С. Жырухінай «Культура керамікі і прадметны свет чалавека». Больш аб'ектыўнасці, аналітычнасці — ліст у рэдакцыю мастацтвазнаўцаў П. Васілеўскага і Т. Гаранскай.

Прапануецца падборка чытацкіх лістоў. У

літаратурным раздзеле — верш Я. Коласа «Дубы», нізка «Афганскія вершы» М. Шэлеава, аповядаўні У. Сцяпана, С. Шальцянкі (пер. А. Асташонка і В. Грыгалюнас), заканчэнне навелы М. Клімковіча «Пераможцы».

Пра выхаванне маладога гаспадара зямлі разважае Л. Екель — «Бацькоўскі дом». Маладым абаронцам Радзімы прысвечаны фотарэпартаж В. Драчова «Мы служым на Балтыцы».

Пад рубрыкай «Адкры-

ты ўрок» прадстаўлены матэрыялы У. Граўцава «Вас пасадзіць!» і В. Кулікі «Хто пачуе Галкіна?». Пра нефармальны аб'яднанні моладзі піша Х. Пабаль — «Без маскі».

Сярод іншых публікацый — «Некалькі інтэрв'ю» С. Бартохайвай, артыкулы «Рабінзона на востраве НТТМ», «Іранічныя мемуары ў стылі... «рон» Ю. Цыбіна, «Колькі трэба для шчасця?» А. Сазановіч, нарыс «Партрэт са штангай» П. Янушэвіча.

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» выказвае глыбокае спачуванне карэктару Грамыча Раісе Міхайлаўне з прычыны напатнаўшага яе гора — смерці МАЦІ.

СТАЦЬ у цэнтры Брэста адрэстаўраваны, з чарапічным дахам і круглымі калонамі ля ўваходу, асабняк. Будынак не надта стары — 20-ых гадоў нашага стагоддзя, але нердынарны і заслужана аднесены да помнікаў архітэктуры.

Шыльды на будынку пакуль што няма, але жыхары горада ведаюць, што тут

ных мастацкіх каштоўнасцей...

— Але мы не маглі б дзейнічаць упэўнена і эфектыўна, калі б не было ў нас пастаяннага памочніка — вопытнага мастацтвазнаўцы-кантралёра Ірыны Мікалаеўны Тарымы, — расказвае начальнік Брэсцкай тэатральнай Мікалай Канстанцінавіч Алексюк. — У такой далікатнай справе, як выяў-

яны час ад часу сапраўды здароўца.

Так, напрыклад, музею перададзены вялікіх паметраў эцюд Міхаіла Урубеля «Дэман адолены». Валодае аддзел рэдкімі і каштоўнымі абразамі XVI—XVII стагоддзяў, палатном майстра жанравага жывапісу Рыгора Мясеедава «Марскі пейзаж», карцінамі галандскай школы XVII стагоддзя. Няпроста

Выратаваны каштоўнасці

неўзабаве размесціцца мастацкі філіял Брэсцкага абласнога краязнаўчага музея. А пакуль у старых памяшканні музея пастаянна дзейнічае экспазіцыя пад нязвычайнай назвай — аддзел выратаваных каштоўнасцей.

Так, выратаваных. У наш час, ад выкрадальніцкай — ёсць такія сярод замежных турыстаў і служачых дыпламатычных місій, замежных фірм і гандлёвых арганізацый, што перасякаюць Дзяржаўную граніцу ў Брэсце. Спробы вывезці з нашай краіны мастацкія каштоўнасці выкрываюцца дэволі часта. Восі і нядаўна музей атрымаў з Брэсцкай тэатральнай новаю, амаль у сто адзінак партыю канфіскава-

ленне каштоўнасці той ці іншай рэчы, веды і вопыт мастацтвазнаўцы заўжды неабходны, яе слова тут — апошняе. Дзякуючы Ірыне Мікалаеўне Брэсцкі музей займае не адзін дзсятэк выратаваных мастацкіх твораў.

У пастаянна дзеючым мастацкім адзеле краязнаўчага музея выстаўлена ўсяго трыста экспанатаў, але ў ягоных запасніках захоўваецца тры тысячы мастацкіх твораў.

Экспазіцыя незвычайная тым, што не збіраецца мэтанакіравана, пакрысе, плавна, а складаецца з твораў, якія трапляюць сюды выпадкова. Пры такім «спосабе папаўнення» калекцыі можна чакаць сюрпрызаў. І

бывае выявіць аўтарства, вызначыць сапраўдную каштоўнасць твораў, і тады брацтваўчанам дапамагаюць мастацтвазнаўцы, рэстаўратары з Мінска, Масквы, Ленінграда.

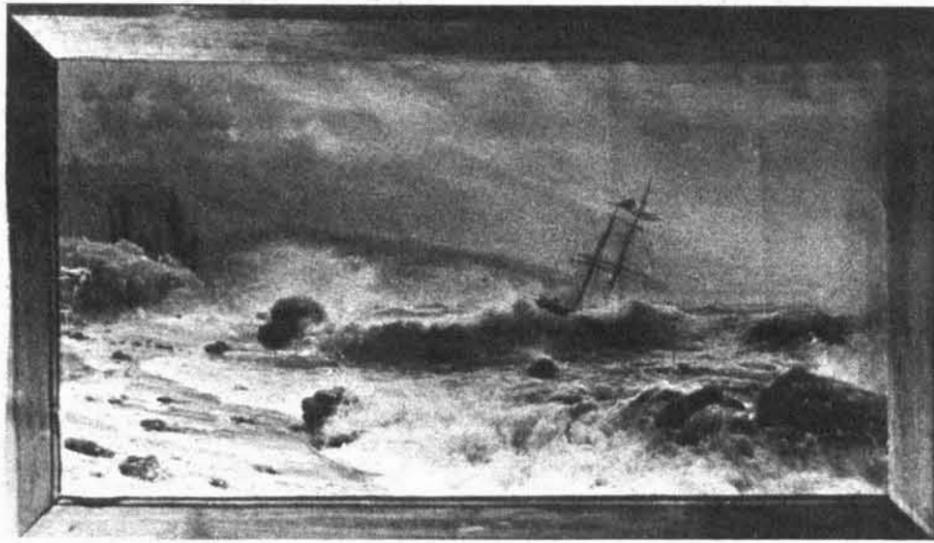
Жывапісныя палотны ў экспазіцыі дапаўняюць творы з фарфору. Музей валодае ўзорамі вырабаў амаль усіх вядомых заходнееўрапейскіх мануфактур XIX стагоддзя. Традыцыйнае нацыянальнае мастацтва прадстаўлена фаянсавымі вазамі ў бронзавай аправе слаўтай японскай фірмы XIX стагоддзя «Сацума», кітайскімі металічнымі вазамі, аздобленымі эмаллю. У музейных вітрынах — слаўтыя кубачыніскія кубкі і кінжалы, шырокія, набраныя з

колцаў і пласцін, каўказскія паясы, срэбраныя, упрыгожаныя пазалотай і эмаллю рамы-аправы абразоў, вокладкі старадаўніх кніг. Дапаўняе збор каштоўных вырабаў, відаць, адзіная ў рэспубліцы калекцыя старадаўніх, у паясах медалёў, рускіх самавараў...

У экспазіцыі будучага мастацкага філіяла значнае месца будзе адведзена абразам — розных часоў, розных школ. На Захадзе ўжо не адно дзесяцігоддзе трымаецца цікавасць да рускіх абразоў. Імі з поспехам гандлююць на аўкцыёнах, набываюць у прыватных калекцыях — лічыцца прэстыжным мець у інтэр'еры рускі абраз. Адсюль і попыт на абразы і рознага роду незаконныя махінацыі па іх здабычы, перавозцы. Напрыклад, у адзеле знаходзіцца абраз XVII стагоддзя «Мікола», распілаваны — каб лягчэй схаваць — «кама-тарам» рускага іканапісу на шэсць частак. У запасніках музея ўжо сабралася каля дзвюх тысяч абразоў, і брэсцкі збор пачаў лічыцца адным з буйнейшых і цікавейшых у краіне.

...У белым асабняку ідзе падрыхтоўка да адкрыцця будучай пастаяннай экспазіцыі новага мастацкага філіяла.

Л. ПРАКОПЧЫК.

3 15 па 21 лютага

15 лютага, 19.25

«ЗАЧЫТАЙЦЕ МАЕ ПІСЬМО...»

У чарговым выпуску — пісьмы пра Слонімскае краязнаўчае музей, пра няўважнае стаўленне да франтавіна ў вёсцы Краснае Мсціслаўскага раёна, пра клуб у вёсцы Лошніца Барысаўскага раёна, куды людзі бяліцца хадзіць...

16 лютага, 23.10

«НАКЦЮРН»

Іграе гітарыст А. Ляднёў і эстрадны ансамбль.

18 лютага, 19.20

«ТЭАТР І ЧАС»

Мінуў год з дня ўтварэння Саюза тэатральных дзяляч. Ці спраўдзіліся надзеі, што ўскладалі на свой саюз дзячы беларускай сцэны? Пастаянны аўтар і вядучы праграмы кандыдат мастацтвазнаўства В. Ракіцкі гутарыць са старшынёй прэзідыума праўлення Саюза тэатральных дзяляч БССР М. Яроменкам.

18 лютага, 21.50

«ЛІРА»

Пра работу Беларускага фонду культуры раскажваюць скульптар А. Анікейчыч, мастак Л. Шчамялёў, інжынер В. Кухаронак, дэкан анцёрскага факультэта БДТМІ У. Забэла знаёміць з праблемамі і справамі сваіх студэнтаў.

19 лютага, 19.50

«РАДЗІМІЧЫ». ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС.

Пачынаюць праграму самадзейных артыстаў саўгаса «Брылёва» Гомельскага раёна. Вы пазнаёміцеся таксама з чалавекам нялёгкага лёсу М. Палляковым, які перажыў палон, тры пабегі, партызанію ў Чэхаславакіі.

Песні пра Афганістан спявае В. Се-рафімовіч.

На заканчэнне прагучаць вершы Н. Мацяш.

20 лютага, 12.50

«МЕТРАНОМ»

Вас чанаюць сустрэчы з вядомым кампазітарам Э. Арцём'евым, які раскажа пра сваё захапленне электроннай музыкой і работу ў кіно з Н. Міхалковым і А. Тарноўскім; з намерным аркестрам Грузіі пад кіраваннем Л. Іскадзе; з «зоркамі» сусветнай эстрады Б. Стрэйзанд і Д. Боўі.

Вядучая — музычны каментатар Э. Язерская.

20 лютага, 14.10

«МАЛАДОСЦЬ МАЯ НЕЗАБЫўНАЯ».

Успаміны В. Віткі.

20 лютага, 18.10.

«ПІСАЦЬ СУМЛЕННА»

Перадача прысвечана 60-годдзю з дня нараджэння У. Дамашэвіча, у якой удзельнічае Я. Брыль.

20 лютага, 23.15

«ВЯЧЭРНІ КАНЦЭРТ»

Фестываль джазавай музыкі «Віцебская восень-88».

21 лютага, 17.20

П. І. ЧАЙКОУСКІ. ДРУГАЯ СІМФОНІЯ

Выконвае Дзяржаўны акадэмічны сімфанічны аркестр БССР.

АБ'ЯВЫ

БЕЛАРУСКАЯ ОРДНА ДРУЖБЫ НАРОДАУ ДЗЯРЖАўНАЯ КАНСЕРВАТОРЫЯ ІМЯ А. В. ЛУНАЧАРСКАГА АБ'ЯўЛЯЕ КОНКУРС

на замяшчэнне вакантных пасада прафесарска-выкладчыцкага складу (для тых, хто мае мінскую прапіску):

I. ФАРТЭПІЯННЫ І КАМПАЗІТАРСКА-МУЗЫКАЗНАўЧЫ ФАКУЛЬТЭТ

кафедра фартэпіяна: дацэнт 2 ст. выкладчык 1

кафедра канцэртмайстарскага майстарства: ст. выкладчык 1 кафедра кампазіцыі: прафесар 1 ст. выкладчык 1 кафедра гісторыі музыкі: ст. выкладчык 1

кафедра тэорыі музыкі: ст. выкладчык 1 кафедра агульнага фартэпіяна: ст. выкладчык 3

II. АРКЕСТРАВЫ ФАКУЛЬТЭТ кафедра камернага ансамбля: дацэнт 2 ст. выкладчык 1 кафедра альта, віяланчэлі і кантрабаса: дацэнт 1

III. ВЫКАНАўЧЫ ФАКУЛЬТЭТ кафедра струнных

народных інструментаў: дацэнт 1 кафедра харавога дырыжыравання: дацэнт 1 кафедра аркестравага дырыжыравання: дацэнт 1 выкладчык 1 Тэрмін падачы заявы адзін месяц з дня апублікавання аб'явы. Заявы і дакументы згодна палажэнню аб конкурсе накіроўваць на імя рэктара на адрас: 220030, г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30. Даведні па тэл.: 22-49-42, 22-96-71.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісатэлей БССР. Мінск. На беларускай мове.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць раз на тыдзень, па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 АТ 05069

П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

АДРАС РЭДАКЦЫІ: 220600, ГСП, Мінск, вул. За-харава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, на-месніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзна-га санратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі і нарыса — 33-19-65, аддзела пісьмаў — 33-19-65, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, ад-дзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і тэлебачання — 33-21-53, аддзела музыкі — 33-21-53, аддзела выўленчага мастацтва і аховы помнікаў — 33-24-62, аддзела народнай творчасці і культаветрабавы — 33-24-62, аддзела інфарма-цыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і фотаілюстрацый — 33-44-04, 33-24-62, канцтар-снай — 32-20-64, бухгалтэрыі — 23-73-37.

Матэрыялы прымаюцца надрукавання на ма-шыныцы (праз два інтэрвалы). Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Анатоль ВЯРЦІНСКІ.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Алесь АСПЕНКА, Анатоль БУТЭВІЧ, Уладзімір ГІЛЕП, Мікола ГІЛЬ (нам. галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Лілія ДАВІДОВІЧ, Міхась ДРЫНЕУСКІ, Алесь ЖУК, Галіна КАРЖАНЕўСКАЯ, Ігар ЛУЧАНОК, Уладзімір НЯКЛЯЕУ, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Юрась СВІРКА, Уладзімір СТАЛЬМАШОНАК, Рычард СМОЛЬСКІ, Віктар ТУРАУ.

Адказны сакратар Андрэй ГАНЧАРОУ.